

**KEKERABATAN BASA JAWI SAHA BASA MADURA
ADHEDHASAR BAUSASTRA JAWA
KALIYAN KAMUS MADURA**

SKRIPSI

Dipunaturaken dhateng Fakultas Bahasa dan Seni

Universitas Negeri Yogyakarta

Minangka jejangkeping pandadaran

Anggayuh Gelar Sarjana Pendidikan

dening :
Rita Budi Pangesti
NIM 09205241001

**PROGRAM STUDI PENDIDIKAN BAHASA JAWA
FAKULTAS BAHASA DAN SENI
UNIVERSITAS NEGERI YOGYAKARTA
MEI 2013**

PASARUJUKAN

*Skripsi kanthi irah-irahan Kekerabatan Basa Jawi saha Basa Madura Adhedhasar
Bausastra Jawa kaliyan Kamus Madura menika saged kauji awit sampun
pikantuk palilah saking pembimbing minangka sarat pendadaran.*

Yogyakarta, 30 April 2013

Pembimbing I,

Dra. Siti Mulyani M. Hum.

NIP 19620729 198703 2 002

Yogyakarta, 30 April 2013

Pembimbing II,

Drs. Mulyana, M. Hum.

NIP 19661003 199203 1002

PANGESAHAN

Skripsi kanthi irah-irahan *Kekerabatan Basa Jawi saha Basa Madura Adhedhasar Bausastra Jawa kaliyan Kamus Madura* menika sampun dipunandharaken ing pendadaran wonten sangajenging *Dewan Penguji* ing tanggal 10 Mei 2013 saha dipuntetepaken lulus.

Asma	Jabatan	Tapak Asma	Tanggal
Dr. Suwardi, M.Hum.	Ketua Penguji		14-05-2013
Drs. Mulyana, M.Hum.	Sekretaris Penguji		14-05-2013
Drs. Hardiyanto, M.Hum.	Penguji Utama		14-05-2013
Dra. Siti Mulyani, M.Hum.	Penguji Pendamping		14-05-2013

Yogyakarta, 14 Mei 2013

Fakultas Bahasa dan Seni

Universitas Negeri Yogyakarta

Dekan,

Prof. Dr. Zamzani, M. Pd.

NIP 19550505 198011 1 001

WEDHARAN

Ingkang tandha tangan wonten ing ngandhap menika, kula:

Nama : **Rita Budi Pangesti**

NIM : 09205241001

Program Studi : Pendidikan Bahasa Jawa

Fakultas : Bahasa dan Seni Universitas Negeri Yogyakarta

ngandharaken bilih *karya ilmiah* menika damelan kula piyambak. Samangertos kula, *karya ilmiah* menika wosipun boten dipunserat dening tiyang sanes, kajawi bab-bab tartamtu ingkang kula pendhet minangka *acuan* kanthi adhedhasar tata cara saha etika nyerat *karya ilmiah* ingkang umum.

Seratan ing wedharan menika kaserat kanthi saestu. Menawi kasunyatipun kabukten bilih wedharan menika boten leres, bab menika dados tanggel jawab kula pribadi.

Yogyakarta, 29 April 2013

Panyerat,

Rita Budi Pangesti

SESANTI

Jroning jumangkah nganggoa wewaton,
wewarah lan wirama

(Panyerat kanthi ewah-ewahan dening bapak Drs. Mulyana, M.Hum)

PISUNGSUNG

Kanthi raos syukur dhumateng Allah SWT *karya ilmiah* menika kula
pisungsungaken dhateng tiyang sepuh kula kekalih ingkang sampun paring
panyengkuyung, donga saha pangestu.

PRAWACANA

Alhamdulillah wa Syukurillah konjuk dhumateng Allah SWT ingkang tansah paring lumubering rahmat, barokah, saha hidayah dhateng panyerat, saengga skripsi kanthi irah-irahan “***Kekerabatan Basa Jawi saha Basa Madura Adhedhasar Bausastra Jawa kaliyan Kamus Madura***” menika saged kaimpun kanthi nir ing sambekala. Skripsi menika kaserat kangge njangkepi salah satunggaling sarat anggayuh *gelar sarjana pendidikan*.

Skripsi menika saged pungkasan anggenipun nyerat amargi awit sampun dipunsengkuyung saking mapinten-pinten *pihak*. Awit saking menika, panyerat ngaturaken agunging panuwun kanthi tulus dhateng.

1. Bapak Prof. Dr. Zamzani, minangka Dekan Fakultas Bahasa dan Seni ingkang sampun paring kalodhangan anggen kula nyerat skripsi menika.
2. Bapak Dr. Suwardi, M. Hum. minangka Ketua Jurusan Pendidikan Bahasa Daerah ingkang sampun paring wejangan salebeting kula sinau wonten ing Jurusan Pendidikan Bahasa Daerah.
3. Ibu Prof. Dr. Suharti, M.Pd. minangka *Penasehat Akademik* ingkang sampun paring bimbingan saha pandom salebeting kula sinau wonten ing Jurusan Pendidikan Bahasa Daerah.
4. Ibu Dra. Siti Mulyani, M.Hum. minangka *Pembimbing I* ingkang tansah kanthi sabar saha tlatos maringi bimbingan tumrap panyerat.
5. Bapak Drs. Mulyana, M.Hum. minangka *Pembimbing II* ingkang tansah kanthi sabar saha tlatos maringi bimbingan tumrap panyerat.
6. Bapak Ibu Dosen Pendidikan Bahasa Daerah ingkang sampun paring kawruh mawarni-warni inggih ingkang murakabi tumrap panyerat.
7. *Dewan penguji* sadangunipun Ujian Tugas Akhir Skripsi ingkang sampun paring pitedah saengga anggen kula damel skripsi saha ujian saged katampi.
8. Tiyang sepuh kula kekalih saha Adek Enggar ingkang sampun paring panyengkuyung kaliyan donga tumrap panyerat.

9. Budhe Tuyat saha Mbak Anas ingkang sampun paring panyengkuyung saha mbiyantu sarana anggen kula nyerat skripsi.
10. Ibu dr. Primahati Riana Rosy, Sp.PD ingkang sampun paring panyengkuyung bab kasarasan sadangunipun nyerat skripsi.
11. Kanca-kanca Pendidikan Bahasa Jawa sarta sadaya *pihak* ingkang boten saged kula sebutaken sadaya ingkang sampun paring donga saha panjurung tumrap panyerat saengga skripsi menika saged kaimpun.

Temtu kemawon skripsi menika dereng saged kawastanan sae, jangkep, menapa malih sampurna. Pramila saking menika sadaya pangandikan menapa dene panyaruwe ingkang tumuju murih langkung sae, jangkep, saha sampurnaning skripsi menika, tansah katampi kanthi bingahing manah saha atur agunging panuwun. Wasana kanthi raos andhap asor panyerat gadhah pangajap mug-mugi skripsi menika saged murakabi tumrap pamaos saha panyerat.

Yogyakarta, 29 April 2013

Panyerat,

Rita Budi Pangesti

WOSING ISI

	Kaca
IRAH-IRAHAN	i
PASARUJUKAN	ii
PANGESAHAN	iii
WEDHARAN	iv
SESANTI	v
PISUNGSUNG	vi
PRAWACANA	vii
WOSING ISI	ix
<i>DAFTAR TABEL</i>	xi
<i>DAFTAR BAGAN</i>	xii
<i>DAFTAR LAMPIRAN</i>	xiii
<i>DAFTAR TETENGER</i>	xiv
<i>DAFTAR CEKAKAN</i>	xvii
SARINING PANALITEN	xviii
 BAB I PURWAKA	 1
A. Dhasaring Panaliten	1
B. Underaning Perkawis	3
C. Watesaning Perkawis	4
D. Wosing Perkawis	4
E. Ancasing Panaliten	4
F. Paedahing Panaliten	5
G. Pangertosan	5
 BAB II GEGARAN TEORI	
A. <i>Linguistik Historis Komparatif</i>	6
B. Ewah-ewahaning Basa	10
C. <i>Korespondensi Swanten</i>	19
D. <i>Leksikostatistik</i>	20

E. <i>Fonem</i> Basa Jawi	24
F. <i>Fonem</i> Basa Madura	26
G. Panaliten ingkang Jumbuh	29
H. Nalaring Panaliten	30
BAB III CARA PANALITEN	
A. Jinising Panaliten	32
B. <i>Data</i> saha Sumber <i>Data</i>	32
C. Caranipun Ngempalaken	33
D. Piranti Panaliten	35
E. Caranipun Nganalisis <i>Data</i>	36
F. <i>Validitas</i> saha <i>Reliabilitas</i>	38
BAB IV ASILING PANALITEN SAHA PIREMBAGAN	
A. Asiling Panaliten	40
B. Pirembagan	44
1. Bukti <i>Kekerabatan</i> Basa	45
2. <i>Prosentase Kekerabatan</i> Basa Jawi saha Basa Madura	75
BAB V PANUTUP	
A. Dudutan	78
B. Implikasi	79
C. Pamrayogi	80
KAPUSTAKAN	81
LAMPIRAN	83

DAFTAR TABEL

	kaca
<i>Tabel 1: Tabel Tingkatan Basa Adhedhasar Prosentase Tembung</i>	
<i>Kerabat.....</i>	23
<i>Tabel 2: Kertu Data Kekerabatan Basa Jawi saha Basa Madura</i>	
Adhedhasar Bausastra Jawa kaliyan Kamus	
Madura.....	35
<i>Tabel 3: Tabel Analisis Kekerabatan Basa Jawi saha Basa Madura</i>	
Adhedhasar Bausastra Jawa kaliyan Kamus	
Madura.....	37
<i>Tabel 4: Basa Jawi saha Basa Madura Adhedhasar Korespondensi</i>	
Swanten saha Teges.....	40
<i>Tabel 5: Asiling Prosentase Kekerabatan Basa Jawi saha Basa Madura</i>	
Adhedhasar Bausastra Jawa kaliyan Kamus	
Madura.....	44

DAFTAR BAGAN

	kaca
<i>Bagan 1: Bagan Fonetis Vokal Basa Jawi.....</i>	25
<i>Bagan 2: Bagan Diftong Basa Jawi Madura.....</i>	29

DAFTAR LAMPIRAN

	kaca
<i>Lampiran 1: Tabel Analisis Kekerabatan Basa Jawi saha Basa Madura</i>	
Adhedhasar Bausastra Jawa kaliyan Kamus	
Madura.....	83

DAFTAR TETENGER

Basa Jawi

Tetenger	Teges
è	nedahaken <i>fonem vokal</i> /è/ dipunlesanaken <i>alofon</i> [ɛ] <i>madya bawah semi terbuka</i>
ə	nedahaken <i>fonem vokal</i> /e/ dipunlesanaken <i>alofon</i> [ə] <i>madya bawah semi terbuka</i>
ɔ	nedahaken <i>fonem vokal</i> /a/ dipunlesanaken <i>alofon</i> [ɔ] <i>madya bawah semiterbuka</i>
U	nedahaken <i>fonem vokal</i> /u/ dipunlesanaken <i>alofon</i> [u] <i>tinggi</i> <i>bawah semi tertutup</i>
I	nedahaken <i>fonem vokal</i> /i/ dipunlesanaken <i>alofon</i> [i] <i>tinggi</i> <i>bawah semi tertutup</i>
ʔ	nedahaken <i>fonem konsonan</i> /k/ dipunlesanaken <i>konsonan</i> <i>glottal stop</i> [ʔ]
*	nedahaken basa <i>induk</i> saking basa Jawi
Ø	nedahaken <i>zero</i> utawi <i>kosong</i> (ical)
-	<i>tanda hubung</i> , dipunginakaken kangge ngubungaken satunggal basa kaliyan basa sanesipun
~	<i>tanda korespondensi</i>
‘....’	<i>tanda petik</i> nedahaken tegesing basa
(+/-)	nedahaken <i>korespondensi</i> basanipun
/.../	nedahaken <i>ejaan fonemis</i>
[...]	nedahaken <i>ejaan fonetis</i>
/#-	<i>distribusi</i> ing wiwitaning tembung
/-#	<i>distribusi</i> ing pungkasaning tembung
/#V-V#	antawisipun <i>vokal</i> sami
/#V ₁ -V ₂ #	antawisipun <i>vokal</i> beda
/#K-K#	antawisipun <i>konsonan</i> sami
/#K ₁ -K ₂ #	antawisipun <i>konsonan</i> beda

Basa Madura

Tetenger	Teges
è	nedahaken <i>fonem vokal</i> /è/ dipunlesanaken <i>alofon</i> [ɛ] <i>madya bawah semi terbuka</i>
o	nedahaken <i>fonem vocal</i> /o/ dipunlesanaken kados antawisipun swanten [u] saha [o]
ə	nedahaken <i>fonem vokal</i> /e/ dipunlesanaken kados tembung mennêng (basa Jawi)
â	nedahaken <i>fonem vocal</i> /â/ dipunlesanaken kados /e/ utawi <i>alofon</i> [ɐ]
ḍ	nedahaken <i>fonem konsonan</i> /ḍ/ sami kaliyan <i>fonem</i> <i>konsonan</i> /dh/ ing basa Jawi
ḍ	nedahaken <i>ejaan fonetis</i> saking <i>fonem konsonan</i> /ḍ/
ḍh	nedahaken <i>ejaan fonemis fonem konsonan</i> /ḍ/ saha <i>beraspirat (mahaprana)</i>
ḍ ^h	nedahaken <i>ejaan fonetis</i> saking <i>fonem konsonan</i> /ḍh/
dh	nedahaken <i>fonem beraspirat (mahaprana)</i>
gh	nedahaken <i>fonem beraspirat (mahaprana)</i>
jh	nedahaken <i>fonem beraspirat (mahaprana)</i>
bh	nedahaken <i>fonem beraspirat (mahaprana)</i>
d ^h	nedahaken <i>ejaan fonetis</i> saking <i>fonem konsonan</i> /dh/
g ^h	nedahaken <i>ejaan fonetis</i> saking <i>fonem konsonan</i> /gh/
j ^h	nedahaken <i>ejaan fonetis</i> saking <i>fonem konsonan</i> /jh/
b ^h	nedahaken <i>ejaan fonetis</i> saking <i>fonem konsonan</i> /bh/
ʔ	nedahaken <i>fonem konsonan</i> /k/ dipunlesanaken <i>konsonan</i> <i>glottal stop</i> [ʔ]
Ø	nedahaken <i>zero</i> utawi <i>kosong (ical)</i>
-	<i>tanda hubung</i> , dipunginakaken kangge ngubungaken satunggal basa kaliyan basa sanesipun
~	<i>tanda korespondensi</i>
‘....’	<i>tanda petik</i> nedahaken tegesing basa

(+/-)	nedahaken <i>korespondensi</i> basanipun
/.../	nedahaken <i>ejaan fonemis</i>
[...]	nedahaken <i>ejaan fonetis</i>
≈	tanda <i>distribusi fonem</i>
/#-	<i>distribusi</i> ing wiwitaning tembung
/-#	<i>distribusi</i> ing pungkasaning tembung
/#V-V#	antawisipun <i>vokal</i> sami
/#V ₁ -V ₂ #	antawisipun <i>vokal</i> beda
/#K-K#	antawisipun <i>konsonan</i> sami
/#K ₁ -K ₂ #	antawisipun <i>konsonan</i> beda

DAFTAR CEKAKAN

a	: Alos ing basa Madura sami kaliyan krama ing basa Jawi
aka	: Alos Kolom A (basa Madura)
akb	: Alos Kolom B (basa Madura)
BJ	: Basa Jawi
BM	: Basa Madura
kka	: Krama Kolom A (basa Jawi)
kkb	: Krama Kolom B (basa Jawi)
l	: Lompra ing basa Madura sami kaliyan ngoko ing basa Jawi
lka	: Lomra Kolom A (basa Madura)
lkb	: Lomra Kolom B (basa Madura)
ngka	: Ngoko Kolom A (basa Jawi)
ngkb	: Ngoko Kolom B (basa Jawi)
no	: Nomor
TPPBBY	: Tim Penyusun Balai Bahasa Yogyakarta

KEKERABATAN BASA JAWI SAHA BASA MADURA ADHEDHASAR BAUSAstra JAWA KALIYAN KAMUS MADURA

**dening Rita Budi Pangesti
NIM 09205241001**

SARINING PANALITEN

Ancasing panaliten menika ngandharaken bab *kekerabatan* basa Jawi saha basa Madura adhedhasar Bausastra Jawa kaliyan kamus Madura. Bab *kekerabatan* basa menika dipuntingali saking *korespondensi* swanten saha teges sarta *prosentasenipun*.

Panaliten menika kalebet panaliten *deskriptif*. *Data* ing panaliten menika awujud tembung-tembung, inggih menika tembung lingga basa Jawi saha tembung lingga basa Madura ingkang cacahipun 200 tembung. Tembung lingga ingkang kaginakaken adhedhasar Morris Swadesh. Sumber *data* ing panaliten inggih menika Bausastra Jawa anggitanipun Tim Penyusun Balai Bahasa Yogyakarta kaliyan kamus Madura anggitanipun Adrian Pawitra ingkang dipunjangkepi kaliyan *ejaan fonetisipun*. Panaliten menika dipuntliti kanthi analisis *Linguistik Historis Komparatif*. Cara ingkang dipunginakaken kangge ngempalaken *data* wonten ing panaliten inggih menika metode *padan intralingual* kanthi teknik maos saha nyerat. *Data* dipunanalisis nginakaken *metode deskriptif historis* inggih menika panaliti ngandharaken *korespondensi* swanten saha teges sarta kapendhet *prosentasenipun*. Kangge manggihaken *validitas data* ngginakaken *triangulasi teori*, salajengipun kangge manggihaken *reliabilitas data* ngginakaken *reliabilitas stabilitas*.

Asiling panaliten menika wujud *korespondensi* swanten saha *prosentase kekerabatan* basa Jawi saha basa Madura. Wujud *korespondensi* jalaran wontenipun *vokal~vokal*, *konsonan~konsonan*, *nasal~vokal*, *nasal~nasal*, tambah ing *konsonan*, tambah ing *nasal*, icaling *konsonan*, icaling *vokal*, ewahing papan *fonem*, *vokal~difong*. *Distribusi fonem-fonem* ingkang berkorespondensi mapan ing wiwitaning tembung, wanda menga utawi *posisi terbuka*, antawisipun *konsonan*, antawisipun *vokal*, antawisipun *vokal* kaliyan *konsonan*, tengahing tembung saha pungkasaning tembung. Tembung-tembung *berkorespondensi* wonten ingkang asipat *sistematis* saha *sporadis*. Tembung-tembung *berkorespondensi* ingkang asipat *sistematis* inggih menika *hukum Brandes II* *r, *hukum fonem* */ə/, *hukum fonem* */h/, saha *hukum fonem* */k/. *Hukum bunyi* asipat *sporadis* inggih menika *metatesis*, *afresisi*, *sinkope*, *apokope*, *epentesis* saha *paragog*. *Prosentase kekerabatan* basa Jawi saha basa Madura inggih menika 55% (110 tembung sakrabat) saking 200 *glos* Morris Swadesh, kaperang saking basa Jawi ngoko-basa Madura ngoko 48.5% (97 tembung sakrabat), basa Jawi ngoko-basa Madura krama 3 % (6 tembung sakrabat), basa Jawi krama-basa Madura ngoko 3.5% (7 tembung sakrabat). *Prosentase* kasebat kalebet *kategori* kulawarga basa utawi *family*. *Prosentase* basa Jawi ngoko-basa Madura ngoko langkung kathah amargi boten sedaya basa ngoko wonten basa kramanipun, nanging basa krama ing basa Jawi saha basa Madura mesti wonten basa ngokonipun; saking *leksikon* Bausastra Jawa saha kamus Madura ugi kathah kapanggihaken basa ngoko; bedanipun tingkat tutur basa Jawi saha basa Madura.

BAB I PURWAKA

A. Dhasaring Panaliten

Basa Jawi inggih menika basa ingkang dipunginakaken kangge sarana wawan pangandikan tumrap masarakat mliginipun ing tanah Jawa. Boten beda kaliyan basa Madura ingkang dipunginakaken kangge sarana *komunikasi* ing masarakat Madura, saengga basa dipunwastani piranti kangge *interaksi* wonten ing salebeting masarakat. Masarakat saged ngandharaken *gagasan, ide* saha penggalih rikala wawan pangandikan.

Panganggening basa menika antawisipun papan satunggal kaliyan papan sanesipun wonten ingkang sami saha beda tembungipun ananging tegesipun sami. Beda saha saminipun basa saged dipunginakaken kangge dhasar mangertosi babagan *kekerabatan basa*. Tuladhaning basa ingkang taksih sakrabat menika antawisipun basa Jawi saha basa Madura. Awit saking menika dipunpanggihaken tembung ingkang sami saha beda wonten ing basa Jawi kaliyan basa Madura. Beda saha saminipun tembung saged dipuntingali antawisipun saking kamus, inggih menika Bausastra Jawa kaliyan kamus Madura.

Sami saha bedanipun tembung saged dipuntingali saking mapinten pinten aspek. Miturut Mulyani (2007:19) *aspek* kalawau inggih menika *aspek fonologis, morfologis, leksikon* saha saged ugi wonten ing tataran ingkang lakung wiyar. Saking *aspek* kalawau ingkang gayut kaliyan panaliten menika *aspek leksikon* saha *aspek fonologis*. *Aspek fonologis* saged dipuntingali

saking pangucapaning tembung ingkang mirip saha sami saengga saged katingal *kekerabatan* basanipun.

Bab kasebat jumbuh kaliyan pamanggihipun Nothofer (lumantar Mahsun,2010:91-92) ingkang ngandharaken bilih antawisipun basa Jawi kaliyan basa Madura menika satunggal *kerabat*. *Kekerabatan* basa Jawi kaliyan basa Madura kalebet wonten ing *cabang protobahasa (Protobahasa Melayu Javanik)*. Andharan saking Nothofer dipunkiyataken dening pamanggihipun Brandes (lumantar Mahsun,2010:185-186) inggih menika basa Jawi kaliyan basa Madura kalebet *subrumpun* Austronesia Barat. Adhedhasar kalih andharan kalawau saged dipunpendhet dudutan bilih basa Jawi kaliyan basa Madura menika satunggal trah saengga celak caketipun basa saged dipunpadosi.

Panganggening antawisipun basa Jawi saha basa Madura saged katingal saking tuladha menika. Tembung basa Jawi **anak [ana?]* (TPBBY,2011:18ngka) caranipun nglesanaken ing basa Madura sami inggih menika *ana' [ana?]* (Pawitra,2009:18ngka) saking glos 'anak'. Tuladha kasebat nedahaken bilih basa Jawi kaliyan basa Madura wonten tembung ingkang caranipun nglesanaken saha tegesipun sami. Dene tembung basa Jawi **ati [ati]* (TPBBY,2011:31ngka) ingkang gadhah teges 'hati' wonten *korespondensi vokal* ing pungkasing tembung basa Madura inggih menika tembung *ate [atɛ]* (Pawitra,2009:32ngkb) saking alofon *[i]* ing BJ ~ alofon *[ɛ]* ing BM. Saking tuladha menika saged katingal bilih basa Jawi kaliyan

basa Madura wonten tembung ingkang caranipun nglesanaken *mirip* saha tegesipun sami.

Adhedhasar andharan ing nginggil panaliti dumugi samenika dereng manggihaken wontening panaliten ingkang ngrembag celak tebihipun sesambetan antawisipun basa Jawi kaliyan basa Madura saha *korespondensi* basanipun ingkang dipuntingali saking Bausastra Jawa saha kamus Madura. Gayut kaliyan bab menika, panaliti badhe neliti celak tebihipun sesambetan antawisipun basa Jawi kaliyan basa Madura kanthi irah-irahan “*Kekerabatan Basa Jawi saha Basa Madura Adhedhasar Bausastra Jawa kaliyan Kamus Madura*”.

B. Undheraning Perkawis

Adhedasar dhasaring panaliten, perkawis ingkang saged dipunpendhet kados wonten ing ngandhap menika.

1. *Korespondensi* swanten saha teges basa Jawi kaliyan basa Madura adhedhasar Bausastra Jawa kaliyan Kamus Madura.
2. *Rekontruksi* wujuding basa ingkang nuwuhaken basa Jawi kaliyan basa Madura adhedhasar Bausastra Jawa kaliyan Kamus Madura.
3. *Kekerabatan* basa Jawi kaliyan basa Madura adhedhasar Bausastra Jawa kaliyan Kamus Madura.
4. *Prosentase* basa Jawi kaliyan basa Madura adhedhasar Bausastra Jawa kaliyan Kamus Madura.

C. Watesaning Perkawis

Adhedhasar undheraning perkawis saged dipunpendhet watesaning perkawis inggih kados wonten ing ngandhap menika.

1. *Korespondensi* basa Jawi saha basa Madura adhedhasar Bausastra Jawa kaliyan Kamus Madura.
2. *Prosentase kekerabatan* basa Jawi saha basa Madura adhedhasar Bausastra Jawa kaliyan Kamus Madura.

D. Wosing Perkawis

Adhedhasar dhasaring panaliten saha watesaning perkawis dipunpendhet wosing perkawis antawisipun.

1. Kadospundi *korespondensi* swaten saha teges antawisipun basa Jawi kaliyan basa Madura adhedhasar Bausastra Jawa kaliyan Kamus Madura?
2. Sepinten *prosentase kekerabatan* basa Jawi saha basa Madura adhedhasar Bausastra Jawa kaliyan Kamus Madura?

E. Ancasing Panaliten

Ancasing panaliten kaandharaken ing ngandhap menika.

1. Ngandharaken *korespondensi* swanten saha teges antawisipun basa Jawi saha basa Madura adhedhasar Bausastra Jawa kaliyan kamus Madura saengga saged mbentuk kalih basa ingkang beda.
2. Ngandharaken *prosentase kekerabatan* basa Jawa saha Madura adhedhasar Bausastra Jawa kaliyan kamus Madura.

F. Paedahing Panaliten

Panaliten menika kaangkah wonten paedahipun tumrap pamulangan basa Jawi utawi basa Madura mliginipun wonten ing tapel wates Jawi – Madura. Kajawi saking menika panaliten menika ugi dipunkajengaken supados paring suka pamrayogi tumrap *hasanah keilmuan* babagan basa mliginipun basa Jawi saha basa Madura, sarta paring pangertosan bilih tembung-tembung ing basa Jawi saha basa Madura wonten ingkang sami saha mirip.

G. Pangertosan

Gegayutan kaliyan irah-irahan ingkang menika badhe kaandharaken pangertosan-pangertosan.

1. *Kekerabatan* basa

Sesambetan antawisipun basa satunggal kaliyan basa sanes ingkang taksih wonten turunan (trah) saking sumber ingkang sami. Panaliten menika ngrembag babagan *kekerabatan* basa Jawi saha basa Madura adhedhasar Bausastra Jawa kaliyan basa Madura.

2. Bausastra Jawa

Kamus menika kaserat dening Tim Penyusun Balai Bahasa Yogyakarta edisi kalih taun 2011 saha dipuncithak dening Kanisius Yogyakarta.

3. Kamus Madura

Kamus menika kaserat dening Adrian Pawitra taun 2009 saha dipuncithak dening PT Dian Rakyat Jakarta. Wonten ing kamus menika sampun dipunjangkepi kaliyan caranipun maos utawi wonten *ejaan fonetisipun*.

BAB II GEGARAN TEORI

A. Linguistik Historis Komparatif

1. Pangertosan *Linguistik Historis Komparatif*

Linguistik Historis Komparatif inggih menika salah satunggaling cabang ngelmu basa ingkang ngrembang basa wonten ing lumampahing wekdal sarta ewah-ewahaning unsur basa wonten wekdal ingkang tartamtu (Keraf,1984:22). Kangge manggihaken *data Linguistik Historis Komparatif* menika kanthi cara nandhingaken perangan-perangan basa saking wekdal ingkang boten sami. Saking nandhingaken kalawau saged dipunpanggihaken *data* ingkang gayut kaliyan ewah-ewahaning basa.

Miturut Fernandez (1994:1) *Linguistik Historis Komparatif* inggih menika cabang *linguistik* ingkang ngrembag pangrembakaning basa saking satunggal wekdal dumugi wekdal candhakipun. Kajawi saking menika ngelmu menika ugi ngandharaken kadospundi basa-basa saged ewah sarta ngrembag sebab saha akibat saking ewah-ewahaning basa.

Gayut kaliyan pamanggih kalih ahli nginggil saged dipunpendhet dudutanipun bilih *Linguistik Historis Komparatif* menika cabang ngelmu *linguistik* ingkang ngrembag babagan ewah-ewahaning basa satunggal saha basa sanesipun saking wekdal satunggal dumugi wekdal candhakipun kaliyan caranipun nandhingaken ewah-ewahaning basa. Kajawi menika ugi kangge pancatan kangge panaliten *kekerabatan* basa Jawi saha basa Madura

adhedhasar Bausastra Jawa kaliyan kamus Madura menika perangan saking *kajian Linguistik Historis Komparatif*.

2. Ancasing *Linguistik Historis Komparatif*

Miturut pamanggih Mulyani (2007:2) ancasipun nliti basa kanthi *Linguistik Historis Komparatif* kaperang dados sakawan inggih menika.

- a. Kanthi nandhingaken *unsur-unsur* basa. *Unsur-unsur* menika ngemot babagan *fonologis, morfologis, leksikon*, saha saged ugi wonten ing tataran ingkang langkung wiyar. Perangan-perangan kalawau ingkang dipunbetahaken kangge nandhinganke basa satunggal kaliyan basa sanesipun.
- b. Kangge manggihaken wujud ingkang basa *protonipun* utawi basa ingkang nurunaken basa-basa *kontemporer*. Saking menika mila *Linguistik Historis Komparatif* saged nemtokaken basa *proto* ingkang nurunaken basa-basa *modern*.
- c. *Sub-grouping* utawi nglompokaken basa-basa ingkang kalebet ing satunggal *rumpun*. Basa-basa ing satunggal *rumpun* wonten perangan-perangan ingkang mirip utawi sami. Adhedhasar perangan-perangan menika menawi saged kapanggihaken kathah mila nedhahaken bilih basa satunggal saha basa sanesipun wonten caket sesambetanipun.
- d. Nemtokaken papan asalipun basa *proto* ingkang rumaket sarta nemtokaken lampahing *migrasi* basa.

Adhedhasar ancasing *linguistik historis komparatif* ing nginggil saged kapendhet dudutan ancasing *linguistik historis komparatif* menika kedah

nandhingaken *unsur-unsur* basa babagan *fonologis, morfologis, leksikon*, saha tataran ingkang langkung wiyar. Wonten ing panaliten menika *unsur-unsur* ingkang dipuntandhingaken inggih menika ngemot bab *fonologis* (cara nglesanaken mirip saha sami) saha *leksikon*. Kajawi menika ancas *linguistik historis komparatif* ugi nglompokaken basa-basa ingkang kalebet satunggal rumpun. Basa ingkang satunggal rumpun ing panaliten inggih menika basa Jawi saha basa Madura.

Kangge mujudaken ancas ing nginggil mila kedah nggatosaken *metode komparatif* wonten ing *Linguistik Historis Komparatif*. Perangan-perangan *metode komparatif* miturut Mulyani (2007:3-4) antawisipun.

- a. Nandhingaken perangan basa ingkang dipungatosaken. Perangan basa menika awujud tembung ingkang sami saha beda.
- b. Dhasaripun kangge manggihaken utawi nemtokaken wujud sami saha beda inggih menika *korespondensi* swanten kaliyan teges. Kangge kabetahan menika panaliti kedah nguwaosi ngelmu babagan *fonologi* utawi tata swara ingkang gayut kaliyan panaliten/*objek* ingkang dipuntliti.
- c. Kanthi dhasar pangrembagkaning basa wonten ing salebeting wekdal. Dhasar menika kaginakaken kangge nginten-nginten wujuding basa turunan.
- d. Kangge nindakaken *kajian kriteria* wonten ing *metode komparatif* dipunperang dados tiga, bab menika kaandharaken ngandhap menika.

1) *Nonarbitrary*

Nonarbitrary/ sampun katemtokaken dhasar ingkang dipunginakaken kangge nandhingaken wujud saha teges namung *korespondensi* swanten kaliyan teges saengga hasil nglompokaken saged kasembadan.

2) *Exhaustive*

Exhaustive / jangkep inggih menika nindakaken panaliten sedaya basa saengga sedaya basa mlebet ing satunggal *rumpun*.

3) *Uniqueness*

Uniqueness/ unik inggih menika saben basa menika namung saged mlebet wonten ing satunggal kelompok.

Adhedhasar peranan-perangan *metode komparatif* ing nginggil bilih *metode komparatif* ing panaliten menika kedah nggatosaken peranan basa ingkang sami saha mirip, kanthi nemtokaken wujud sami saha mirip ingkang dipunwastani *korespondensi* swanten saha teges. Dhasar nemtokaken *korespondensi* swanten saha teges kedah nguwaosi nglemu tata swara (*fonologis*) ingkang gayut kaliyan panaliten. *Metode komparatif* ugi nggatosaken pangrembakaning basa wonten ing salebeting wekdal.

3. Perangan Nandhingaken *Linguistik Historis Komparatif*

Aspek basa ingkang nandhingaken saking basa satunggal saha basa sanesipun antawisipun wujud saha teges ingkang mirip utawi sami. Wujud saha teges ingkang mirip kaliyan sami kangge dhasar nemtokaken basa menika minangka tandha-tandha. Miturut Fernandez (1994:4) jinisipun tandha-tandha menika mawarni-warni antawisipun.

- a. Saminipun wujud saha teges. Saben basa gadhah wujud-wujud tartamtu ingkang dipungayutaken kaliyan teges kangge nggampilaken seserepan.
- b. Saben basa gadhah *unsur* alit. *Unsur* menika awujud *fonem* saha *morfem*. *Fonem* saha *morfem* kangge dhasar mbedakaken tegesing tembung.
- c. Tembung wonten ing saben basa kaperang dados mapinten-pinten werni. Menawi dipuntingali saking wujudipun wonten tembung aran, tembung kriya, tembung kahanan, tembung sesulih, tembung wilangan, tembung lingga, tembung andhahan, tembung rangkep saha tembung camboran.

B. Ewah-ewahaning Basa

1. Ewah-ewahaning Basa

Bab-bab ingkang njalari ewah-ewahaning basa wonten kalih inggih menika saking basa menika piyambak saha saking basa ingkang sampun wiyar (bahasa berkembang). Miturut Fernandez (1994:13-14) bab-bab ingkang njalari ewah-ewahaning basa inggih menika.

- a. Pawadan ingkang dipungayutaken kaliyan ngelmu alami (saged dipunpadosi kaitanipun) tuladhanipun, amargi *anatomi* manungsa menika saged ewah (tuladha tengkorak manungsa purba cetha saged dipunterangaken kaitanipun kaliyan kemampuan basa/pawicantenanipun). Basa manungsa menika saged ewah sejajar kaliyan ewah-ewahaning (*anatomi*) badanipun/fisik.
- b. Basa mujudaken salah satunggaling *unsur hereditas* amargi kalebet unsur turunan/gawan saking lahir (bayi). Pamanggih menika katitik saking tandha-tandha basa kaliyan *golongan* darahipun. Tuladhanipun, tiyang

Inggris ingkang *golongan* darahipun AB langkung trampil anggenipun nglesanaken *striden* (i) bilih dipuntandhingaken kaliyan tiyang Eropa sanesipun. Ananging, tiyang Prancis Tengah ingkang *golongan* darahipun AB langkung trampil malih anggenipun nglesanaken *striden*. Tuladha sanesipun wonten tiyang ingkang golongan darahipun AB ananging boten saged nglesanaken *striden*.

- c. Ewah-ewahaning basa ugi dipungayutaken kaliyan raga/*fisik*. Saking pamanggih menika nyebataken bilih wonten putra ingkang nembe *tumbuh* wujudipun ngrembaka saengga wujudipun tutuk saged ewah. Saking ewahipun wujud tutuk kalawau basa ingkang dipunlesanaken ugi ewah. Ananging, ewah-ewahan kalawau gumantung kaliyan tiyang sepuh anggenipun nggulawentah putranipun.
- d. Wonten pamanggih sanes inggih menika pamanggih ingkang mligi saha wonten gegayutanipun kaliyan ewah-ewahaning basa ing Afrika. Pamanggih menika ngandharaken bilih basa menika gegayutan kaliyan pakulinan utawi tindak tanduk ing lingkungan. Tuladhanipun, Ibu nembe ngaca lajeng nglebetaken piring kajeng wonten ing tutukipun saengga kangelan nglesanaken swanten /f/.

Ewah-ewahaning basa ingkang dipunsebabaken dening *faktor-faktor* saking saknjawinipun basa inggih amargi wontenipun *kontak* basa kaliyan basa sanesipun.

2. *Tipe-Tipe Ewah-ewahan Swanten*

Ewah-ewahan swanten kaperang dados kalih inggih menika ewah-ewahan swanten asipat *sistematis* saha ewah-ewahan basa asipat *sporadis* utawi boten ajeg (Mahsun, 1995:28). Ewah-ewahan swanten asipat *sistematis* inggih menika ewah-ewahan basa ingkang kadadosan kathi ajeg saha lumampah salajengipun. Kanthi dhasar ewah-ewahan swanten ingkang asipat *sistematis* menika nuwuhaken *hukum* ewah-ewahan swanten utawi *hukum bunyi*.

Dene ewah-ewahan swanten asipat *sporadis* inggih menika ewah-ewahaning basa wonten ing bab-bab tartamtu. Ewah-ewahan menika nuwuhaken ewah-ewahan swanten ingkang boten ajeg, nanging saking ewah-ewahan menika saged kaperang mapinten pinten werni *tipe-tipe* ewah-ewahaning swanten.

a. *Ewahan-ewahan Swanten ingkang Asipat Sistematis (Hukum Bunyi)*

Miturut Keraf (1984:41-48) ewah-ewahan swanten ingkang asipat *sistematis* pinten-pinten perangan. Perangan ewah-ewahan swanten asipat *sistematis* kaperang dados sedasa inggih menika *Hukum Grimm's*, *Hukum Verner*, *Hukum Brandes I *R*, *Hukum Brandes II *r*, *Hukum *ə/ Fonem *a*, *Hukum fonem *k/*, *Hukum fonem */h/*, *hukum Diftong */uy/*, *hukum diftong */ay/*, saha icalipun *konsonan* ingkang dumunung ing antawisipun kalih *vokal*. Adhedhasar perangan menika ingkang jumbuh kaliyan panaliten *Kekerabatan* Basa Jawi saha Basa Madura Adhedhasar Bausastra Jawa kaliyan Kamus Madura antawisipun.

1) *Hukum Brandes I *R / Fonem Trill Uvula*

*Fonem trill uvula */R/* ngrembaka dados *fonem /g/* wonten ing basa Bisaya, lajeng ewah dados *fonem /h/* ing basa Dayak, salajengipun wonten ing basa Jawi Kina *fonem /h/* ical (Ø) utawi *pelesapan*. *Hukum* menika ugi kawastanan kathi nama *hukum r – g – h – Ø*. Tuladhanipun tembung **abuh* [abUh] ing BJ (TPBBY,2011:2ngka) ~ tembung *abu* [abu] ing BM (Pawitra,2009:3lka) saking *glos 'bengkak'*. Ewah-ewahan menika nedahaken bilih wonten saperangan *fonem [h]* ing BJ dados [Ø] (ical) wonten ing BM.

2) *Hukum Brandes II *r / Fonem Trill Apikal*

*Fonem trill apikal */r/* ngrembaka lakung wiyar saking *fonem trill uvula*. *Fonem trill apikal /r/, /d/, /l/* ngandharaken bilih wonten ing basa Jawi swanten [r] dumunung ing antawisipun kalih *vokal*, saengga swanten [r] ewah dados swanten [d] ing basa Melayu saha basa Bali. Ing basa Tagalog kaliyan basa Bisaya swanten [r] utawi [d] ewah dados swanten [l]. Biasanipun ewah-ewahan menika asring kasebat *hukum r – d – l* . Tuladhanipun tembung **irung* [irUŋ] wonten ing BJ (TPBBY,2011:274ngka) ~ tembung *èlong* [ɛlɔŋ] ing BM (Pawitra,2009:154lka) saking *glos 'hidung'*. Ewah-ewahan menika mujudaken bilih saperangan *fonem [r]* ing BJ ewah dados *fonem [l]* wonten ing BM.

3) *Hukum *ə / Fonem *ə*

*Fonem *ə* Austronesia Purba dipunturunaken dados *fonem-fonem* basa ing turunan. *Fonem *ə* saking Austronesia dipunturunaken dados basa turunan antawisipun nurunaken basa Jawi Kina saha basa Karo dados *fonem*

/ə/, *fonem* *ə Austronesia nurunaken wonten basa Makasar kaliyan Minangkabau dados *fonem* /a/, wonten ing basa Dayak dados *fonem* /e/, wonten basa Tagalog dados *fonem* /i/ saha wonten ing basa Bisaya dados *fonem* /o/. Tuladhanipun tembung **segara* [səgɔrɔ] wonten ing BJ (TPBBY,2011:652ngka) ~ tembung *saghârâ* [sag^hɛrɛ] ing BM (Pawitra,2009:600lka) saking *glos* 'laut'. Ewah-ewahan menika nedahaken bilih saperangan *fonem* [ə] saking BJ ewah dados *fonem* [a] wonten ing BM.

4) *Hukum Fonem */k/*

Wonten ing ewah-ewahan swanten *fonem* */k/, *fonem* */k/ Austronesia dipunturunaken ing basa Karo, Melayu, saha Gayo. Turunan saking Basa Karo, Melayu, saha Gayo tetep ajeg *fonem* /k/ wondene wonten ing basa Toba ewah dados *fonem* /h/. Tuladhanipun tembung **tarik* [tarɪ?] wonten ing BJ (TPBBY,2011:704ngka) ~ tembung *tarè* [tarɛ?] ing BM (Pawitra A,2009:692lka) saking *glos* 'tarik'. Ewah-ewahan menika nedahaken bilih saperangan *fonem* [k] utawi *glotalstop* [ʔ] saking BJ tetep ajeg wonten ing BM.

5) *Hukum Fonem */h/*

Fonem */h/ Austronesia Purba dipunturunaken dados *fonem-fonem* basa ing turunan. *Fonem* Austronesia Purba */h/ wonten ing basa Karo tetep ajeg, bilih wonten basa Toba *fonem* kalawau ewah dados ical /Ø/. Ing basa Melayu ewah-ewahan kasebat wonten ingkang taksih ajeg ugi wonten ingkang ical. Tuladhanipun tembung *sirah* [sirah] wonten ing BJ (TPBBY,2011:669ngka) ~ tembung *sèra* [sɛra] ing BM

(Pawitra,2009:716lka) saking *glos* 'kepala'. Ewah-ewahan menika nedahaken bilih saperangan *fonem* [h] saking BJ dados [Ø] utawi ical wonten ing BM.

6) *Hukum Diftong */ay/*

Diftong **/ay/* saking basa Austronesia Purba nurunaken *fonem* /i/ wonten ing basa Melayu saha *fonem* /e/ ing basa Lamalera. Tuladhanipun tembung *kali* [kali] wonten ing BJ (TPBBY,2011:37ngka) ~ tembung *songay* [sɔŋay] ing BM (Pawitra,2009:664lka) saking *glos* 'sungai'. Ewah-ewahan menika nedahaken bilih saperangan *fonem* [i] ing BJ ewah dados *fonem* [ay] wonten ing BM.

b. Ewah-ewahan swanten ingkang asipat *sporadis*

Tipe-tipe ewah-ewahan swanten ingkang kadayan saking *sporadis* miturut Mahsun (1995: 33-38) inggih menika.

1) *Asimilasi*

Asimilasi inggih menika ewah-ewahan satunggal swanten ingkang ndadosaken swanten sanesipun saged ewah. Tegesipun ewah-ewahan *konsonan* utawi *vokal* kedah nggatosaken titikan *fonetis* wonten ing sakiwatengenipun basa. Titikan *fonetis* menika saking gugus konsonan /np/ antawisipun.

- a) /np/ → /bp/, wonten ewah-ewahan kasebat *konsonan* /n/ ngicalaken titikan *fonetis alveolar* saha *nasal* ingkang taksih ajeg inggih titikan *fonetis bersuara*.

- b) /np/ → /tp/, wonten ewah-ewahan kasebat *konsonan* /n/ ngicalaken titikan *fonetis bersuara saha nasal* ingkang taksih ajeg inggih menika titikan *fonetis alveolar*.
- c) /np/ → /mp/, wonten ewah-ewahan kasebat *konsonan* /n/ ngicalaken titikan *fonetis bersuara saha alveolar* ingkang taksih ajeg inggih menika titikan *fonetis nasal*.

Ewah-ewahan kasebat dipunwastani ewah-ewahan *asimilasi* asipat *regresif* amargi wujuding ewah-ewahan *fonem* ingkang njumbuhaken *fonem* sakwingkingipun. Mila wonten ing titikan *fonemis konsonan* /p/ paring daya pangaribawa kangge titikan *fonetis konsonan* /n/, saengga *konsonan* /n/ kasebat ewah dados *konsonan* ingkang gadhah titikan *fonetis* mirip kaliyan *fonetis* ingkang dipungadhahi *konsonan* /p/.

Kajawi *asimilasi* ingkang asipat *regresif* wonten ugi *asimilasi* asipat *progresif*. *Asimilasi* asipat *progresif* inggih menika *asimilasi* ingkang titikan *fonetis fonem* paring daya pangaribawa titikan *fonem* sawingkingipun utawi salajengipun. Tuladhanipun *gugus konsonan* /np/, mila titikan *fonetisipun konsonan* /n/ paring daya pangaribawa *fonetis konsonan* /p/. Perangan-perangan saking *asimilasi progresif* inggih menika.

- a) /np/ → /nb/ wonten ewah-ewahan menika *konsonan* /p/ ewah manut titikan *fonetis bersuara* ingkang dipungadhahi dening *konsonan* /n/.
- b) /np/ → /nm/ wonten ewah-ewahan menika *konsonan* /p/ ewah manut titikan *fonetis konsonan* /n/ ingkang ajeg namung titikan *fonetis bilabial*.

- c) /np/ → /nd/ wonten ewah-ewahan menika *konsonan* /p/ ewah manut titikan *fonetis konsonan* /n/ ingkang ajeg titikan *fonetis hambatnya*.

2) Disimilasi

Disimilasi inggih menika ewah-ewahan swanten supados swanten menika dados beda. Tuladhanipun wonten ing basa Jawi enggal tembung loro ‘dua’ asalipun saking basa Jawi Kina *rwa* > *ro* lajeng wonten *reduplikasi* saengga dados *roro*. Saking *proses reduplikasi* menika kalajengangen *proses disimilasi* saengga tembungipun dados *loro*.

3) Metatesis

Ewah-ewahan swanten ingkang dipunsebabaken *pertukaran kosakata*. *Pertukaran kosakata* menika awujud *pertukaran panggenanipun*. Tuladhanipun tembung saking Proto Austronesia **kulit*’ kulit nurunaken ing salebeting Prabahasa Sumbawa dados **lukit*, saking kalih tembung menika saged katingal bilih wonten *pertukaran panggenan fonem* /k/ kaliyan *fonem* /l/. Kalih *fonem* menika *berdistribusi posisi awal suku kata*.

4) Kontraksi

Kontraksi inggih menika ewah-ewahan swanten ingkang awujud gabungan kalih swanten utawi langkung dados satunggal swanten. Tuladhanipun *diftong* wonten ing basa Jawa Kuno nurunaken wonten ing basa Jawi enggal dados satunggal *vokal tunggal*, kadosta gawai ‘*kerja*’ dados gawe ‘*kerja*’. Tembung gawai kalebet unsur *diftong ai* amargi ewah saking *vokal e* dados tembung gawe. Ewah-ewahan menika mapan ing *suku kedua*.

5) *Afresisi*

Afresisi inggih menika ewah-ewahan swanten ingkang awujud *pelesapan* swanten utawi icalipun *fonem* ingkang mapan wonten ing wiwitaning tembung. Tuladhanipun, tembung **podeq* ‘paklik’ ing basa Sumbawa nurunaken ing *dialek* Jereweh dados *ndeq* ‘paklik’.

6) *Sinkope*

Sikope inggih menika ewah-ewahan swanten ingkang awujud *pelesapan* swanten utawi icalipun *fonem* ingkang mapan wonten satengahing tembung. Tuladhanipun, tembung **nalimana* ‘tangannya’ ing basa Lnakel ingkang dipunlesanaken wonten pulau Tanang Vanuata nurunaken ing basa turunanipun dados *nelmen* ‘tangannya’.

7) *Apokope*

Apokope inggih menika ewah-ewahan swanten ingkang awujud *pelesapan* swanten utawi icalipun *fonem* ingkang mapan wonten pungkasaning tembung. Tuladhanipun saking basa Inggris pertengahan tembung *helpe* ‘tolong’ nurunaken wonten ing basa Inggris enggal dados *help* ‘tolong’.

8) *Protesis*

Protesis inggih menika ewah-ewahan swanten awujud penambahan swanten utawi tambahing *fonem* ingkang mapan wonten wiwitaning tembung. Tuladhanipun, tembung **bere* ‘memberi’ nurunaken basa saking basa prabasa Sumbawa ing *dialek* Taliwang inggih menika tambahing *fonem* /u/ dados tembung *ubeg* ‘memberi’.

9) *Epentesis*

Epentesis inggih menika ewah-ewahan swanten awujud penambahan swanten utawi tambahing *fonem* ingkang mapan wonten satengahing tembung. Tuladhanipun tembung *[sikis]* ‘enam’ ing basa Tok Pisin menawi dipuntandingaken kaliyan basa Inggris *[siks]* ‘enam’.

10) *Paragog*

Paragog inggih menika ewah-ewahan swanten awujud penambahan swanten utawi tambahing *fonem* ingkang mapan wonten pungkasaning tembung. Tuladhanipun tembung lamp ‘lampu’ ing basa Inggris wonten tambahing *fonem* /u/ ing basa Indonesia dados tembung *lampu* ‘lampu’.

C. *Korespondensi Swanten*

Korespondensi swanten inggih menika *kesepadanan* swanten ingkang sami (*phinemic correspondence*) (Keraf, 1984:49). Perangan-perangan ingkang *berkorespondensi* inggih menika *glos* sami. *Glos* ingkang sami saged dipuntingali saking segi wujud saha teges wonten ing mapinten-pinten basa, saengga saged katandhingaken. Asiling tetandhingan basa saged dipunsusun dados satunggal piranti *korespondensi*.

Saking piranti *korespondensi* saged katandhingaken basa satunggal kaliyan sanesipun. Tetandhing basa dipunwiwiti saking nandhingaken *fonem* satunggal kaliyan sanesipun wonten saben perangan. Saben *fonem* ingkang mapanipun sami saged dipunlebetaken wonten ing satunggaling piranti *korespondensi*.

D. *Leksikostatistik*

1. *Pangertosan Leksikostatistik*

Leksikostatistik inggih menika teknik ingkang nemtokaken *kekerabatan* basa antawisipun basa satunggal kaliyan sanesipun kanthi nandhingaken tembung-tembung saha nemtokaken basa ingkang mirip kanthi nggolongaken basa ingkang wonten celak caketipun sesambetan (Fernandes, 1994: 53). Beda kaliyan Keraf (1984:121) ngandharaken bilih *leksikostatistik* inggih menika *teknik* nggolongaken basa ingkang nggatosaken tembung-tembung kanthi *statistik*, kangge netepaken kelompok basa adhedhasar *prosentase* basa ingkang mirip saha beda wonten ing basa satunggal kaliyan sanesipun.

Andharan saking pangertosan ing nginggil saged dipunpendhet dudutanipun bilih *leksikostatistik* inggih menika salah satunggaling *teknik* nggolongaken saha nandhingaken tembung-tembung ingkang mirip kanthi *statistik*. Adhedhadar pangertosan ing nginggil bilih ancas *leksikostatistik* kangge nggolongaken tembung-tembung lingga basa Jawi adhedhasar Bausastra saha tembung-tembung basa Madura adhedhasar kamus Madura sarta nandhingaken antawisipun tembung-tembung basa Jawi saha basa Madura.

2. *Metode Leksikostatistik*

Dhasar wonten ing *metode leksikostatistik* kaperang dados sakawan. Sakawan peranan saking pamanggih Mulyani (2007:43-44) inggih menika.

- a. Basa satunggal kaliyan sanesipun gadhah perangan tembung ingkang angel ewah bilih dipuntandhingaken kaliyan perangan-perangan sanesipun. Perangan-perangan menika antawisipun tambung sesulih, tembung-tembung ingkang gayut kaliyan badan/slira, tembung-tembung alam, saha *flora fauna* sarta tembung-tembung wilangan.
- b. *Retensi* utawi tembung lingga gadhah *daya tahan* ingkang *relatif* dangu. Tegesipun ewah-ewahan tembung lingga kasebat angel anggenipun ewah.
- c. Icalipun tembung lingga saben basa menika sami. Adhedhasar panaliten ing 13 basa Indo-Eropa *daya tahan* tembung lingga menika antawisipun 86,4 – 74,4 %.
- d. Menawi sampun kapanggihaken tembung-tembung *kerabat (kognat)* saking kalih basa utawi langkung kalajengaken ngetang wekdalipun kalih basa utawi langkung menika pisah, saengga saged katinggal basa ibunipun.

Kajawi dhasar-dhasar *metode leksikostatistik*, wonten ugi perangan ingkang kedah dipungatosaken inggih menika caranipun ngetang tembung ingkang rumaket. Miturut pamanggih Mahsun (2012:214-217), caranipun ngetang tembung lingga ingkang rumaket kaperang dados gansal inggih menika.
- a. Medaling *glos* ingkang *kosong*, tegesipun glos ingkang boten gadhah *realisasi* wonten ing satunggal basa ingkang badhe katandhingaken. *Glos* ingkang boten kalebet antawisipun tembung-tembung seserepan (*serapan*) saking basa sanes.

b. Netepaken tembung ingkang sakrabat. Tembung ingkang sakrabat menika antawisipun.

1) Tembung Sakrabat *Identik*

Tembung sakrabat *identik* inggih menika tembung sakrabat ingkang dipuntingali saking *segi semantis* saha saking *segi wujudipun sami*. Tuladhanipun tembung *anak [ana?]* ‘anak’ ing basa Jawi *berkorespondensi* kaliyan tembung *ana’ [ana?]* ‘anak ing basa Madura.

2) Tembung Sakrabat *Mirip*

Tembung sakrabat *mirip* inggih menika tembung ingkang dipuntingali saking *segi semantik-ipun sami ananging wonten bedanipun bilih dipuntingali saking segi wujudipun*. Tuladhanipun *vokal /i/* wonten basa Jawi berkorespondensi dados *vokal /e/* ing basa Madura inggih menika [ati] ~ [ate].

3) Tembung Sakrabat *Beda*

Tembung sakrabat beda inggih menika tembung sakrabat ingkang titikanipun namung saking *kaidah ewah-ewahan swanten/ewah-ewahan fonologis*. Tembung sakrabat beda menika menawi dipuntingali saking wujud saha swanten kanthi saklarapan boten saged ketingal bilih kalih basa menika sakrabat.

c. Damel *prosentase* tembung ingkang rumaket. Caranipun ndamel *prosentase* kedah ngetang cacahipun tembung lingga ingkang kandhingake (*langkah a*) saha nggunggung tembung sakrabat ingkang kapanggihaken saking asilipun nemtokaken tembung kerabat (*langkah*

- b). Salajengipun jumlah tembung kerabat dipunbagi jumlah tembung lingga ingkang katandhingaken saha dipunpingaken 100% saengga *prosentase* basa ingkang rumaket saged dipuntingali.
- d. Saking asilipun *prosentase* basa kerabat menika saged katingal bilih hasil *prosentase* menika kalebet sesambetan *kekerabatan* wonten ing satunggal basa, kulawarga basa (*family*), *rumpun* basa (*stock*), *mikrofilium*, *mesofilium* utawi *makrofilium*.

Tabel 1: Tabel Tingkatan Basa Adhedhasar Prosentase Tembung Kerabat

<i>Tingkat Basa</i>	<i>Prosentase Tembung Kerabat</i>
Basa (<i>language</i>)	Langkung saking 81 %
Kulawarga <i>basa</i> (<i>family</i>)	37 – 80 %
<i>Rumpun</i> (<i>stock</i>)	12 – 36 %
<i>Mikrofilium</i>	4 – 11 %
<i>Mesofilium</i>	1 -3 %
<i>Makrofilium</i>	Kirang saking 1 %

(kapethik saking Mahsun. 2012. *Metode Penelitian Bahasa Tahapan Strategi, metode dan Tekniknya*)

- e. Damel diagram pohon adhedhasar cara-cara ing nginggil.

Adhedhasar caranipun ngetang tembung lingga ingkang rumaket ing nginggil, cara ngetang ingkang jumbuh kaliyan panaliten inggih menika nggatosaken medaling *glos* ingkang *kosong*, netepaken tembung ingkang sakbrabat (tembung sakrabat *identik* saha tembung sakrabat mirip), damel *prosentase* basa sakbrabat saha nemtokaken *kategori* basa ingkang katandhingaken kanthi dhasar asiling *prosentase*.

Tembung lingga ingkang dipunpendhet ing *metode leksikoststistik* dipunwatesi. Tembung ingkang dipunanggep inggih menika tembung ingkang

asipat limprah. Limprah inggih menika tembung ingkang dipunanggep wonten ing sedaya basa. Tembung-tembung menika antawisipun: tembung sesulih (*kata ganti*), tembung wilangan (*kata bilangan*), tembung-tembung ingkang gayut kaliyan perangan raga (sipat utawi ingkang kangge kagiyatan), alam (udara, langit, air, gunung), piranti padintenan (*tongkat, pisau, rumah, lsp*).

E. Fonem Basa Jawi

Fonologi basa Jawi kaperang dados tigang kelompok adhedhasar *kriteria* tartamtu inggih menika *vokal*, *konsonan* saha *semivokal* (Wedhawati dkk, 2006:65). Tigang *kriteria* kasebat tumata kanthi kaidah struktur tartamtu. Ananging miturut Mulyani (2008:22-38) bilih titikan swanten basa menawi dipuntingali adhedhasar wonten menapa botenipun *proses artikulasi* kaperang dados kalih, inggih menika swanten *vokal* saha swanten *konsonan*.

Cacahipun *fonem vokal* wonten ing basa Jawi dening Wedhawati (2006:25) wonten enem inggih menika /i/, /e/, /ə/, /a/, /u/, /o/. Adhedhasar enem *vokal* kalawau kaperang malih dados tigang kelompok antawisipun *vokal tinggi* /i/, /u/; *vokal madya* /e/, /ə/, /o/; *vokal rendah* /a/. Ananging wonten pamanggih sanes bilih cacahipun *vokal* ing basa Jawi wonten pitu. *Vokal* basa Jawi ingkang cacahipun pitu antawisipun /i/, /e/, /a/, /ə/, /u/, /o/ saha /ɔ/. Pamanggih menika ngandharaken bilih *vokal* /a/ gadhah kalih *alofon* inggih menika *vokal* [a] saha *vokal* [ɔ]. Adhedhasar kalih pamanggih kalawau saged dipunpendhet dudutanipun bilih *vokal* ing basa Jawi antawisipun [a], [ɔ], [i], [I], [u], [U], [e], [ə], [ɛ], saha [o]. Saged katingal saking bagan *fonetis vokal*.

Bagan 1: Bagan Fonetis Vokal Basa Jawi

	2a. <i>Depan</i>	2b. <i>Tengah</i>	2c. <i>Belakang</i>	
1a.Tinggi: 1. Atas	[i]		[u]	3a. Tertutup
2. Bawah	[I]		[U]	3b. Semitertutup
1b.Madya: 1. Atas		[e]	[o]	
2. Bawah		[ɛ] [ə]	[ɔ]	3c. Semi Terbuka
1c.Rendah: 1. Atas		[a]		3d. Terbuka
2. Bawah				

Katrangan : 1. *Tinggi rendah lidah*
 2. *Bagian lidah ingkang owah*
 3. *Striktur (jarak lidah kaliyan langit-langit)*
 (kapethik saking Wedhawati dkk.2006.*Tata Bahasa Jawa Mutakhir*)

Fonem konsonan basa Jawi cacahipun wonten 23 buah fonem. Adhehdasar artikulasi 23 buah fonem dipunkelompokaken dados sedasa jinis. Sedasa jinis *peran* piranti micara fonem konsonan basa Jawi miturut pamanggih Mulyani (2008:53) inggih menika.

1. *konsonan bilabial* /p/, /b/, /m/
2. *konsonan labio-dental* /w/
3. *konsonan apiko-dental* /t/, /d/
4. *konsonan apiko-alveolar* /n/, /l/, /r/
5. *konsonan apiko-palatal* /tʃ/, /dʃ/
6. *konsonan lamino-alveolar* /s/
7. *konsonan medio-palatal* /c/, /j/, /ɲ/, /y/
8. *konsonan dorso-velar* /k/, /g/, /ŋ/
9. *konsonan laringal* /h/

10. *konsonan glottal stop* /ʔ/

Kajawi konsonan ing ngginggil wonten ing basa Jawi ugi wonten konsonan ingkang kagolong ing swara ampang, swara anteb, swara irung saha mandaswara (Sasangka, 1989:14-15). Konsonan-konsonan ingkang kalebet antawisipun.

1. Swara ampang

Kadosta : /c/, /k/, /p/, /t/, /t̚/

2. Swara anteb

Kadosta : /b/, /d/, /d̪/, /j/, /g/

3. Swara irung utawi anuswara

Kadosta : /m/, /n/, /ɲ/, /ŋ/

4. Mandaswara

Kadosta : /h/, /y/, /w/

F. *Fonem Basa Madura*

Miturut Pawitra (2009:xiv-xxii) basa Madura gadhah mapinten-pinten *keunikan* tartamtu ingkang boten wonten ing basa-basa sanesipun. Salah satunggaling *keunikan* basa Madura wonten ing *fonem-fonem*ipun kadosta /bh/, /dh/, /ḍh/, /gh/, saha /jh/. Basa Madura ugi gadhah titikan khas wonten ing *kajian fonologi, morfologi*, saha *sintaksis*. Titikan menika kadosta basa Madura boten wonten *kata ganti orang ketiga*; basa Madura gadhah *fonem-fonem beraspirat* kaliyan *fonem-fonem tanaspirat*; basa Madura gadhah *fungsi* morfem “Tang”; gadhah fungsi morfem (--a) saha gadhah *fungsi* prefiks (e--).

Wonten ing *EMTU* (*Ejaan Madura Tepat Ucap*) caranipun nglesanaken aksara-aksara basa Madura dipuncepakaken *lambang* swanten. *Lambang* swanten ing basa Madura ugi kaperang dados *vokal* saha *konsonan*. *Vokal* ing basa Madura wonten pitu inggih menika /a/, /â/, /i/, /u/, /e/, /è/, /o/. Kajawi menika wonten kalih *vokal* ing Madura ingkang taksih asring dipunginakaken inggih menika swanten antawisipun vokal /o/ saha /u/ sarta antawisipun *vokal* /e/ saha /i/. Supados langkung cetha mbedakaken swanten vokal saged katingal ing ngandhap menika.

1. /a/ dipunlesanaken kados aksara /a/ tuladhanipun : â-kan
2. /â/ dipunlesanaken kados aksara /e/ tuladhanipun : sêdang
3. /i/ dipunlesanaken kados aksara /i/ tuladhanipun : î-kan
4. /u/ dipunlesanaken kados aksara /u/ tuladhanipun : û-tama
5. /e/ dipunlesanaken kados aksara /e/ tuladhanipun: mennêng (Jawa)
6. /è/ dipunlesanaken kados aksara /e/ tuladhanipun : ê-kor
7. /o/ dipunlesanaken kados aksara /o/ tuladhanipun : ô-rang
8. /è/ dipunlesanaken kados aksara tuladhanipun : ambonê
(antawisipun swanten [i] saha [e])
9. /o/ dipunlesanaken kados aksara tuladhanipun : lô-rô (Jawa)
(antawisipun swanten [u] saha [o])

Fonem konsonan basa Madura cacahipun wonten 26 *buah fonem*. Adhehdasar *artikulasi* 26 *buah fonem* dipunkelompokaken dados pitung jinis. Pitung jinis *peran* piranti micara *fonem konsonan* basa Madura inggih menika.

1. Aksara-aksara boten wonten swantenipun (TBS), wonten swantenipun (BS) saha *aspirated* utawi *dihembuskan* (DHS).
 - a. *Bilabial* : /p/, /b/, /bh/
 - b. *Dental* : /t/, /d/, /dh/
 - c. *Alveolar* : /t/, /d/, /dh/
 - d. *Palatal* : /c/, /j/, /jh/
 - e. *Velar* : /k/, /g/, /gh/
2. Aksara-aksara *Nasal* (*sengau*)
 - a. *Bilabial* : /m/
 - b. *Apikal* : /n/
 - c. *Palatal* : /ny/
 - d. *Velar* : /ng/
3. Aksara-aksara *Terang* (*Liquidus*)
 - a. *Lateral* : /l/
 - b. *Trill* : /r/
4. Aksara-aksara *Luncur* (*Glides*)
 - a. *Bilabial* : /w/
 - b. *Palatal* : /y/
5. Aksara swanten *Geseran* (*Spiran*) : /s/
6. Aksara *Hamzah* (*Glotal/Laringal*) : (‘) kadosta tak (ta’)
7. Aksara Nafas (*Breath*) : /h/

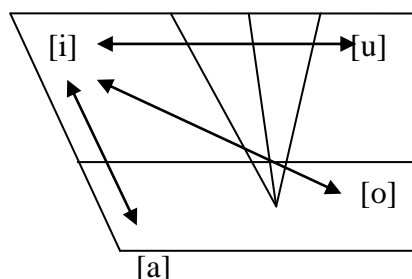
Kajawi saking *fonem vokal* kaliyan *fonem konsonan* wonten ing basa Madura ugi wonten *diftong*, nanging wonten ing basa Madura namung wonten

diftong naik. Miturut pamanggih Zainudin dkk (lumantar Marsono,2006:53-54)

diftong naik ing basa Madura wonten tiga inggih menika.

1. *Diftong naik-menutup-maju* [ai] tuladhanipun : songai ‘sungai’
2. *Diftong naik-menutup-maju* [oi] tuladhanipun : apoy’api’ ; soroi’sisir’
3. *Diftong naik-menutup-maju* [ui] tuladhanipun : kerbui ‘kerbau’

Bagan 2. Bagan Diftong Basa Madura

G. Panaliten ingkang Jumbuh

Panaliten ingkang jumbuh kaliyan panaliten menika kaserat dening Wahidah saking *Program Pasca Sarjana Linguistik Fakultas Ilmu Budaya Universitas Gadjah Mada* taun 2009. Wahidah saking *Pasca Sarjana FIB UGM* ngawontenaken panaliten kanthi irah-irahan “*Bahasa Selayar di Pulau Selayar (Kajian Dialektologi dan Linguistik Historis Komparatif)*”. Panaliten menika taksih kalebet wonten salahsatunggaling ngelmi *linguistik historis komparatif*. Wujudipun panaliten ingkang dipunandharaken dening Wahidah inggih menika nggambaraken utawi ngndharaken *unsur* basa ingkang beda antawisipun ngemot babagan *fonologi, morfologi, sintaksis* saha *leksikon* wonten ing *dialek* Lakicing basa Selayar kaliyan basa Konjo. Kajawi menika Wahidah ugi nggambaraken *relasi kekerabatan* adhedhasar *metode kuantitatif*

ingkang ngginakaken *teknik leksikostatistik* saha *evidensi* awujud *inovasi* adhedhasar *pendekatan deduktif rekonstruktif atas ke bawah*.

Panaliten saking Wahidah menika jumbuh kaliyan panaliten kula amargi sami ngrembag babagan *Linguistik Historis Komparatif* namung beda subjek saha objek kajian ingkang badhe dipuntliti. Panaliten ingkang badhe kalampahaken inggih menika ngandharaken babagan *korespondensi* swanten saha teges antawisipun basa Jawi saha basa Madura adhedhasar Bausastra Jawa kaliyan kamus Madura.

H. Nalaring Panaliten

Linguistik Historis Komparatif menika cabang ngelmu *Linguistik* ingkang ngrembag babagan ewah-ewahaning basa satunggal saha basa sanesipun saking wekdal satunggal dumugi wekdal candhakipun kaliyan caranipun mbandingaken ewah-ewahaning basa. Ewah-ewahan basa saged katingal saking mapinten-pinten *aspek*. Miturut Mulyani (2007:19) *aspek* kalawau inggih menika *aspek fonologis, morfologis, leksikon* saha saged ugi wonten ing tataran ingkang lakung wiyar.

Saking *aspek* kalawau ingkang gayut kaliyan panaliten menika *aspek leksikon* saha *aspek fonologis*. *Aspek fonologis* saged dipuntingali saking pangucapaning tembung ingkang mirip saha sami saengga saged katingal *kekerabatan* basanipun. Kanthi cara menika samangkih saged katingal bilih basa Jawi saha basa Madura menika sakrabat. Dudutan saking andharan ing nginggil bilih panaliten menika ngandharaken *korespondensi* swanten saha teges antawisipun basa Jawi kaliyan basa Madura ingkang adhedhasar

Bausastra Jawa saha kamus Madura. Kajawi menika ugi ngandharaken *prosentase kekerabatan* basa Jawi saha basa Madura adhedhasar Bausastra Jawa kaliyan kamus Madura.

BAB III

CARANIPUN PANALITEN

A. Jinising Panaliten

Panaliten menika ngginakaken panaliten *deskriptif*. Panaliten *deskriptif* inggih menika panaliten ingkang nggambaraken utawi ngandharaken *data* menapa wontenipun. Jumbuh kaliyan pamanggih saking Sudaryanto (1988:62) bilih panaliten *deskriptif* inggih menika panaliten ingkang kalampahaken kanthi dhasar kasunyatan utawi kadadosan kanthi *empiris* saking *penutur-penutur*, saengga kasilipun arupi *perian* basa ingkang lumrah utawi asipat *potret* (ngandharaken menapa wontenipun). Wonten ing panaliten diskriptif boten nggatosaken bener utawi lepatipun basa saking *penutur-penutur*, titikan menika dipunwastani titikan ingkang utami.

Panaliten *deskriptif* gadhah ancas supados mangertos gambaran *seobyektif* wonten ing *objek* kajianipun. Wonten ing panaliten menika badhe kaandharaken kadospundi *korespodensi* swanten kaliyan teges saha sepinten *prosentase* rumaketipun antawisipun basa Jawi kaliyan basa Madura adhedhasar Bausastra Jawa – kamus Madura.

B. Data saha Sumber Data

Data wonten ing panaliten menika awujud tembung-tembung lingga saking basa Jawi saha basa Madura. Cacahipun tembung lingga ingkang kaginakaken inggih menika 200 tembung adhedhasar Morris Swadesh. Salajengipun kangge nemtokaken tetembunganipun adhedhasar *panduan*

ingkang sinerat ing *Metode Penelitian Bahasa Tahapan Strategi, Metode dan Tekniknya* dening Mahsun (2012).

Sumber data ing panaliten ingkang gegayutan tembung basa Jawi ngginakaken Bausastra Jawa ingkang kaserat dening Tim Penyusun Balai Bahasa Yogyakarta *edisi* kalih taun 2011 saha kacithak dening Kanisius Yogyakarta. Kajawi menika ugi ngginakaken kamus Madura anggitan Adrian Pawitra taun 2009 kacithak dening PT Dian Rakyat Jakarta kangge tetandhingan. Dhasar ngginakaken kalih kamus kalawau amargi kamus Bausastra Jawa saha kamus Madura taun cithakipun boten beda tebih, saengga tembung-tembung ingkang wonten ing kamus Bausastra Jawa saha kamus Madura taksih wonten ing sajaman, sarta tembung-tembung basa Jawi saha basa Madura wonten ing kamus datanipun sampun *valid* saha saged dipuntanggjawabaken. Kajawi menika Bausastra Jawa saha kamus Madura sampun kaanggep *representatif*.

C. Caranipun Ngempalaken Data

Wonten tigang wujud *metode* ingkang dipunginakaken kangge ngrembag perkawis inggih menika *metode penyediaan data, analisis data* saha *pemaparan kasil analisis data* (Sudaryanto,1988:5-7). *Metode penyediaan data* ngginakaken *metode padan intralingual*. *Metode padan intralingual* inggih menika nganalisis *data* kanthi cara nggayutaken saha nandhingaken *unsur-unsur* ingkang asipat *lingual*, wonten ing satunggal basa kaliyan basa sanesipun (Mahsun, 2012:117). Saking pangertosan menika

kedah nggatosaken titikan wujud-wujud ingkang dados tegesipun sami wonten ing basa satunggal kaliyan basa sanesipun.

Teknik ngempalaken *data* ingkang dipunginakaken inggih menika *teknik* maos saha nyerat. *Teknik* maos dipunginakaken kangge ngempalaken tembung-tembung basa Jawi saking Bausastra Jawa anggitanipun Tim Penyusun Balai Bahasa Yogyakarta kaliyan tembung-tembung basa Madura ing Kamus Madura anggitanipun Adrian Pawitra. Anggenipun netepaken tembung-tembung ingkang kaginakaken minangka dhasar basa Jawi saking Morris Swades. Sasampunipun kapanggihaken basa Jawi kaliyan basa Madura dipuntingali saking tataran basanipun inggih menika basa ngoko kanthi titikan (n) ing Bausastra Jawa saha titikan (l) ing kamus Madura menapa basa krama kanthi titikan (k) ing Bausastra kaliyan titikan (a) ing kamus Madura. Salajengipun tetembungan kasebat dipuntandhingaken kanthi madosi *korespondensi* swanten saha teges. Bab menika katindhakaken kangge netepaken saged botenipun tembung-tembung kasebat minangka *bukti kekerabatan*.

Teknik nyerat dipunginakaken kangge nyerat *data* ingkang nyengkuyung kaliyan ancasipun panaliten. Panyeratipun *data* ngginakaken kertu *data*. Tembung-tembung saking basa Jawi kaliyan basa Madura ingkang sampun dipunserat ing kertu *data* salajengipun dipunanalisis saha dipunrembag. Wujuding kertu *data* ing panaliten inggih menika.

Tabel 2: Kertu Data Kekerabatan Basa Jawi saha Basa Madura Adhedhasar Bausastra Jawa kaliyan Kamus Madura

Sumber data:

Basa Jawi : Bausatra Jawa

(TPBBY, 2011:58ngkb & 435kka)

Basa Madura: kamus Madura

(Pawitra , 2009:64lka & 378aka)

Fonetis		Glos
Basa Jawi	Basa Madura	
[bənər] ng	[b ^h əndər] l	Benar
[ləɾəs] k	[lərrəs] a	

Korespondensi : Tembung BJ ngoko ***bener** [bənər] ewah ing BM ngoko [b^həndər] menika nedahaken bilih wonten *korespondensinipun*. *Bukti korespodensi* katingal saking ewah-ewahan *fonem* [b] ing BJ /#- ~ *fonem* [b^h] ing BM saha wonten *proses epentesis* inggih menika tambahing *fonem* [d] ing BM. Ananging bilih dipunrunut miturut tataran kramanipun ugi wonten *korespondensi* inggih menika saking BJ krama ***leres** [ləɾəs] ewah dados [lərrəs] ing BM krama. Ewah-ewah menika nedahaken bilih wonten *proses epentesis* ugi inggih menika tambahing *fonem* [r] ing BM.

D. Piranti Panaliten

Piranti panaliten inggih menika sarana ingkang dipunginakaken kangge ngempalaken *data*. Piranti panaliten ingkang kaginaaken inggih menika *tabel analisis data* kabantu sarana kertu *data* saha panaliti piyambak. Kertu *data* dipunginakaken kangge nyerat *data* ingkang sampun katemtokaken bilih *tabel analisis data* kangge nglebetaken asiling saking kertu *data*.

Panaliti nidhakaken panaliten kanthi nandhingaken tetembungan saking basa Jawi kaliyan basa Madura kangge manggihaken wonten botenipun *korespondensi* tembung swanten saha teges. Kanthi dipunpangguhaken wonten botenipun *korespondensi* kasebat panaliti netepaken tetembungan kasebat saged utawi botenipun minangka *bukti kekerabatan*.

E. Caranipun Nganalisis Data

Analisis data sampun kawiwitan nalika ngempalaken *data*. Caranipun nganalisis *data* ing panaliten menika antawisipun.

1. *Inventarisasi* inggih menika ngempalaken *data* tembung-tembung basa Jawi wonten ing Bausastra Jawa anggitanipun Tim Penyusun Balai Bahasa Yogyakarta kaliyan tembung-tembung basa Madura ing Kamus Madura anggitanipun Adrian Pawitra. Tahap menika *datanipun* dipuntingali saking kemiripanipun mawi basa ngoko kanthi titikan (n) ing Bausastra Jawa saha (l) ing kamus Madura menapa basa krama kanthi titikan (k) ing Bausastra Jawa kaliyan titkan (a) ing kamus Madura. Anggenipun netepaken tembung ingkang kaginakaken minangka dhasar basa Jawi saking Morris Swades. Salajengipun tetembungan kasebat dipuntandhingaken kanthi madosi *korespondensi* swanten saha teges. Bab menika katindhakaken kangge netepaken saged botenipun tembung-tembung kasebat minangka *bukti kekerabatan*.
2. *Klasifikasi* inggih menika nyerat wonten kertu *data* ingkang nyengkuyung kaliyan ancasipun panaliten adhedhasar *korespondensinipun*.

3. *Analisis* inggih menika netepaken +/- kangge tembung-tembung ingkang sakrabat utawi boten. Kangge netepaken +/- kedah ningali kalih tembung kalawau wonten sami, mirip utawi bedanipun. Tuladhanipun tembung BJ ngoko **awu [awu]* (TPBBY,2011:33ngkb) ewah ing BM *abu [abu]* (Pawitra,2009:3lka) saking glos ‘**abu**’. Tuladha kasebat nedahaken bilih kalih tembung menika wonten *korespondesinipun* saengga dipuntengeri (+). Salajengipun netepaken *bukti kekerabatannipun* kanthi nggatosaken *hasanah korespondensi* swanten. Tuladhanipun tembung BJ ngoko **tangan [taɲan]* (TPBBY,2011:700ngka) ewah dados tembung *tanang [tanang]* (Pawitra,2009:686lka) ing BM saking glos ‘*tangan*’. Kalih tembung menika kalebet *korespondensi* amargi wonten *proses metatesis* inggih menika *pertukaran* panggenan fonem [n] >< fonem [ɲ] ingkang *distribusinipun* wonten ing wiwitan *suku kedua*. Dhasar kangge nganalisis *data* ing nginggil ngginakaken *diskriptif komparatif*.
4. *Tabulasi* utawi *pentabelan*, inggih menika ngandharaken *data* ingkang dipuntliti wonten ing salebeting *tabel*.
5. *Inferensi* inggih menika ngandharaken asiling saking *analisis data* kanthi cara-cara ing nginggil saengga saged dipunpendhet dudutanipun.

Tabel 3: Tabel Analisis Kekerabatan Basa Jawi saha Basa Madura Adhedhasar Bausastra Jawa kaliyan Kamus Madura

No	Glos	Fonetis Basa Jawi	Fonetis Basa Madura	Kekerabatan (+/-)	Buktinipun Kekerabatan	Katrangan
1	abu	[awu] (TPBBY, 2011:33 ngkb)	[abu] (Pawitra, 2009:3 lka)	+	[w] /#V ₁ -V ₂ # ≈ [b]	ngoko- ngoko

F. *Validitas saha Reliabilitas*

Validitas data ingkang dipunginakaken ing panaliten menika ngangge *triangulasi teori*. *Triangulasi teori* ugi dipunwastani *penjelasan banding* (*rival explanation*). Miturut Setiyadi (2006:33) *triangulasi teori* inggih menika cara ngesahaken *data* kanthi ngempalaken *data* adhedhasar *teori* ingkang beda utawi nganalisis *data* ingkang sami kanthi *teori* ingkang beda. Langkung saenipun wonten ing *triangulasi teori* kedah ngginakaen *teori ganda* kangge ngempalaken *data*, saengga *data* ing panaliten saged kathah. Jumbuh kaliyan andharan saking Patton (*terjemahan* dening Priyadi, 2006:99) bilih *triangulasi teori* inggih menika kangge nyerat tembung-tembung ingkang sampun kapanggihaken kanthi ngginakaken *wawasan ganda* kangge nginten-nginten *data*.

Tuladhanipun saking *glos* ‘apa’, ing BJ tembung ngoko ***apa** [ɔpɔ] (TPBBY,2011:24ngkb)katandhingaken kaliyan tembung ngoko BM **apa** [apa] (Pawitra,2009:26lka). Adhedhasar tuladha kasebat *fonem* [ɔ] ing BJ #- ~ *fonem* [a] ing BM. Tuladha saha *validitas* kasebat jumbuh kaliyan *teori linguistik historis komparatif* amargi wonten ewah-ewahaning basa satunggal saha basa sanesipun saking wekdal satunggal dumugi wekdal candhakipun kaliyan wonten ewah-ewahaning basa ingkang dipuntandhingaken, saengga katingal *korespondesinipun*.

Reliabilitas ingkang dipunginakaken inggih menika *reliabilitas stabilitas*. Ingkang dipunwastani *stabilitas* inggih menika *analisis data berkesinambungan*. Ingkang dipunwastani *reliabilitas stabilitas* miturut

Bungin (2012:58-59) wonten tigang *aspek* inggih menika kemantepan utawi ajeg, *ketepatan* utawi *akurasi* saha *homogenitas*. Kemantepan utawi ajeg inggih menika salahsatunggaling *alat ukur* ingkang gadhah *tingkat* kemantepan ingkang inggil kanthi dipunambali *datanipun* makaping-kaping supados *datanipun* ajeg. *Ketepatan* utawi *akurasi* inggih menika *alat ukur* kangge nedahaken ukuran ingkang leres wonten ing objekipun. *Homogenitas* inggih menika ngukur *unsur-unsur* pokok ingkang gadhah gegayutanipun saha paring *pemahaman* ingkang wetah ing *objek* panaliten.

BAB IV ASILING PANALITEN SAHA PIREMBAGANIPUN

A. Asiling Panaliten

Saking panaliten *kekerabatan* basa Jawi saha basa Madura adhedhasar Bausastra Jawa kaliyan kamus Madura kapanggihaken *korespondensi* swanten saha teges sarta *prosentasenipun*. Supados langkung cetha anggenipun mangertosi *korespondensi* swanten saha teges basa Jawi saha basa Madura adhedhasar Bausastra jawa kaliyan kamus Madura saged katingal ing *tabel* ngandhap menika.

Tabel 4. Basa Jawi saha Basa Madura Adhedhasar Korespondensi Swanten saha Teges

No.	Wujud Korespondensi Fonem	Glos	Indikator	
			Basa Jawi	Basa Madura
1	2	3	4	5
1	<p><i>Vokal ~ vokal</i></p> <p>a. <i>fonem /i/ ~ fonem /è/; /i/; /e/:</i></p> <p>1) [i]~[ɛ]</p> <p>2) [i]~[ə]</p> <p>3) [I]~[i]</p> <p>4) [I]~[ɛ]</p> <p>b. <i>fonem /ɔ/ ~ fonem /a/; /â/; /u/ :</i></p> <p>1) [ɔ]~[a]</p> <p>2) [ɔ]~[ɐ]</p> <p>3) [ɔ]~[u]</p>	<p>alir(me) (data no.4)</p> <p>lima (data no.130)</p> <p>benih (data no.27)</p> <p>angin (data no.6)</p> <p>apa (data no.8)</p> <p>awan (data no. 12)</p> <p>ibu (data no.91)</p>	<p>1) [mili]</p> <p>2) [limɔ]</p> <p>3) [bibIt]</p> <p>4) [aŋIn]</p> <p>1) [ɔpɔ]</p> <p>2) [mɛgɔ]</p> <p>3) [əmbɔʔ]</p>	<p>1) [mɛlɛr]</p> <p>2) [ləmɔ]</p> <p>3) [b^hib^hit]</p> <p>4) [aŋɛn]</p> <p>1) [apa]</p> <p>2) [mɛg^hɐ]</p> <p>3) [əmbuʔ]</p>

Tabel salajengipun

1	2	3	4	5
	<p>c. <i>fonem</i> /u/ ~ <i>fonem</i> /u/; /ɔ/; /o/:</p> <p>1) [U]~[u]</p> <p>2) [U]~[ɔ]</p> <p>3) [u]~[ɔ]</p> <p>4) [u]~[o]</p> <p>d. <i>fonem</i> /ə/ ~ <i>fonem</i> /a/; /ɔ/:</p> <p>1) [ə]~[a]</p> <p>2) [ə]~[ɔ]</p> <p>e. <i>fonem</i> /è/ ~ <i>fonem</i> /i/:</p> <p>1) [ɛ]~[i]</p> <p>f. <i>fonem</i> /a/ ~ <i>fonem</i> /â/; /e/ :</p> <p>1) [a]~[ɐ]</p> <p>2) [a]~[ə]</p>	<p>cium (data no.46)</p> <p>burung (data no. 43)</p> <p>kaki (data no. 103)</p> <p>dorong (data no.65)</p> <p>ikat (data no.93)</p> <p>sedikit (data no.168)</p> <p>beberapa (data no.23)</p> <p>apung(me) (data no.9)</p> <p>tongkat (data no.195)</p>	<p>1) [ambUŋ]</p> <p>2) [manUʔ]</p> <p>3) [suku]</p> <p>4) [surUŋ]</p> <p>1) [ikət]</p> <p>2) [sakədɪʔ]</p> <p>1) [bagɛ]</p> <p>1) [ɲamban]</p> <p>2) [tonkat]</p>	<p>1) [amb^huŋ]</p> <p>2) [manɔʔ]</p> <p>3) [səko]</p> <p>4) [sərɔŋ]</p> <p>1) [ɛkaʔ]</p> <p>2) [sakəd^hiʔ]</p> <p>1) [bɛg^hi]</p> <p>1) [ɲambɐŋ]</p> <p>2) [tonkət]</p>
2	<p><i>Konsonan ~konsonan</i></p> <p>a. <i>fonem</i> /w/ ~ <i>fonem</i> /b/</p> <p>b. <i>fonem</i> /g/ ~ <i>fonem</i> /gh/</p> <p>c. <i>fonem</i> /b/ ~ <i>fonem</i> /bh/</p> <p>d. <i>fonem</i> /d/ ~ <i>fonem</i> /dh/</p> <p>e. <i>fonem</i> /j/ ~ <i>fonem</i> /jh/</p> <p>f. <i>fonem</i> /ɖ/ ~ <i>fonem</i> /ɗh/</p> <p>g. <i>fonem</i> /ɖ/ ~ <i>fonem</i> /dh/</p> <p>h. <i>fonem</i> /l/ ~ <i>fonem</i> /b/</p>	<p>abu (data no.1)</p> <p>api (data no.10)</p> <p>asap (data no.11)</p> <p>daging (data no.48)</p> <p>jahit (data no.97)</p> <p>pendek (data no.153)</p> <p>sedikit (data no.168)</p> <p>bintang (data no.35)</p>	<p>a. [awu]</p> <p>b. [gəni]</p> <p>c. [kəbUl]</p> <p>d. [dagɪŋ]</p> <p>e. [jaɪt]</p> <p>f. [cəndəʔ]</p> <p>g. [sakədɪʔ]</p> <p>h. [lintan]</p>	<p>a. [abu]</p> <p>b. [g^hənnɛ]</p> <p>c. [kəbb^hul]</p> <p>d. [d^hɛg^hiŋ]</p> <p>e. [j^haiʔ]</p> <p>f. [cənd^həʔ]</p> <p>g. [sakəd^hiʔ]</p> <p>h. [bintan]</p>

Tabel salajengipun

1	2	3	4	5
	i. fonem /s/ ~ fonem /c/ j. fonem /t/ ~ fonem /k/ k. fonem /k/ ~ fonem /k/ l. fonem /r/ ~ fonem /l/ m. fonem /d/ ~ fonem /jh/ n. fonem /p/ ~ fonem /k/ o. fonem /p/ ~ fonem /m/ p. fonem /p/ ~ fonem /l/ q. fonem /w/ ~ fonem /k/	busuk (data no.44) ekor (data no.68) hapus (data no.80) hidung (data no.82) jalan (data no.98) kata(ber) (data no.109) mati (data no.139) panjang (data no.150) takut (data no.178)	i. [bɔsɔʔ] j. [buntUt] k. [kɔsɔʔ] l. [irUŋ] m. [ɖalan] n. [ŋucap] o. [pati] p. [pañjan] q. [wədi]	i. [buccɔʔ] j. [buntɔʔ] k. [kɔsɔk] l. [ɛlɔŋ] m. [jʰɛlɛn] n. [ŋɔcaʔ] o. [matɛ] p. [lañjʰɛŋ] q. [kəddiʔ]
3	Nasal ~ vokal a. fonem /m/ ~ fonem /a/	buru(ber) (data no. 41)	a. [mburu]	a. [abʰuru]
4	Nasal ~ nasal a. fonem /m/ ~ fonem /ng/	muntah (data no. 144)	a. [mutah]	a. [ŋɔta]
5	Tambah ing vokal a. fonem /è/	danau (data no.50)	a. [tlɔgɔ]	a. [tɛlagʰɛ]
6	Tambah ing konsonan a. fonem /r/ b. fonem /b/ c. fonem /n/ d. fonem /c/ e. fonem /k/ 1) konsonan [ʔ] 2) konsonan [k] f. fonem /ɖ/	alir(me) (data no.4) asap (data no.11) api (data no.10) baik (data no.15) balik (data no.17) pikir (data no.157) benar (data no.25)	a. [mili] b. [kəbUl] c. [gəni] d. [bəcIʔ] 1) [bali] 2) [pikIr] f. [bənər]	a. [mɛlɛr] b. [kəbbʰul] c. [gʰənnɛ] d. [bəcɛʔ] 1) [bɛliʔ] 2) [pɛkkɛr] f. [bʰəndɔr]

Tabel salajengipun

1	2	3	4	5
	g. <i>fonem</i> /d/ h. <i>fonem</i> /l/ i. <i>fonem</i> /p/	Takut (<i>data no.178</i>) tiga (<i>data no.191</i>) gemuk (<i>data no.74</i>)	g. [wədi] h. [təlu] i. [ləmu]	g. [kəddi?] h. [təllə] i. [ləmpə]
7	Tambahing nasal a. <i>fonem</i> /ŋ/	langit (<i>data no.121</i>)	a. [laŋIt]	a. [laŋŋɛ?]
8	Icaling konsonan a. <i>fonem</i> /h/ b. <i>fonem</i> /l/ c. <i>fonem</i> /k/ d. <i>fonem</i> /m/ e. <i>fonem</i> /r/	buah (<i>data no.36</i>) debu (<i>data no.54</i>) garuk (<i>data no.73</i>) bulan (<i>data no.37</i>) bulan (<i>data no.37</i>)	a. [buwah] b. [ablu?] c. [garU?] d. [rəmbulan] e. [rəmbulan]	a. [buwə] b. [abu] c. [g ^h eru] d. [bulan] e. [bulan]
9	Icaling vokal a. <i>fonem</i> /ə/	bulan (<i>data no.37</i>)	a. [rəmbulan]	a. [bulan]
10	Ewahing papan <i>fonem</i> a. <i>fonem</i> /ŋ/ b. <i>fonem</i> /ŋ/ >< <i>fonem</i> /n/	berenang (<i>data no.29</i>) tangan (<i>data no.181</i>)	a. [ŋlaŋi] b. [taŋan]	a. [laŋŋoy] b. [taŋaŋ]
11	Vokal ~ Diftong a. <i>fonem</i> /i/ ~ <i>fonem</i> /oy/	Berenang (<i>data no.29</i>)	a. [ŋlaŋi]	a. [laŋŋoy]

Adhedhasar *tabel* ing nginggil katingal bilih basa Jawi kaliyan basa Madura adhedhasar Bausastra Jawa kaliyan kamus Madura menika berkorespondensi, sarta Adhedhasar *tabel* ing nginggil saged dipunpendhet prosentasenipun. Prosentase kekerabatan antawisipun basa Jawi saha basa

Madura adhedhasar Bausastra Jawa – kamus Madura katingal ing *tabel* ngandhap menika.

Tabel 5. Asiling Prosentase Kekerabatan Basa Jawi saha Basa Madura Adhedhasar Bausastra Jawa kaliyan Kamus Madura.

No.	<i>Kekerabatan</i>		<i>Glos saking 200 Tembung</i>	<i>Prosentase (%)</i>
	Basa Jawi	Basa Madura		
1	Ngoko	Ngoko	97	48.5 %
2	Ngoko	Krama	6	3%
3	Krama	Ngoko	7	3.5%
Total (Σ)			110	55%

Adhedhasar *tabel prosentase kekerabatan* basa Jawi saha basa Madura ing nginggil bilih antawisipun basa Jawi saha basa Madura adhedhasar Bausastra Jawa kaliyan kamus Madura kalebet *kategori* kulawarga basa utawi *family*. Supados langkung cetha anggenipun mangertosi *korespondensi* badhe kaandharaken wonten ing pirembagan.

B. Pirembagan

Adhedhasar asiling *tabel* panaliten ing nginggil badhe kaandharaken wonten ing pirembagan langkung cetha. Wonten ing pirembagan menika badhe karembag asiling panaliten ingkang dipuntingali saking bukti *kekerabatan* utawi bab-bab ingkang paring suka panyengkuyung basa Jawi saha basa Madura adhedhasar Bausastra Jawa kaliyan kamus Madura saha *prosentasenipun*. Bukti *kekerabatan* basa Jawi saha basa Madura adhedhasar Bausastra Jawa kaliyan kamus Madura dipuntingali saking bukti *fonologi*. Ing ngandhap menika badhe kaandharaken satunggal mbaka satunggal buktinipun bilih basa Jawi saha basa Madura adhedhasar Bausastra Jawa kaliyan kamus Madura menika *berkorespondensi*.

1. Bukti *Kekerabatan Basa*

Bukti *kekerabatan* basa gadhah ancas supados antawisipun basa Jawi saha basa Madura adhedhasar Bausastra Jawa kaliyan kamus Madura saged katingal cetha. Bukti bilih dipuntingali saking bukti *fonologis* badhe kaandharaken ing ngandhap menika.

a. Bukti *Fonologis*

Bukti fonologis saged dipunandharaken gayut kaliyan *etimon* basa Jawi saha basa Madura adhedhasar Bausastra Jawa kaliyan kamus Madura antawisipun bukti *kekerabatan* ingkang asipat *sistematis* saha bukti *kekerabatan* ingkang asipat *sporadis*. Supados langkung cetha saged katingal ing ngandhap menika.

1) Bukti *Kekerabatan* ingkang asipat *Sistematis*

a) Wujud *Vokal Berkorespondensi* kaliyan *Vokal*.

Wujud *fonem vokal* ingkang *berkorespondensi* kaliyan *fonem vokal* kaperang dados enem inggih menika *fonem* /i/ ~ *fonem* /è/, /i/, /e/ ; *fonem* /ɔ/ ~ *fonem* /a/, /â/, /u/ ; *fonem* /u/ ~ *fonem* /u/, /ɔ/, /o/; *fonem* /ə/ ~ *fonem* /a/, /ɔ/ ; *fonem* /è/ ~ *fonem* /i/; saha *fonem* /a/ ~ *fonem* /â/ badhe kaandharaken ing ngandhap menika.

(1) *Fonem* /i/ ~ *fonem* /è/, /i/, /e/

BJ [i]	BM [ɛ]	
*[ati]	[atɛ]	'hati' (data no.81)
*[gəni]	[g ^h ənnɛ]	'api' (data no.10)
*[idu]	[ɛd ^h u]	'ludah' (data no.131)
*[ikət]	[ɛkaʔ]	'ikat' (data no.93)
*[ilat]	[ɛlat]	'lidah' (data no.128)
*[irəŋ]	[ɛrəŋ]	'hitam' (data no.86)
*[irUŋ]	[ɛlɔŋ]	'hidung' (data no. 82)

*[isəp]	[ɛsəp]	'hisap' (data no.85)
*[kirIʔ]	[kɛrɛʔ]	'anjing' (data no.7)
*[mili]	[mɛlɛr]	'alir(me)' (data no.4)
*[pati]	[patɛ]	'bunuh' (data no.40)
*[pati]	[matɛ]	'mati' (data no.139)
*[pikIr]	[pɛkkɛr]	'pikir' (data no.157)
*[sirah]	[sɛra]	'kepala' (data no.112)
*[tali]	[talɛ]	'tali' (data no.179)
*[tipIs]	[tɛpɛs]	'tipis' (data no.193)

Adhedhasar tembung-tembung basa Jawi saha basa Madura ing nginggil [i] ~ [ɛ] kapanggihaken 16 tembung basa Jawi saha basa Madura ingkang *berkorespondensi*. Tuladhanipun saking tembung **ati* [ati] ing BJ ~ tembung *atè* [atɛ] ing BM saking *glos* 'hati', kanthi tuladha menika katingal bilih [i] ~ [ɛ]. *Distribusi* [i] ~ [ɛ] mapan ing sedaya wanda menga utawi *posisi terbuka*.

BJ [i]	BM [ə]	
*[limɔ]	[ləma]	'lima' (data no.130)

Adhedhasar tembung basa Jawi saha basa Madura ing nginggil [i] ~ [ə] namung kapanggihaken satunggal tembung basa Jawi saha basa Madura ingkang *berkorespondensi*. Tembungipun inggih menika tembung **lima* [limɔ] ing BJ ~ tembung *lema* [ləma] ing BM saking *glos* 'lima', kanthi tuladha menika katingal bilih [i] ~ [ə]. *Distribusi* [i] ~ [ə] mapan ing antawisipun *konsonan*.

BJ [I]	BM [i]	
*[bibIt]	[b ^h ib ^h it]	'benih' (data no.27)
*[dagIn]	[d ^h eg ^h in]	'daging' (data no.48)
*[garIn]	[g ^h erin]	'kering' (data no.113)

Adhedhasar tembung-tembung basa Jawi saha basa Madura ing nginggil [I] ~ [i] kapanggihaken tigang tembung basa Jawi saha basa Madura

ingkang *berkorespondensi*. Tuladhanipun saking tembung **bibit* [bibIt] ing BJ ~ tembung *bhibhit* [b^hib^hit] ing BM saking glos 'benih', kanthi tuladha menika katingal bilih [I] ~ [i]. *Distribusi* [I] ~ [i] sedaya mapan ing antawisipun *konsonan*.

BJ [I]	BM [ɛ]	
*[bəcI?]	[bəccɛ?]	'baik' (data no.15)
*[cacIŋ]	[cacɛŋ]	'cacing' (data no.45)
*[kirI?]	[kɛrɛ?]	'anjing' (data no.7)
*[kulIt]	[kɔlɛ?]	'kulit' (data no.117)
*[kunIŋ]	[kɔnɛŋ]	'kuning' (data no.118)
*[kupIŋ]	[kɔpɛŋ]	'telinga' (data no.184)
*[laŋIt]	[laŋŋɛ?]	'langit' (data no.121)
*[pasIr]	[pasɛr]	'pasir' (data no.151)
*[pikIr]	[pɛkkɛr]	'pikir' (data no.157)
*[putIh]	[pɔtɛ]	'putih' (data no.162)
*[tarI?]	[tarɛ?]	'tarik' (data no.182)
*[tipIs]	[tɛpɛs]	'tipis' (data no.193)
*[urIp]	[ɔrɛp]	'hidup' (data no.83)

Adhedhasar tembung-tembung basa Jawi saha basa Madura ing nginggil [I] ~ [ɛ] kapanggihaken 13 tembung basa Jawi saha basa Madura ingkang *berkorespondensi*. Tuladhanipun saking tembung **pasir* [pasIr] ing BJ ~ tembung *pasèr* [pasɛr] ing BM saking glos 'pasir', kanthi tuladha menika katingal bilih [I] ~ [ɛ]. *Distribusi* [I] ~ [ɛ] sedaya mapan ing antawisipun *konsonan*, namung satunggal tembung ingkang mapanipun boten ing antawisipun *konsonan* inggih menika tembung **[putIh]* ing basa Jawi ~ tembung [pɔtɛ] ing basa Madura.

(2) *Fonem* /ɔ/ ~ *fonem* /a/, /â/, /u/

BJ [ɔ]	BM [a]	
*[ɔpɔ]	[apa]	'apa' (data no.8)
*[kɔnɔ]	[kanna?]	'di situ' (data no.61)
*[limɔ]	[lɔma]	'lima' (data no.130)
*[mɔtɔ]	[mata]	'mata' (data no.137)

*[nɔmɔ]	[ñama]	‘nama’ (data no.145)
*[sɔpɔ]	[sapa]	‘siapa’ (data no.172)
*[tlɔgɔ]	[tɛlag ^h ɐ]	‘danau’ (data no.144)
*[tuwɔ]	[tuwa]	‘tua’ (data no.196)

Adhedhasar tembung-tembung basa Jawi saha basa Madura ing nginggil [ɔ] ~ [a] kapanggihaken 8 tembung basa Jawi saha basa Madura ingkang *berkorespondensi*. Tuladhanipun saking tembung **sapa* [sɔpɔ] ing BJ ~ tembung *sapa* [sapa] ing BM saking glos ‘siapa’, kanthi tuladha menika katingal bilih [ɔ] ~ [a]. *Distribusi* [ɔ] ~ [a] sedaya mapan ing wanda mengutawi *posisi terbuka*, namung satunggal tembung ingkang mapanipun ing antawisipun *konsonan* inggih menika tembung *[kɔnɔ] ing basa Jawi ~ tembung [kanna?] ing basa Madura. Kajawi menika ugi wonten ingkang satunggal tembung menika mapanipun [ɔ] ~ [a] ing kalih panggenan kadosta tembung *[mɔtɔ] ing BJ ~ tembung [mata] ing BM inggih menika mapanipun ing antawisipun *konsonan* saha *posisi final terbuka*, tembung *[ɔpɔ] ing BJ ~ tembung [apa] ing BM mapanipun wonten ing wiwitaning tembung saha pungkasaning tembung.

BJ [ɔ]	BM [ɐ]	
*[mɛgɔ]	[mɛg ^h ɐ]	‘awan’ (data no.12)
*[tlagɔ]	[tɛlag ^h ɐ]	‘danau’ (data no.50)
*[amargɔ]	[amarg ^h ɐ]	‘karena’ (data no.108)
*[səgɔɔ]	[sag ^h ɐɐ]	‘laut’ (data no. 122)

Adhedhasar tembung-tembung basa Jawi saha basa Madura ing nginggil [ɔ] ~ [ɐ] kapanggihaken sakawan tembung basa Jawi saha basa Madura ingkang *berkorespondensi*. Tuladhanipun saking tembung **mèga* [mɛgɔ] ing BJ ~ tembung *mèghâ* [mɛg^hɐ] ing BM saking glos ‘awan’, kanthi

tuladha menika katingal bilih [ɔ] ~ [ɐ]. *Distribusi* [ɔ] ~ [ɐ] sedaya mapan ing wanda menga utawi *posisi terbuka*.

BJ [ɔ]	BM [u]	
*[bɔsɔʔ]	[buccɔʔ]	'busuk' (data no.44)
*[əmbɔʔ]	[əmbuʔ]	'ibu' (data no.91)

Adhedhasar tembung-tembung basa Jawi saha basa Madura ing nginggil [ɔ] ~ [u] kapanggihaken kalih tembung basa Jawi saha basa Madura ingkang *berkorespondensi*. Tuladhanipun saking tembung **bosok* [bɔsɔʔ] ing BJ ~ tembung *bucco* [buccɔʔ] ing BM saking glos 'busuk', kanthi tuladha menika katingal bilih [ɔ] ~ [u]. *Distribusi* [ɔ] ~ [u] sedaya mapan ing antawisipun *konsonan*.

(3) Fonem /u/ ~ fonem /u/, /ɔ/, /o/

BJ [U]	BM [u]	
*[ablUʔ]	[abu]	'debu' (data no.54)
*[abUh]	[abu]	'ibu' (data no.26)
*[ambUŋ]	[amb ^h uŋ]	'cium' (data no.46)
*[garUʔ]	[g ^h eru]	'garuk' (data no.73)
*[kəbUl]	[kəbb ^h ul]	'asap' (data no.11)
*[rambUt]	[ramb ^h ut]	'rambut' (data no.163)

Adhedhasar tembung-tembung basa Jawi saha basa Madura ing nginggil [U] ~ [u] kapanggihaken enem tembung basa Jawi saha basa Madura ingkang *berkorespondensi*. Tuladhanipun saking tembung **ambung* [ambUŋ] ing BJ ~ tembung *ambhung* [amb^huŋ] ing BM saking glos 'cium', kanthi tuladha menika katingal bilih [U] ~ [u]. *Distribusi* [U] ~ [u] sedaya mapan wonten ing antawisipun *konsonan*, kajawi menika wonten tembung-tembung ing BM ingkang mapanipun ing pungkasaning tembung kadosta tembung [abu] saha tembung [g^heru].

BJ [U]	BM [ɔ]	
*[buntUɔ]	[buntɔʔ]	'ekor' (data no.68)
*[gunUŋ]	[g ^h unɔŋ]	'gunung' (data no.78)
*[irUŋ]	[ɛlɔŋ]	'hidung' (data no.82)
*[itUŋ]	[ɛtɔŋ]	'hidung' (data no.87)
*[jantUŋ]	[jɛntɔŋ]	'jantung' (data no.99)
*[surUŋ]	[sɔrɔŋ]	'dorong' (data no.65)
*[taUn]	[taɔn]	'tahun' (data no.176)

Adhedhasar tembung-tembung basa Jawi saha basa Madura ing nginggil [U] ~ [ɔ] kapanggihaken enem tembung basa Jawi saha basa Madura ingkang *berkorespondensi*, saking *data* ing nginggil kapanggihaken ugi tembung ingkang gayut kaliyan ***hukum Brandes II*r*** inggih menika saking tembung basa jawi **irung* [irUŋ] ~ tembung [ɛlɔŋ] ing BM. Adhedhasar kalih tembung ing basa Jawi saha ing basa Madura bilih nedahaken *konsonan [r]* ing BJ ~ *konsonan [l]* ing BM. Sedaya tembung ingkang *korespondensinipun* saking [U] ~ [ɔ] mapan ing sa-antawisipun *konsonan*, kajawi tembung [taUn] ing BJ ~ [taɔn] ing BM wonten ing sa-antawisipun *vokal* saha *konsonan*. Tuladhanipun ingkang *distribusi* ing antawisipun *konsonan* saking tembung **surung* [surUŋ] ing BJ ~ tembung *sorong* [sɔrɔŋ] ing BM saking *glos* 'dorong'.

BJ [u]	BM [ɔ]	
*[kuku]	[kɔkɔ]	'kuku' (data no.116)
*[kullɔ]	[kɔlɛʔ]	'kulit' (data no.117)
*[kuplɔ]	[kɔpɛŋ]	'telinga' (data no.184)
*[ləmu]	[ləmpɔ]	'gemuk' (data no.74)
*[lurus]	[lɔrɔs]	'lurus' (data no.132)
*[mutah]	[ŋɔta]	'muntah' (data no.144)
*[ŋucap]	[ŋɔcaʔ]	'kata(ber)' (data no.109)
*[pusər]	[pɔsər]	'pusar' (data no.161)
*[putlh]	[pɔtɛ]	'putih' (data no.162)
*[suku]	[sɔko]	'kaki' (data no.103)
*[surUŋ]	[sɔrɔŋ]	'dorong' (data no.65)
*[susu]	[sɔsɔ]	'tetek' (data no.188)

*[tə <u>l</u> u]	[təllɔ]	'tiga' (data no.191)
*[u <u>d</u> an]	[ɔj ^h en]	'hujan' (data no.88)
*[ur <u>l</u> p]	[ɔrɛp]	'hidup' (data no.83)
*[u <u>s</u> us]	[ɔsɔs]	'usus' (data no.200)

Adhedhasar tembung-tembung basa Jawi saha basa Madura ing nginggil [u] ~ [ɔ] kapanggihaken 16 tembung basa Jawi saha basa Madura ingkang *berkorespondensi*. Tuladhanipun saking tembung **usus* [usus] ing BJ ~ tembung *osos* [ɔsɔs] ing BM saking *glos* 'usus', kanthi tuladha menika katingal bilih [u] ~ [ɔ]. *Distribusi* [u] ~ [ɔ] sedaya papan ing wanda menga utawi *posisi terbuka*.

BJ [u]	BM [ɔ]	
*[suk <u>u</u>]	[sɔkɔ]	'kaki' (data no.103)

Adhedhasar tembung basa Jawi saha basa Madura ing nginggil [u] ~ [ɔ] namung kapanggihaken satunggal tembung basa Jawi saha basa Madura ingkang *berkorespondensi*. Tembungipun inggih menika tembung **suku* [suku] ing BJ ~ tembung *soko* [sɔkɔ] ing BM saking *glos* 'kaki', kanthi tuladha menika katingal bilih [u] ~ [ɔ]. *Distribusi* [u] ~ [ɔ] mapan ing pungkasaning tembung.

(4) Fonem /ə/ ~ fonem /a/, /ɔ/

BJ [ə]	BM [a]	
*[ik <u>ə</u> t]	[ɛk <u>a</u> ?]	'ikat' (data no.93)
*[səg <u>ə</u> rɔ]	[sag ^h ɛrɛ]	'laut' (data no.122)

Adhedhasar tembung-tembung basa Jawi saha basa Madura ing nginggil [ə] ~ [a] kapanggihaken kalih tembung basa Jawi saha basa Madura ingkang *berkorespondensi*. Saking *data* ing nginggil tembung-tembung basa Jawi saha basa Madura gayut kaliyan *hukum fonem* *ə inggih menika saking

tembung basa jawi **segara* [səgɔrɔ] ~ tembung *saghârâ* [sag^hɛrɛ] ing BM. Adhedhasar kalih tembung ing basa Jawi saha ing basa Madura bilih nedahaken alofon [ə] ing BJ ~ alofon [a] ing BM. *Distribusi* [ə] ~ [a] sedaya mapan ing antawisipun *konsonan*.

BJ [ə]	BM [ɔ]	
*[sakəɖɪʔ]	[sakɔɖ ^h iʔ]	‘sedikit’ (data no.168)

Adhedhasar tembung basa Jawi saha basa Madura ing nginggil [ə] ~ [ɔ] namung kapanggihaken satunggal tembung basa Jawi saha basa Madura ingkang *berkorespondensi*. Tembungipun inggih menika tembung **sakedhik* [sakəɖɪʔ] ing BJ ~ tembung *sakodhi* [sakɔɖ^hiʔ] ing BM saking glos ‘sedikit’, kanthi tuladha menika katingal bilih [ə] ~ [ɔ]. *Distribusi* [ə] ~ [ɔ] mapan ing antawisipun *konsonan*. Tembung ing nginggil *berkorespondensi* saking basa Jawi krama ing basa Madura ngoko

(5) *Fonem* /ɛ/ ~ *fonem* /i/

BJ [ɛ]	BM [i]	
*[bagɛ]	[bæg ^h i]	‘beberapa’ (data no.23)

Adhedhasar tembung basa Jawi saha basa Madura ing nginggil [ɛ] ~ [i] namung kapanggihaken satunggal tembung basa Jawi saha basa Madura ingkang *berkorespondensi*. Tembungipun inggih menika tembung **bagé* [bagɛ] ing BJ ~ tembung *bâghi* [bæg^hi] ing BM saking glos ‘beberapa’, kanthi tuladha menika katingal bilih [ɛ] ~ [i]. *Distribusi* [ɛ] ~ [i] mapan ing pungkasaning tembung.

(6) *Fonem* /a/ ~ *fonem* /â/; /e/

BJ [a]	BM [ɛ]	
*[bagɛ]	[bæg ^h i]	‘beberapa’ (data no.23)

*[bali]	[bɐliʔ]	'balik' (data no.17)
*[bapaʔ]	[bɐpaʔ]	'ayah' (data no.13)
*[buwah]	[buwɐ]	'buah' (data no.36)
*[dagɪŋ]	[d ^h ɛg ^h ɪŋ]	'daging' (data no.48)
*[dalan]	[j ^h ɐlɛn]	'jalan' (data no.98)
*[darah]	[dɐrɐ]	'darah' (data no.51)
*[datəŋ]	[dɐtəŋ]	'datang' (data no.52)
*[garɪŋ]	[g ^h ɛrɪŋ]	'kering' (data no.113)
*[garUʔ]	[g ^h ɛru]	'garuk' (data no.73)
*[jantUŋ]	[jɛntəŋ]	'darah' (data no.99)
*[kəmbaŋ]	[kəmb ^h ɛŋ]	'bunga' (data no.39)
*[nəmbaŋ]	[nəmb ^h ɛŋ]	'nyanyi' (data no.147)
*[ŋambaŋ]	[ŋambɐŋ]	'apung(me)' (data no.9)
*[pañjaŋ]	[lañj ^h ɛŋ]	'panjang' (data no.150)
*[rəmbulan]	[bulɐn]	'bulan' (data no.37)
*[udan]	[ɔj ^h ɐn]	'hujan' (data no.88)

Adhedhasar tembung-tembung basa Jawi saha basa Madura ing nginggil [a] ~ [ɐ] kapanggihaken 17 tembung basa Jawi saha basa Madura ingkang *berkorespondensi*. Tuladhanipun saking tembung **kembang* [kəmbaŋ] ing BJ ~ tembung *kembhâng* [kəmb^hɛŋ] ing BM saking glos 'bunga', kanthi tuladha menika katingal bilih [a] ~ [ɐ]. *Distribusi* [a] ~ [ɐ] sedaya mapan ing antawisipun *konsonan*, namung satunggal tembung saking basa Madura inggih menika tembung [buwɐ] ingkang mapan ing pungkasaning tembung. *Data* ing nginggil ugi wonten tembung basa Jawi saha basa Madura ingkang gayut kaliyan *hukum fonem *h* inggih menika tembung **buwah* [buwah] ing BJ ~ tembung *buwâ* [buwɐ] ing BM. Adhedhasar kalih tembung kasebat ing basa Jawi saha ing basa Madura bilih nedahaken *alofon [h]* ing BJ ical [Ø] ing BM.

BJ [a]	BM [ə]	
*[tonkat]	[tonkət]	'tongkat' (data no.195)

Adhedhasar tembung-tembung basa Jawi saha basa Madura ing nginggil [a] ~ [ə] kapanggihaken satunggal tembung basa Jawi saha basa

Madura ingkang *berkorespondensi*. Saking *data* ing nginggil tembung-tembung basa Jawi saha basa Madura gayut kaliyan ***hukum fonem *ə*** inggih menika saking tembung basa jawi **tongkat* [tonkat] ~ tembung *tongket* [tonkət] ing BM. Adhedhasar kalih tembung ing basa Jawi saha ing basa Madura bilih nedahaken alofon [a] ing BJ ~ alofon [ə] ing BM. Distribusi [a] ~ [ə] mapan ing antawisipun *konsonan*.

b) Wujud Konsonan Berkorespondensi kaliyan Konsonan.

Wujud *fonem konsonan* ingkang *berkorespondensi* kaliyan *fonem konsonan* kaperang dados 17 inggih menika (1) *fonem /w/* ~ *fonem /b/*; (2) *fonem /g/* ~ *fonem /gh/*; (3) *fonem /b/* ~ *fonem /bh/*; (4) *fonem /d/* ~ *fonem /dh/*; (5) *fonem /j/* ~ *fonem /jh/*; (6) *fonem /dh/* ~ *fonem /ḍh/*; (7) *fonem /dh/* ~ *fonem /dh/*; (8) *fonem /l/* ~ *fonem /b/*; (9) *fonem /s/* ~ *fonem /c/*; (10) *fonem /t/* ~ *fonem /ʔ/*; (11) *fonem /k/* ~ *fonem /k/*; (12) *fonem /r/* ~ *fonem /l/*; (13) *fonem /d/* ~ *fonem /jh/*; (14) *fonem /p/* ~ *fonem /k/*; (15) *fonem /p/* ~ *fonem /m/*; (16) *fonem /p/* ~ *fonem /l/*; saha (17) *fonem /w/* ~ *fonem /k/* badhe kaandharaken ing ngandhap menika.

(1) Fonem /w/ ~ fonem /b/

BJ [w]	BM [b]	
*[awu]	[abu]	'abu' (data no.1)
*[wulu]	[bulu]	'bulu' (data no.38)

Adhedhasar tembung basa Jawi saha basa Madura ing nginggil *konsonan* [w] ~ *konsonan* [b] namung kapanggihaken kalih tembung basa Jawi saha basa Madura ingkang *berkorespondensi*. Tuladhanipun inggih menika tembung **awu* [awu] ing BJ ~ tembung *abu* [abu] ing BM saking

glos ‘abu’, kanthi tuladha menika katingal bilih *konsonan* [w] ~ *konsonan* [b].

Distribusi konsonan [w] ~ *konsonan* [b] mapan ing antawisipun *vokal* saha ing wiwitaning tembung.

(2) *Fonem* /g/ ~ *fonem* /gh/

BJ [g]	BM [g ^h]	
*[amargɔ]	[amarg ^h ɐ]	‘karena’ (data no.108)
*[bagɛ]	[bɛg ^h i]	‘beberapa’ (data no.23)
*[daglɨ]	[d ^h ɛg ^h ɨŋ]	‘daging’ (data no.48)
*[garUʔ]	[g ^h ɛru]	‘garuk’ (data no.73)
*[gəni]	[g ^h ənne]	‘api’ (data no.10)
*[gigi]	[g ^h ig ^h i]	‘gigi’ (data no.75)
*[gulu]	[g ^h ulu]	‘leher’ (data no.124)
*[gunUŋ]	[g ^h unɔŋ]	‘gunung’ (data no.78)
*[luŋUh]	[lɔŋg ^h u]	‘duduk’ (data no.67)
*[məgɔ]	[mɛg ^h ɐ]	‘awan’ (data no.12)
*[səgɔrɔ]	[sag ^h ɛrɐ]	‘laut’ (data no.122)

Adhedhasar tembung basa Jawi saha basa Madura ing nginggil *konsonan* [g] ~ *konsonan* [g^h] kapanggihaken 11 tembung basa Jawi saha basa Madura ingkang *berkorespondensi*. Tuladhanipun saking tembung **gulu* [gulu] ing BJ ~ tembung *ghulu* [g^hulu] ing BM saking *glos* ‘leher’ mapanipun ing wiwitaning tembung, kanthi tuladha menika katingal bilih *konsonan* [g] ~ *konsonan* [g^h]. *Distribusi konsonan* [g] ~ *konsonan* [g^h] mapan ing antawisipun *vokal*, antawisipun *konsonan* kaliyan *vokal* saha ing wiwitaning tembung. Tuladha ingkang *distribusi konsonan* [g] ~ *konsonan* [g^h] mapan ing antawisipun *vokal* saking tembung **daging* [daglɨ] ing BJ ~ tembung *dhâging* [d^hɛg^hɨŋ] ing BM saking *glos* ‘daging’; Tuladha ingkang *distribusi konsonan* [g] ~ *konsonan* [g^h] manggen ing antawisipun *konsonan* kaliyan *vokal* saking tembung **amarga* [amargɔ] ing BJ ~ tembung *amarghâ* [amarg^hɐ] ing BM saking *glos* ‘karena’.

(3) *Fonem /b/ ~ fonem /b^h/*

BJ [b]	BM [b^h]	
*[bənər]	[b ^h əndər]	'benar' (data no.25)
*[bibIt]	[b ^h ib ^h it]	'benih' (data no.27)
*[kəbUl]	[kəbb ^h ul]	'asap' (data no.11)
*[kəmbaŋ]	[kəmb ^h əŋ]	'bunga' (data no.39)
*[mburu]	[ab ^h uru]	'buru(ber)' (data no.41)
*[rambUt]	[ramb ^h ut]	'rambut' (data no.163)

Adhedhasar tembung basa Jawi saha basa Madura ing nginggil *konsonan* [b] ~ *konsonan* [b^h] kapanggihaken enam tembung basa Jawi saha basa Madura ingkang *berkorespondensi*. Tuladhanipun saking tembung **bener* [bənər] ing BJ ~ tembung *bhender* [b^həndər] ing BM saking glos 'benar' mapanipun ing wiwitaning tembung, kanthi tuladha menika katingal bilih *konsonan* [b] ~ *konsonan* [b^h]. *Distribusi konsonan* [b] ~ *konsonan* [b^h] mapan ing antawisipun *konsonan* kaliyan *vokal* saha ing wiwitaning tembung. Tuladha ingkang *distribusi konsonan* [g] ~ *konsonan* [g^h] mapan ing antawisipun *konsonan* kaliyan *vokal* saking tembung **rambut* [rambUt] ing BJ ~ tembung *rambhut* [ramb^hut] ing BM saking glos 'rambut'.

(4) *Fonem /d/ ~ fonem /d^h/*

BJ [d]	BM [d^h]	
*[dagIŋ]	[d ^h eg ^h iŋ]	'daging' (data no.48)

Adhedhasar tembung basa Jawi saha basa Madura ing nginggil *konsonan* [d] ~ *konsonan* [d^h] namung kapanggihaken satunggal tembung basa Jawi saha basa Madura ingkang *berkorespondensi*. Tembungipun inggih menika tembung **daging* [dagIŋ] ing BJ ~ tembung *dhâghing* [d^heg^hiŋ] ing BM saking glos 'daging', kanthi tuladha menika katingal bilih *konsonan* [d] ~

konsonan [d^h]. *Distribusi konsonan* [d] ~ *konsonan* [d^h] mapanipun ing wiwitaning tembung.

(5) *Fonem* /j/ ~ *fonem* /j^h/

BJ [j]	BM [j ^h]	
*[jaIt]	[j ^h ai?]	'jahit' (data no.97)
*[pañjaŋ]	[lañj ^h əŋ]	'panjang' (data no.150)

Adhedhasar tembung basa Jawi saha basa Madura ing nginggil *konsonan* [j] ~ *konsonan* [j^h] kapanggihaken kalih tembung basa Jawi saha basa Madura ingkang *berkorespondensi*. Tuladhanipun inggih menika tembung *jait [jaIt] ing BJ ~ tembung jhai' [j^hai?] ing BM saking glos 'jahit', kanthi tuladha menika katingal bilih *konsonan* [j] ~ *konsonan* [j^h]. *Distribusi konsonan* [j] ~ *konsonan* [j^h] mapanipun ing wiwitaning tembung saha ing tengahing tembung.

(6) *Fonem* /d^h/ ~ *fonem* /d^h/

BJ [d]	BM [d ^h]	
*[cəndə?]	[cənd ^h ə?]	'pendek' (data no.153)

Adhedhasar tembung basa Jawi saha basa Madura ing nginggil *konsonan* [d] ~ *konsonan* [d^h] namung kapanggihaken satunggal tembung basa Jawi saha basa Madura ingkang *berkorespondensi*. Tembungipun inggih menika tembung *cendak [cəndə?] ing BJ ~ tembung cendhe' [cənd^hə?] ing BM saking glos 'pendek', kanthi tuladha menika katingal bilih *konsonan* [d] ~ *konsonan* [d^h]. *Distribusi konsonan* [d] ~ *konsonan* [d^h] mapanipun ing antawisipun *konsonan* kaliyan *vokal*.

(7) *Fonem /dh/ ~ fonem /dʰ/*

BJ [d]	BM [dʰ]	
*[sakəḍɪʔ]	[sakəḍʰiʔ]	‘sedikit’ (data no.168)

Adhedhasar tembung basa Jawi saha basa Madura ing nginggil *konsonan* [d] ~ *konsonan* [dʰ] namung kapanggihaken satunggal tembung basa Jawi saha basa Madura ingkang *berkorespondensi*. Tembungipun inggih menika tembung **sakedhik* [sakəḍɪʔ] ing BJ ~ tembung *sakodhi*’ [sakəḍʰiʔ] ing BM saking *glos* ‘sedikit’, kanthi tuladha menika katingal bilih *konsonan* [d] ~ *konsonan* [dʰ]. *Distribusi konsonan* [d] ~ *konsonan* [dʰ] mapanipun ing antawisipun *vokal*.

(8) *Fonem /l/ ~ fonem /b/*

BJ [l]	BM [b]	
*[lintaŋ]	[bintaŋ]	‘bintang’ (data no.35)

Adhedhasar tembung basa Jawi saha basa Madura ing nginggil *konsonan* [l] ~ *konsonan* [b] namung kapanggihaken satunggal tembung basa Jawi saha basa Madura ingkang *berkorespondensi*. Tembungipun inggih menika tembung **lintang* [lintaŋ] ing BJ ~ tembung *bintang* [bintaŋ] ing BM saking *glos* ‘bintang’, kanthi tuladha menika katingal bilih *konsonan* [l] ~ *konsonan* [b]. *Distribusi konsonan* [l] ~ *konsonan* [b] mapanipun ing wiwitaning tembung.

(9) *Fonem /s/ ~ fonem /c/*

BJ [s]	BM [c]	
*[boʃoʔ]	[bucoʔ]	‘busuk’ (data no.44)

Adhedhasar tembung basa Jawi saha basa Madura ing nginggil *konsonan* [s] ~ *konsonan* [c] namung kapanggihaken satunggal tembung basa

Jawi saha basa Madura ingkang *berkorespondensi*. Tembungipun inggih menika tembung **bosok* [bɔsɔʔ] ing BJ ~ tembung *bucco* [buccɔʔ] ing BM saking glos ‘busuk’, kanthi tuladha menika katingal bilih *konsonan* [s] ~ *konsonan* [c]. *Distribusi konsonan* [s] ~ *konsonan* [c] mapanipun ing tengahing tembung.

(10) Fonem /t/ ~ fonem /k/

BJ [t]	BM [ʔ]	
*[buntUt]	[buntɔʔ]	‘ekor’ (data no.68)
*[jaIt]	[j ^h aiʔ]	‘jahit’ (data no.97)
*[kulIt]	[kɔleʔ]	‘kulit’ (data no.117)
*[laŋIt]	[laŋŋeʔ]	‘langit’ (data no.121)

Adhedhasar tembung basa Jawi saha basa Madura ing nginggil *konsonan* [t] ~ *konsonan* [ʔ] kapanggihaken sakawan tembung basa Jawi saha basa Madura ingkang *berkorespondensi*. Tuladhanipun inggih menika tembung **buntut* [buntUt] ing BJ ~ tembung *bunto* [buntɔʔ] ing BM saking glos ‘ekor’, kanthi tuladha menika katingal bilih *konsonan* [t] ~ *konsonan* [ʔ]. *Distribusi konsonan* [t] ~ *konsonan* [ʔ] mapanipun ing pungkasaning tembung.

(11) Fonem /k/ ~ fonem /k/

BJ [ʔ]	BM [k]	
*[kɔsɔʔ]	[kɔsɔk]	‘hapus’ (data no.80)
*[tarIʔ]	[tarek]	‘tarik’ (data no.182)

Adhedhasar tembung basa Jawi saha basa Madura ing nginggil *konsonan* [ʔ] ~ *konsonan* [k] kapanggihaken kalih tembung basa Jawi saha basa Madura ingkang *berkorespondensi*. Tuladhanipun inggih menika tembung **kosok* [kɔsɔʔ] ing BJ ~ tembung *kosok* [kɔsɔk] ing BM saking glos ‘hapus’, kanthi tuladha menika katingal bilih *konsonan* [ʔ] ~ *konsonan* [k]. *Distribusi konsonan* [ʔ] ~ *konsonan* [k] manggen ing pungkasaning tembung.

(12) *Fonem /r/ ~ fonem /l/*

BJ [r]	BM [l]	
*[irUŋ]	[ɛlɔŋ]	'hidung' (data no.82)

Adhedhasar *data* ing nginggil kapanggihaken tembung ingkang gayut kaliyan *hukum Brandes II***r* inggih menika saking tembung basa Jawi **irung* [irUŋ] ~ tembung [ɛlɔŋ] ing BM. Adhedhasar kalih tembung ing basa Jawi saha ing basa Madura bilih nedahaken *konsonan [r]* ing BJ ~ *konsonan [l]* ing BM. *Distribusi konsonan [r] ~ konsonan [l]* mapan ing antawisipun *vokal*.

(13) *Fonem /d/ ~ fonem /j^h/*

BJ [d]	BM [j^h]	
*[dalan]	[j ^h ɛlɛn]	'jalan' (data no.98)
*[udan]	[ɔj ^h ɛn]	'hujan' (data no.88)

Adhedhasar tembung basa Jawi saha basa Madura ing nginggil *konsonan [d] ~ konsonan [j^h]* kapanggihaken kalih tembung basa Jawi saha basa Madura ingkang *berkorespondensi*. Tuladhanipun inggih menika tembung **udan* [udan] ing BJ ~ tembung *ojhân* [ɔj^hɛn] ing BM saking glos 'hujan', kanthi tuladha menika katingal bilih *konsonan [d] ~ konsonan [j^h]*. *Distribusi konsonan [d] ~ konsonan [j^h]* mapan ing wiwitaning tembung saha ing antawisipun *vokal*.

(14) *Fonem /p/ ~ fonem /k/*

BJ [p]	BM [ʔ]	
*[ŋucap]	[ŋɔcaʔ]	'kata(ber)' (data no.109)

Adhedhasar *data* ing nginggil *konsonan [p] ~ konsonan [ʔ]* namung kapanggihaken satunggal tembung basa Jawi saha basa Madura ingkang *berkorespondensi*. Tembungipun inggih menika tembung **ngucap* [ŋucap] ing

BJ ~ tembung *ngoca* ' [ŋɔca?] ing BM saking glos 'kata(ber)', kanthi tuladha menika katingal bilih *konsonan* [p] ~ *konsonan* [ʔ]. *Distribusi konsonan* [p] ~ *konsonan* [ʔ] mapan ing pungkasaning tembung.

(15) Fonem /p/ ~ fonem /m/

BJ [p]	BM [m]	
*[pati]	[matɛ]	'mati' (data no.139)

Adhedhasar *data* ing nginggil *konsonan* [p] ~ *konsonan* [m] namung kapanggihaken satunggal tembung basa Jawi saha basa Madura ingkang *berkorespondensi*. Tembungipun inggih menika tembung **pati* [pati] ing BJ ~ tembung *matè* [matɛ] ing BM saking glos 'mati', kanthi tuladha menika katingal bilih *konsonan* [p] ~ *konsonan* [m]. *Distribusi konsonan* [p] ~ *konsonan* [m] mapan ing wiwitaning tembung.

(16) Fonem /p/ ~ fonem /l/

BJ [p]	BM [l]	
*[pañjaŋ]	[lañ ^h ɛŋ]	'panjang' (data no.150)

Adhedhasar *data* ing nginggil *konsonan* [p] ~ *konsonan* [l] namung kapanggihaken satunggal tembung basa Jawi saha basa Madura ingkang *berkorespondensi*. Tembungipun inggih menika tembung **panjang* [pañjaŋ] ing BJ ~ tembung *lanjhâng* [lañ^hɛŋ] ing BM saking glos 'panjang', kanthi tuladha menika katingal bilih *konsonan* [p] ~ *konsonan* [l]. *Distribusi konsonan* [p] ~ *konsonan* [m] mapan ing wiwitaning tembung. Tembung ing nginggil kadadosan saking tembung basa Jawi krama *panjang* saha tembung basa Madura ngoko *lanjhâng*.

(17) *Fonem /w/ ~ fonem /k/*

BJ [w]	BM [k]	
*[wədi]	[kəddi?]	'takut' (data no.178)

Adhedhasar *data* ing nginggil *konsonan* [w] ~ *konsonan* [k] namung kapanggihaken satunggal tembung basa Jawi saha basa Madura ingkang *berkorespondensi*. Tembungipun inggih menika tembung *wedi [wədi] ing BJ ~ tembung keddi' [kəddi?] ing BM saking glos 'takut', kanthi tuladha menika katingal bilih *konsonan* [w] ~ *konsonan* [k]. *Distribusi konsonan* [w] ~ *konsonan* [k] mapan ing wiwitaning tembung.

c) **Wujud Nasal Berkorespondensi kaliyan Vokal.**

Wujud *fonem nasal* ingkang *berkorespondensi* kaliyan *fonem vokal* namung kapanggihaken satunggal tembung inggih menika *fonem* /m/ ~ *fonem* /a/ ingkang badhe kaandharaken ing ngandhap menika.

(1) *Fonem /m/ ~ fonem /a/*

BJ [m]	BM [a]	
*[mburu]	[ab ^h uru]	'buru(ber)' (data no.41)

Adhedhasar *data* ing nginggil *konsonan nasal* [m] ~ *vokal* [a] namung kapanggihaken satunggal tembung basa Jawi saha basa Madura ingkang *berkorespondensi*. Tembungipun inggih menika tembung *mburu [mburu] ing BJ ~ tembung abhuru [ab^huru] ing BM saking glos 'buru(ber)', kanthi tuladha menika katingal bilih *konsonan nasal* [m] ~ *vokal* [a]. *Distribusi konsonan nasal* [m] ~ *vokal* [a] mapan ing wiwitaning tembung. Wuwuhan [m] ing BJ saha wuwuhan [a] ing BM nedahaken bilih menika dados tembung kriya.

d) Wujud Nasal Berkorespondensi kaliyan Nasal.

Wujud *fonem nasal* ingkang *berkorespondensi* kaliyan *fonem nasal* namung kapanggihaken satunggal tembung inggih menika ewah-ewahan *fonem /m/ ~ fonem /ng/* ingkang badhe kaandharaken ing ngandhap menika.

(1) Fonem /m/ ~ fonem /ng/

BJ [m]	BM [ŋ]	
*[mutah]	[ŋota]	‘muntah’ (data no.41)

Adhedhasar *data* ing nginggil *konsonan nasal* [m] ~ *konsonan nasal* [ŋ] namung kapanggihaken satunggal tembung basa Jawi saha basa Madura ingkang *berkorespondensi*. Tembungipun inggih menika tembung **mutah* [*mutah*] ing BJ ~ tembung *ngota* [*ŋota*] ing BM saking glos ‘muntah’, kanthi tuladha menika katingal bilih *konsonan nasal* [m] ~ *konsonan nasal* [ŋ]. *Distribusi konsonan nasal* [m] ~ *konsonan nasal* [ŋ] mapan ing wiwitaning tembung.

e) Wujud Tambahing Fonem Vokal.

Wujud tambahing *fonem vokal* namung kapanggihaken satunggal tembung inggih menika tambahing *fonem /è/* ingkang badhe kaandharaken ing ngandhap menika.

(1) Tambahing Fonem Vokal /è/

BJ [Ø]	BM [ɛ]	
*[tlɔɔ]	[tɛlag ^h ɐ]	‘danau’ (data no.144)

Adhedhasar *data* ing nginggil tambahing *alofon* [ɛ] namung kapanggihaken satunggal tembung basa Jawi saha basa Madura. Tembungipun inggih menika tembung **tlaga* [*tlɔɔ*] ing BJ ~ tembung *tèlag^hâ* [*tɛlag^hɐ*] ing

BM saking *glos* ‘*danau*’, kanthi tuladha menika katingal bilih tembung [tɔŋɔ] ing BJ ~ tembung [tɛlag^hɐ] ing BM, saengga katingal bilih wonten tambahing alofon [ɛ] ing BM.

f) Wujud Tambahing Fonem Konsonan.

Wujud tambahing *fonem konsonan* kapanggihaken sangang tembung inggih menika tambahing (1) *fonem* /r/; (2) *fonem* /b/; (3) *fonem* /n/; (4) *fonem* /c/; (5) *fonem* /k/; (6) *fonem* /d/; (7) *fonem* /d/; (8) *fonem* /l/; (9) *fonem* /p/ badhe kaandharaken ing ngandhap menika.

(1) Tambahing Fonem Konsonan /r/

BJ [Ø]	BM [r]	
*[mili]	[mɛlɛr]	‘ <i>alir(me)</i> ’ (data no.4)

Adhedhasar *data* ing nginggil tambahing *konsonan* [r] namung kapanggihaken satunggal tembung basa Jawi saha basa Madura. Tembungipun inggih menika tembung **mili* [mili] ing BJ ~ tembung *mɛlɛr* [mɛlɛr] ing BM saking *glos* ‘*alir(me)*’, kanthi tuladha menika katingal bilih tembung [mili] ing BJ ~ tembung [mɛlɛr] ing BM, saengga katingal bilih wonten tambahing *konsonan* [r] ing BM.

(2) Tambahing Fonem Konsonan /b/

BJ [Ø]	BM [b]	
*[kabɛh]	[kab ^h b ⁱ]	‘ <i>semua</i> ’ (data no.170)
*[kəbUl]	[kəbb ^h ul]	‘ <i>asap</i> ’ (data no.11)

Adhedhasar *data* ing nginggil tambahing *konsonan* [b] kapanggihaken kalih tembung basa Jawi saha basa Madura. Tuladhanipun inggih menika tembung **kebul* [kəbUl] ing BJ ~ tembung *kebb^hul* [kəbb^hul] ing BM saking *glos* ‘*asap*’, saengga katingal bilih wonten tambahing *konsonan* [b] ing BM.

Kajawi menika *data* ing nginggil ugi wonten ingkang gayut kaliyan ***hukum fonem *h*** inggih menika icalipun *konsonan* [h] ing BM, saking tembung **kabèh* [kabɛh] ing BJ ~ tembung *kabbhi* [kabb^hi] ing BM saking *glos* ‘*semua*’, kanthi tuladha menika katingal bilih [h] ing BJ ical [Ø] ing BM.

(3) Tambahing *Fonem Konsonan* [n/

BJ [Ø]	BM [n]	
*[gəni]	[g ^h ənnɛ]	‘ <i>api</i> ’ (data no.10)
*[iŋ]	[nəŋ]	‘ <i>di pada</i> ’ (data no.62)
*[kəno]	[kannaʔ]	‘ <i>di situ</i> ’ (data no.61)

Adhedhasar *data* ing nginggil tambahing *konsonan* [n] kapanggihaken tigang tembung basa Jawi saha basa Madura. Tuladhanipun inggih menika tembung **ing* [iŋ] ing BJ ~ tembung *neng* [nəŋ] ing BM saking *glos* ‘*di pada*’, kanthi tuladha menika katingal bilih tembung [iŋ] ing BJ ~ tembung [nəŋ] ing BM, saengga katingal bilih wonten tambahing *konsonan* [n] ing BM.

(4) Tambahing *Fonem Konsonan* [c/

BJ [Ø]	BM [c]	
*[bəcIʔ]	[bəccɛʔ]	‘ <i>baik</i> ’ (data no.15)
*[bəsoʔ]	[buccoʔ]	‘ <i>busuk</i> ’ (data no.44)

Adhedhasar *data* ing nginggil tambahing *konsonan* [c] kapanggihaken kalih tembung basa Jawi saha basa Madura. Tuladhanipun inggih menika tembung **becik* [bəcIʔ] ing BJ ~ tembung *beccè* [bəccɛʔ] ing BM saking *glos* ‘*baik*’, kanthi tuladha menika katingal bilih tembung [bəcIʔ] ing BJ ~ tembung [bəccɛʔ] ing BM, saengga katingal bilih wonten tambahing *konsonan* [c] ing BM.

(5) **Tambah ing Fonem Konsonan /k/**

BJ [Ø]	BM [ʔ]	
*[bali]	[bɛliʔ]	'balik' (data no.17)
*[kɔnɔ]	[kannaʔ]	'di situ' (data no.61)
*[wədi]	[kəddiʔ]	'takut' (data no.178)

Adhedhasar *data* ing nginggil tambah ing konsonan [n] kapanggihaken tigang tembung basa Jawi saha basa Madura. Tuladhanipun inggih menika tembung **bali* [bali] ing BJ ~ tembung *bâli* [bɛliʔ] ing BM saking glos 'balik', kanthi tuladha menika katingal bilih tembung [bali] ing BJ ~ tembung [bɛliʔ] ing BM, saengga katingal bilih wonten tambah ing konsonan [ʔ] ing BM.

BJ [Ø]	BM [k]	
*[pikIr]	[pɛkkɛr]	'pikir' (data no.157)

Adhedhasar *data* ing nginggil tambah ing konsonan [k] namung kapanggihaken satunggal tembung basa Jawi saha basa Madura. Tembungipun inggih menika tembung **pikir* [pikIr] ing BJ ~ tembung *pèkkèr* [pɛkkɛr] ing BM saking glos 'pikir', kanthi tuladha menika katingal bilih tembung [pikIr] ing BJ ~ tembung [pɛkkɛr] ing BM, saengga katingal bilih wonten tambah ing konsonan [k] ing BM. Tembung ing nginggil ugi gayut kaliyan *hukum fonem *k* amargi konsonan [k] tetep ajeg ing basa Jawi saha basa Madura.

(6) **Tambah ing Fonem Konsonan /d/**

BJ [Ø]	BM [d]	
*[bənər]	[b ^h əndər]	'benar' (data no.25)

Adhedhasar *data* ing nginggil tambah ing konsonan [d] namung kapanggihaken satunggal tembung basa Jawi saha basa Madura. Tembungipun inggih menika tembung **bener* [bənər] ing BJ ~ tembung *bhender* [b^həndər] ing BM saking glos 'benar', kanthi tuladha menika katingal bilih tembung

[*bənər*] ing BJ ~ tembung [*b^həndər*] ing BM, saengga katingal bilih wonten tambahing *konsonan* [d] ing BM.

(7) Tambahing Fonem Konsonan /d/

BJ [Ø]	BM [d]	
*[wədi]	[kəddi?]	‘takut’ (data no.178)

Adhedhasar *data* ing nginggil tambahing *konsonan* [d] namung kapanggihaken satunggal tembung basa Jawi saha basa Madura. Tembungipun inggih menika tembung *wedi [wədi] ing BJ ~ tembung keddi’ [kəddi?] ing BM saking *glos* ‘takut’, kanthi tuladha menika katingal bilih tembung [wədi] ing BJ ~ tembung [kəddi?] ing BM, saengga katingal bilih wonten tambahing *konsonan* [d] ing BM.

(8) Tambahing Fonem Konsonan /l/

BJ [Ø]	BM [l]	
*[təlu]	[təllɔ]	‘takut’ (data no.191)

Adhedhasar *data* ing nginggil tambahing *konsonan* [l] namung kapanggihaken satunggal tembung basa Jawi saha basa Madura. Tembungipun inggih menika tembung *telu [təlu] ing BJ ~ tembung tello [təllɔ] ing BM saking *glos* ‘tiga’, kanthi tuladha menika katingal bilih tembung [təlu] ing BJ ~ tembung [təllɔ] ing BM, saengga katingal bilih wonten tambahing *konsonan* [l] ing BM.

(9) Tambahing Fonem Konsonan /p/

BJ [Ø]	BM [p]	
*[ləmu]	[ləmpɔ]	‘gemuk’ (data no.74)

Adhedhasar *data* ing nginggil tambahing *konsonan* [p] namung kapanggihaken satunggal tembung basa Jawi saha basa Madura. Tembungipun

inggih menika tembung **lemu* [ləmu] ing BJ ~ tembung *lempo* [ləmpɔ] ing BM saking *glos* ‘gemuk’, kanthi tuladha menika katingal bilih tembung [ləmu] ing BJ ~ tembung [ləmpɔ] ing BM, saengga katingal bilih wonten tambahing *konsonan* [p] ing BM.

g) Wujud Tambahing *Fonem Nasal*.

Wujud tambahing *fonem nasal* kapanggihaken satunggal tembung inggih menika tambahing *fonem nasal* /ng/ badhe kaandharaken ing ngandhap menika.

(1) Tambahing *Fonem Nasal* /ng/

BJ [Ø]	BM [ŋ]	
*[laŋIt]	[laŋŋɛʔ]	‘langit’ (data no.121)

Adhedhasar *data* ing nginggil tambahing *konsonan* [ŋ] namung kapanggihaken satunggal tembung basa Jawi saha basa Madura. Tembungipun inggih menika tembung **langit* [laŋIt] ing BJ ~ tembung *langgè*’ [laŋŋɛʔ] ing BM saking *glos* ‘langit’, kanthi tuladha menika katingal bilih tembung [laŋIt] ing BJ ~ tembung [laŋŋɛʔ] ing BM, saengga katingal bilih wonten tambahing *konsonan* [ŋ] ing BM.

h) Wujud Icaling *Fonem Konsonan*.

Wujud icaling *fonem konsonan* kapanggihaken gangsal tembung inggih menika icalipun (1) *fonem* /h/; (2) *fonem* /l/; (3) *fonem* /k/; (4) *fonem* /m/; (5) *fonem* /r/ badhe kaandharaken ing ngandhap menika.

(1) Icaling *Fonem Konsonan* /h/

BJ [h]	BM [Ø]	
*[abUh]	[abu]	‘bengkak’ (data no.26)
*[buwah]	[buwɐ]	‘buah’ (data no.36)

*[darah]	[dərə]	‘darah’ (data no.51)
*[kabəh]	[kabb ^h i]	‘semua’ (data no.170)
*[lungUh]	[lɔŋg ^h u]	‘duduk’ (data no.67)
*[putlh]	[pɔtɛ]	‘putih’ (data no.162)
*[tanah]	[tana]	‘tanah’ (data no.180)

Adhedhasar *data* ing nginggil icaling *konsonan* [h] kapanggihaken pitung tembung basa Jawi saha basa Madura. Gayut kaliyan *hukum fonem *h* bilih wonten *korespondensi* swanten *konsonan* [h] ing BJ ical [Ø] ing BM. Tuladhanipun inggih menika tembung basa jawi **tanah* [tanah] ing BJ ~ tembung *tana* [tana] ing BM. Adhedhasar kalih tembung ing basa Jawi saha ing basa Madura bilih nedahaken [h] ing BJ ical [Ø] ing BM.

(2) Icaling *Fonem Konsonan* /l/

BJ [h]	BM [Ø]	
*[ablU?]	[abu]	‘debu’ (data no.54)

Adhedhasar *data* ing nginggil icaling *konsonan* [l] namung kapanggihaken satunggal tembung basa Jawi saha basa Madura. Tembungipun inggih menika tembung basa jawi **abluk* [ablU?] ing BJ ~ tembung *abu* [abu] ing BM. Adhedhasar kalih tembung ing basa Jawi saha ing basa Madura bilih nedahaken [l] ing BJ ical [Ø] ing BM.

(3) Icaling *Fonem Konsonan* /k/

BJ [ʔ]	BM [Ø]	
*[ablU?]	[abu]	‘debu’ (data no.54)
*[garU?]	[g ^h ɛru]	‘garuk’ (data no.73)

Adhedhasar *data* ing nginggil icaling *konsonan* [ʔ] namung kapanggihaken kalih tembung basa Jawi saha basa Madura. Tembungipun inggih menika tembung basa jawi **garuk* [garU?] ing BJ ~ tembung *ghâru*

[*g^hɐru*] ing BM. Adhedhasar kalih tembung ing basa Jawi saha ing basa Madura bilih nedahaken [ʔ] ing BJ ical [Ø] ing BM.

(4) Icaling *Fonem Konsonan* /m/

BJ [m]	BM [Ø]	
*[rəmbulan]	[bulən]	‘bulan’ (data no.37)

Adhedhasar *data* ing nginggil icaling *konsonan* [m] namung kapanggihaken satunggal tembung basa Jawi saha basa Madura. Tembungipun inggih menika tembung basa jawi **rembulan* [rəmbulan] ing BJ ~ tembung *bulân* [bulən] ing BM. Adhedhasar kalih tembung ing basa Jawi saha ing basa Madura bilih nedahaken [m] ing BJ ical [Ø] ing BM. Kajawi konsonan [m] ugi kapanggihaken icalipun *konsonan* [r] saha *vokal* [ə] saking tembung [rəmbulan] ing BJ ~ tembung *bulân* [bulən] ing BM.

(5) Icaling *Fonem Konsonan* /r/

BJ [r]	BM [Ø]	
*[rəmbulan]	[bulən]	‘bulan’ (data no.37)

Adhedhasar *data* ing nginggil icaling *konsonan* [r] namung kapanggihaken satunggal tembung basa Jawi saha basa Madura. Tembungipun inggih menika tembung basa jawi **rembulan* [rəmbulan] ing BJ ~ tembung *bulân* [bulən] ing BM. Adhedhasar kalih tembung ing basa Jawi saha ing basa Madura bilih nedahaken [r] ing BJ ical [Ø] ing BM. Kajawi konsonan [r] ugi kapanggihaken icalipun *konsonan* [m] saha *vokal* [ə] saking tembung [rəmbulan] ing BJ ~ tembung *bulân* [bulən] ing BM.

i) Wujud Icaling *Fonem Vokal*.

Wujud icaling *fonem vokal* namung kapanggihaken satunggal tembung inggih menika icalipun *fonem /e/* badhe kaandharaken ing ngandhap menika.

(1) Icaling *Fonem Vokal* /ə/

BJ [ə]	BM [Ø]	
*[rəmbulan]	[bulən]	‘bulan’ (data no.37)

Adhedhasar *data* ing nginggil icaling *vokal* [ə] namung kapanggihaken satunggal tembung basa Jawi saha basa Madura. Tembungipun inggih menika tembung basa jawi **rembulan* [rəmbulan] ing BJ ~ tembung *bulân* [bulən] ing BM. Adhedhasar kalih tembung ing basa Jawi saha ing basa Madura bilih nedahaken [ə] ing BJ ical [Ø] ing BM. Kajawi *vokal* [ə] ugi kapanggihaken icalipun *konsonan* [m] saha [r] saking tembung [rəmbulan] ing BJ ~ tembung *bulân* [bulən] ing BM.

j) Wujud *Pertukaran Fonem*.

Wujud *pertukaran fonem* kapanggihaken kalih tembung inggih menika *pertukaran fonem /ŋ/; fonem /ŋ/ >< fonem /n/* badhe kaandharaken ing ngandhap menika.

(1) Ewahing Papan *Fonem* /ŋ/

BJ [ŋ]	BM [ŋ]	
*[ŋlanji]	[lanŋoy]	‘berenang’ (data no.29)

Adhedhasar *data* ing nginggil ewahing papan *fonem nasal* [ŋ] >< [n] namung kapanggihaken satunggal tembung basa Jawi saha basa Madura. Tembungipun inggih menika tembung basa jawi **nglangi* [ŋlanji] ing BJ ~

tembung *langngoy* [laŋŋoy] ing BM. Adhedhasar kalih tembung ing basa Jawi saha ing basa Madura bilih nedahaken [ŋ] ing BJ ewah papan *fonem* ing BM. *Data* ing nginggil gayut kaliyan ewah-ewahan swanten ingkang asipat *sporadis* inggih menika *proses metatesis*.

(2) Ewahing Papan Fonem /ŋ/ >< /n/

BJ [ŋ]	BM [n]	
*[taŋaŋ]	[tanaŋ]	‘tangan’ (data no.181)

Adhedhasar *data* ing nginggil ewahing papan *fonem nasal* [ŋ] >< [n] namung kapanggihaken satunggal tembung basa Jawi saha basa Madura. Tembungipun inggih menika tembung basa jawi **tangan* [tanaŋ] ing BJ ~ tembung *tanang* [tanaŋ] ing BM. Adhedhasar kalih tembung ing basa Jawi saha ing basa Madura bilih nedahaken [ŋ] ing BJ >< [n] ing BM. *Data* ing nginggil gayut kaliyan ewah-ewahan swanten ingkang asipat *sporadis* inggih menika *proses metatesis*.

k) Wujud Fonem /i/ Berkorespondensi kaliyan Diftong /oy/ .

Wujud alofon [i] ~ diftong [oy] ing basa Jawi saha basa Madura kapanggihaken satunggal tembung inggih menika.

BJ [i]	BM [oy]	
*[ŋlaŋi]	[laŋŋoy]	‘berenang’ (data no.29)

Adhedhasar *data* ing nginggil alofon [i] ~ [oy] inggih menika saking tembung basa jawi **nlangi* [ŋlaŋi] ing BJ ~ tembung *langngoy* [laŋŋoy] ing BM. Adhedhasar kalih tembung ing basa Jawi saha ing basa Madura bilih nedahaken alofon [i] ing BJ ~ diftong [oy] ing BM.

2) **Bukti Kekerabatan ingkang asipat Sporadis.**

a) *Metatesis*

PBJ	BM	
*[ŋlaŋi]	[laŋŋoy]	‘berenang’(data no.29)
*[taŋan]	[taŋaŋ]	‘tangan’(data no. 181)

Proses metatesis ing basa Jawi saha basa Madura adhedhasar Bausastra Jawa kaliyan kamus Madura wonten kalih tembung inggih menika saking tembung *nglangi [ŋlaŋi] ing basa Jawi wonten ewah-ewahan *pertukaran panggenan fonem [ŋ] >< fonem [ŋ]* ing basa Madura dados tembung langgoy [laŋŋoy], mapanipun ing wiwitaning tembung BJ dados ing tengahing tembung BM. Kajawi menika ugi wonten *pertukaran panggenan fonem [ŋ] >< fonem [n]* saking tembung basa Jawi *tangan [taŋan] ewah dados tembung tanang [taŋaŋ] ing basa Madura. *Distribusi* saking glos ‘tangan’ mapanipun ing wiwitaning suku kedua.

b) *Afresisi*

PBJ	BM	
*[rəmbulan]	[bulan]	‘bulan’(data no. 37)

Adhedhasar data ing nginggil data kasebat kalebet *proses afresisi* amargi wonten *pelesapan fonem konsonan [r]* ing BJ saking tembung *rembulan [rəmbulan] ~ tembung bulan [bulan] ing BM. Kajawi *fonem konsonan [r]* ugi wonten *pelesapan fonem konsonan [m]* saha *fonem vokal [ə]* ing BM.

c) *Sinkope*

PBJ	BM	
*[ablU?]	[abu]	‘debu’(data no.54)

Proses sinkope ing basa Jawi saha basa Madura kapanggihaken wonten ing tembung BJ **abluk* [ablU?] ~ tembung *abu* [abu] ing BM saking glos ‘debu’. *Proses sinkope* ing tembung kalawau inggih menika *pelesapan fonem konsonan* [l] ing BM.

d) *Apokope*

PBJ	BM	
*[garU?]	[g ^h eru]	‘garuk’(data no.73)

Proses apokope ing basa Jawi saha basa Madura kapanggihaken wonten ing tembung BJ **garuk* [garU?] dados tembung *ghâru* [g^heru] ing BM saking glos ‘garuk’. *Proses sinkope* ing tembung kalawau inggih menika *pelesapan fonem konsonan* [ʔ] ing BM.

e) *Epentesis*

PBJ	BM	
*[bɔsɔʔ]	[buccɔʔ]	‘busuk’(data no.44)
*[kabɛh]	[kabb ^h i]	‘semua’(data no.170)
*[tɫagɔ]	[tɛɫag ^h ɐ]	‘danau’(data no.50)
*[wədi]	[kəddiʔ]	‘takut’(data no.178)

Proses epentesis ing basa Jawi saha basa Madura kapanggihaken sakawan tembung. Tambahing *fonem* saking basa Jawi ing basa Madura wonten tambahing *fonem konsonan* saha tambahing *fonem vokal*. Tambahing *fonem konsonan* inggih menika *konsonan* [c] saking tembung BJ **bosok* [bɔsɔʔ] dados tembung *buccok* [buccɔʔ] ing BM saking glos ‘busuk’; *konsonan* [b] saking tembung BJ **kabɛh* [kabɛh] ~ tembung *kabbhi* [kabb^hi] ing BM saking glos ‘semua saha *konsonan* [d] saking tembung BJ **wedi* [wədi] ~ tembung *keddi*’ [kəddiʔ] ing BM saking glos ‘takut’. Tambahing

fonem vokal inggih menika fonem ing alofon [ɛ] saking tembung BJ **tlaga* [tlaɣɔ] ~ tembung *tèlagâ* [tɛlaɣ^hɐ] ing BM saking glos ‘danau’.

f) *Paragog*

PBJ	BM	
*[bali]	[bɛli?]	‘balik’ (data no.17)

Proses paragog ing basa Jawi saha basa Madura kapanggihaken wonten ing tembung BJ **bali* [bali] dados tembung *bâli*’ [bɛli?] ing BM saking glos ‘balik’. *Proses paragog* ing tembung kalawau inggih menika *tambahing fonem konsonan* [?] ing BM.

2. *Prosentase Kekerabatan Basa Jawi saha Basa Madura*

Prosentase kekerabatan basa Jawi saha basa Madura adhedhasar Bausastra Jawa kaliyan kamus Madura kapanggihaken 55% basa ingkang *berkerabat* saking 200 glos Morris Swadesh. *Prosentase* 55% basa sakrabat menika kaperang saking basa Jawi ngoko – basa Madura ngoko 48.5% (97 tembung sakrabat), basa Jawi ngoko – basa Madura krama 3% (6 tembung sakrabat) saha basa Jawi krama – basa Madura ngoko 3.5% (7 tembung sakrabat). Adhedhasar *prosentase* kasebat bilih basa Jawi saha basa Madura kalebet *kategori* kulawarga basa utawi *family*. Ing ngandhap menika badhe kaandharaken satunggal mbaka satunggal *prosentase* basa Jawi saha basa Madura.

a. *Prosentase Basa Jawi Ngoko saha Basa Madura Ngoko*

Tembung-tembung basa Jawi ngoko saha basa Madura ngoko ingkang sakrabat kapanggihaken 97 tembung, saking 110 tembung-tembung *kerabat*.

Cacahinipun tembung-tembung *kerabat* kasebat saged kaetang *prosentase* nipun kanthi cara ing ngandap menika.

$$\Sigma = \frac{p}{g} \times 100\%$$

Katrangan :

Σ = jumlah *prosentase* basa *berkerabat*

p = jumlah basa ingkang *berkerabat*

g = jumlah *glos* saking *daftar kosa kata dasar* Swasdes

Adhedhasar cara ing nginggil saged kaetang *prosentase* basa Jawi saha basa Madura inggih menika.

$$\Sigma = \frac{97}{200} \times 100\%$$

$$\Sigma = 48.5\%$$

Prosentase 48.5% menika nedahaken bilih *tingkat kekerabatan* nipun antawisipun basa Jawi ngoko kaliyan basa Madura ngoko.

b. *Prosentase* Basa Jawi Ngoko saha Basa Madura Krama

Tembung-tembung basa Jawi ngoko saha basa Madura krama ingkang sakrabat kapanggihaken enem tembung, saking 110 tembung-tembung *kerabat*. Cacahinipun tembung-tembung *kerabat* kasebat saged kaetang *prosentase* nipun kanthi cara ing ngandap menika.

$$\Sigma = \frac{6}{200} \times 100\%$$

$$\Sigma = 3\%$$

Prosentase 3% menika nedahaken bilih *tingkat kekerabatan* nipun antawisipun basa Jawi ngoko kaliyan basa Madura krama.

c. Prosentase Basa Jawi Krama saha Basa Madura Ngoko

Tembung-tembung basa Jawi krama saha basa Madura ngoko ingkang sakrabat kapanggihaken pitung tembung, saking 110 tembung-tembung *kerabat*. Cacahipun tembung-tembung *kerabat* kasebat saged kaetang *prosentasenipun* kanthi cara ing ngandap menika.

$$\Sigma = \frac{7}{200} \times 100\%$$

$$\Sigma = 3.5\%$$

Prosentase 3.5% menika nedahaken bilih *tingkat kekerabatanipun* antawisipun basa Jawi krama kaliyan basa Madura ngoko.

Adhedhasar perangan-perangan *prosentase* ing nginggil saged kapendhet dudutanipun bilih basa Jawi ngoko saha Basa Madura ngoko lakung kathah. Pawadan saking basa Jawi ngoko saha basa Madura ngoko langkung kathah amargi boten sedaya basa ngoko wonten basa kramanipun, nanging basa krama ing basa Jawi saha basa Madura mesti wonten basa ngokonipun; saking *leksikon* Bausastra Jawa saha kamus Madura ugi kathah kapanggihaken basa ngoko. Kajawi menika tingkat tuturipun ing basa jawi saha basa Madura beda, saengga *kekerabatan* basa Jawi ngoko – basa Madura krama saha basa Jawi krama – basa Madura ngoko langkung sakedhik.

BAB V PANUTUP

A. Dudutan

Adhedhasar asiling panaliten saha pirembagan ngengingi *kekerabatan* basa Jawi saha basa Madura adhedhasar Bausastra Jawa kaliyan kamus Madura saged kapendhet dudutan kados ing ngandhap menika.

1. *Kekerabatan* basa Jawi saha Basa Madura adhedhasar Bausastra saha kamus Madura awujud *korespondensi* swanten saha teges. Adhedhasar *korespondensi* swanten saha teges menika kapanggihaken bukti *kekerabatan*. Wujudipun bukti *kekerabatan* jalaran wontenipun *vokal ~ vokal; konsonan ~ konsonan; nasal ~ vokal; nasal ~ nasal*; tambahing *vokal*; tambahing *konsonan*; tambahing *nasal*; icaling *konsonan*; icaling *vokal*; ewahing papan *fonem* saha *vokal ~ diftong*.
2. *Distribusi fonem-fonem* ingkang *berkorespondensi* mapan ing mapinten-pinten panggenan. Mapanipun *fonem-fonem* ingkang *berkorespondensi* kadosta ing wiwitaning tembung, ing wanda menga utawi *posisi terbuka*, ing antawisipun *konsonan*, ing antawisipun *vokal*, ing antawisipun *vokal* kaliyan *konsonan*, ing tengahing tembung, saha ing pungkasaning tembung.
3. Bukti *kekerabatan* basa Jawi saha Basa Madura ugi kapanggihaken tembung-tembung *berkorespondensi* ingkang gayut kaliyan *tipe-tipe* ewah-ewahan swaten utawi *hukum bunyi sistematis* saha *sporadis*. Tembung-tembung *berkorespondensi* ingkang gayut kaliyan *hukum bunyi* asipat

sistematis inggih menika *hukum Brandes II*r*, *hukum fonem */ə/*, *hukum fonem */h/*, saha *hukum fonem */k/*. Menawi ingkang gayut kaliyan *hukum bunyi asipat sporadis* inggih menika *metatesis*, *afresisi*, *sinkope*, *apokope*, *epentensis*, saha *paragog*.

4. *Prosentase kekerabatan* basa Jawi saha basa Madura adhedhasar Bausastra Jawa kaliyan kamus Madura inggih menika 55% (110 tembung sakrabat) saking 200 *glos* Morris Swadesh ingkang kaperang saking basa Jawi ngoko – basa Madura ngoko 48.5% (97 tembung sakrabat); basa Jawi ngoko – basa Madura krama 3% (6 tembung sakrabat) saha basa Jawi krama – basa Madura ngoko 3.5% (7 tembung sakrabat). *Prosentase kekerabatan* 55% menika kalebet *kategori* kulawarga basa utawi *family*. *Prosentase* basa Jawi ngoko saha basa Madura ngoko langkung kathah amargi boten sedaya basa ngoko wonten basa kramanipun, nanging basa krama ing basa Jawi saha basa Madura mesti wonten basa ngokonipun; saking *leksikon* Bausastra Jawa saha kamus Madura ugi kathah kapanggihaken basa ngoko. Kajawi menika tingkat tuturipun ing basa Jawi saha basa Madura beda, saengga *kekerabatan* basa Jawi ngoko – basa Madura krama saha basa Jawi krama – basa Madura ngoko langkung sakedhik.

B. Implikasi

Panaliten menika ngrembag *kekerabatan* basa Jawi saha basa Madura adhedhasar Bausastra Jawa kaliyan kamus Madura. Salebeting panaliten menika kapanggihaken tembung-tembung basa Jawi saha basa Madura ingkang

mirip saha sami swanten kaliyan tegesipun. Tembung-tembung kasebat saged kangginakaken tumrap para paraga pendidikan mliginipun dosen wonten ing pamulangan mliginipun tiyang Jawi ingkang mapan ing Madura menapa tiyang Madura ingkang mapan ing Jawi, saengga saged nggampilaken nyinau bab *linguistik konstraktif*.

C. Pamrayogi

Panaliten ingkang ngrembag *bab linguistik historis komparatif* taksih sakedhik. Wonten ing panaliten menika panaliti ngginakaken kamus minangka dhasaring panaliten. Awit saking menika kaajab saged dipunrembag malih kanthi mbuktekaken adhedhasar masarakat Jawi saha masarakat Madura.

KAPUSTAKAN

- Bungin, Burhan. 2012. *Analisis Data Penelitian Kualitatif*. Jakarta: Raja Grafindo Persada.
- Fernandes, Inyo Yos. 1994. *Linguistik Historis Komparatif Pengantar di Bidang Teori*. Yogyakarta: Pasca Sarjana UGM.
- Fernandes, Inyo Yos. 1996. *Relasi Historis Kekerabatan Bahasa Flores Kajian Linguistik Historis Komparatif Terhadap Sembilan Bahasa di Flores*. Flores: Nusa Indah.
- Keraf, Gorys. 1983. *Linguistik Banding Historis*. Jakarta : PT Gramedia.
- Kridalaksana, Harimurti. 2008. *Kamus Linguistik*. Jakarta : PT. Gramedia Pustaka Utama.
- Mahsun. 1995. *Dialektologi Diakronis Sebuah Pengantar*. Yogyakarta: Gadjah Mada University Press.
- _____. 2012. *Metode Penelitian Bahasa Tahapan Strategi, Metode dan Tekniknya edisi revisi*. Jakarta: PT Raja Grafindo Persada.
- _____. 2010. *Genolinguistik*. Yogyakarta: Pustaka Pelajar.
- Marsono. 2006. *Fonetik*. Yogyakarta: Gadjah Mada University Press.
- Mulyani, Siti. 2007. *Linguistik Historis Komparatif*. Yogyakarta: Fakultas Bahasa dan Seni UNY.
- _____. 2008. *Fonologi Bahasa Jawa*. Yogyakarta: Kanwa Publisier.
- Patton, Michael Quinn. 2006. *Metode Evaluasi Kualitatif*. Alih basa dening Budi Puspo Priyadi. Yogyakarta: Pustaka Pelajar.
- Prawitra, Adrian. 2009. *Kamus Lengkap Bahasa Madura Indonesia*. Jakarta: PT Dian Rakyat.
- Sasangka. 1989. *Paramasastra Jawa Gagrag Anyar*. Surabaya: PT Citra Jaya Murti.
- Setiyadi. 2006. *Metode Penelitian untuk Pengajaran Bahasa Asing Pendekatan Kuantitatif dan Kualitatif*. Yogyakarta: Graha Ilmu.

- Sudaryanto. 1988. *Metode Linguistik Bagian Pertama ke Arah Memahami Metode Linguistik*. Yogyakarta: Gadjah Mada University Press.
- _____. 1988. *Metode Linguistik Bagian Kedua Metode dan Aneka Teknik Pengumpulan Data*. Yogyakarta: Gadjah Mada University Press.
- Tim Balai Bahasa Yogyakarta. 2011. *Kamus Basa Jawa Bausastra Jawa Edisi Kedua*. Yogyakarta: Kanisius.
- Tim Tugas Akhir Jurusan. 2012. *Suplemen Panduan Penulisan Tugas Akhir Skripsi*. Yogyakarta: Jurusan Pendidikan Bahasa Jawa FBS UNY.
- Tim Tugas Akhir Fakultas. 2012. *Panduan Tugas Akhir*. Yogyakarta: Fakultas Bahasa dan Seni UNY.
- Tim Tugas Akhir Universitas. 2011. *Pedoman Penulisan Tugas Akhir*. Yogyakarta: Universitas Negeri Yogyakarta.
- Wahidah. 2009. *Bahasa Selayar di Pulau Selayar (Kajian Dialektologi dan Linguistik Historis Komparatif)*. Yogyakarta. Tesis S2 Program Pasca Sarjana Fakultas Ilmu Budaya UGM.
- Wedhawati dkk. 2006. *Tata Bahasa Jawa Mutakhir edisi Revisi*. Yogyakarta: Kanisius.

LAMPIRAN

Lampiran 1. Tabel Analisis Kekerabatan Basa Jawi saha Basa Madura Adhedhasar Bausastra Jawa kaliyan Kamus Madura.

No	Glos	Fonetis Basa Jawi	Fonetis Basa Madura	Kekerabatan (+/-)	Buktinipun Kekerabatan	Katrangan
1	2	3	4	5	6	7
1	abu	[awu] (TPBBY,2011:33ngkb)	[abu] (Pawitra,2009:3lkb)	+	[w] /#V ₁ -V ₂ # ≈ [b]	
2	air	[bañu] (TPBBY,2011:46ngka)	[aɛŋ] (Pawitra,2009:7lka)	-		
3	akar	[ɔyɔd] (TPBBY,2011:515ngkb)	[ramɔʔ] (Pawitra,2009:573lka)	-		
4	alir (me)	[mili] (TPBBY,2011:267ngka)	[mɛlɛr] (Pawitra,2009:153lkb)	+	[i] /#K ₁ -K ₂ # ≈ [ɛ] ; [Ø]≈[r]	
5	anak	[anaʔ] (TPBBY,2011:14ngka)	[anaʔ] (Pawitra,2009:18lka)	+	~ (korespondensi)	
6	angin	[aŋlɪn] (TPBBY,2011:18ngkb)	[aŋɛn] (Pawitra,2009:21lka)	+	[I] /#K ₁ -K ₂ #≈[ɛ]	
7	anjing	[kirɪʔ] (TPBBY,2011:365ngka)	[kɛrɛʔ] (Pawitra,2009:298lka)	+	[i] /#K ₁ -K ₂ #≈[ɛ]; [I] /#K ₁ -K ₂ #≈[ɛ]	
8	apa	[ɔpɔ] (TPBBY,2011:24ngkb)	[apa] (Pawitra,2009:26lkb)	+	[ɔ] / $\frac{\#-}{- \#}$ ≈[a]	
9	apung (me)	[ŋamban] (TPBBY,2011:318ngka)	[ŋambɛŋ] (Pawitra,2009:448lka)	+	[a] /#K ₁ -K ₂ #≈[ɛ]	

Tabel salajengipun

1	2	3	4	5	6	7
10	api	[gəni] (TPBBY,2011:225ngka)	[g ^h ənnɛ] (Pawitra,2009:189lkb)	+	[g] /#-~[g ^h] ; [i] /-#~[ɛ]; [Ø]~[n]	
11	asap	[kəbU]	[kəbb ^h ul]	+	[Ø] ~ [b]; [b] ~ [b ^h]; [U] ~ [u]	
12	awan	[mɛgɔ]	[mɛg ^h ɐ]	+	[g] ~ [g ^h]; [ɔ] /-# ~ [ɐ]	
13	ayah	[bapa?]	[bɐpa?]	+	[a] /#K ₁ -K ₂ #~[ɐ]	
14	bagaimana	[kəpiyɛ] (TPBBY,2011:353ngka)	[bɛrɛmma] (Pawitra,2009:44lkb)	-		
15	baik	[bəci?] (TPBBY,2011:54ngka)	[bəccɛ?] (Pawitra,2009:48lkb)	+	[I] /#K ₁ -K ₂ #~[ɛ] ; [Ø] ~ [c]	
16	bakar	[ɔbɔŋ] (TPBBY,2011:506ngka)	[tɔnɔ] (Pawitra,2009:722lkb)	-		
17	balik	[bali] (TPBBY,2011:41ngka)	[beli?] (Pawitra,2009:41lka)	+	[a] /#K ₁ -K ₂ #~[ɐ] ; [Ø] ~ [?]	
18	banyak	[akɛh] (TPBBY,2011:7ngka)	[bɛnña?] (Pawitra,2009:43lka)	-		
19	baring	[mlumah] (TPBBY,2011:485ngka)	[g ^h əntaŋ] (Pawitra,2009:189lkb)	-		

Tabel salajengipun

1	2	3	4	5	6	7
20	baru	[aɲar] (TPBBY,2011:24ngka)	[aɲar] (Pawitra,2009:26lka)	+	~ (korespondensi)	
21	basah	[tələs] (TPBBY,2011:711ngka)	[bɛcca] (Pawitra,2009:36lka)	-		
22	batu	[watu] (TPBBY,2011:775ngka)	[bɛto] (Pawitra,2009:47lkb)	-		
23	beberapa	[bagɛ] (TPBBY,2011:38ngka)	[bɛg ^h i] (Pawitra,2009:37lkb)	+	[a] ~ [ɐ]; [g] ~ [g ^h]; [ɛ]/-# ≈[i]	
24	belah (me)	[ɲigar] (TPBBY,2011:665ngkb)	[abəlɭɛ] (Pawitra,2009:50lka)	-		
25	benar	[bənər] (TPBBY,2011:58ngkb)	[b ^h əndər] (Pawitra,2009:65lka)	+	[b]/#- ≈[b ^h]; [Ø] ~ [d]	
26	bengkak	[abUh] (TPBBY,2011:2ngka)	[abu] (Pawitra,2009:3lka)	+	[U] ~ [u]; [h] ~ [Ø]	
27	benih	[bibɪt] (TPBBY,2011:63ngka)	[b ^h ib ^h it] (Pawitra,2009:67lka)	+	$[b] / \frac{\#-}{\#V_1-V_2\#} \approx [b^h];$ [ɪ] ~ [i]	
28	berat	[abət] (TPBBY,2011:2ngka)	[bərɾɛ?] (Pawitra,2009:52lkb)	-		
29	berenang	[ɲlanɪ] (TPBBY,2011:419ngka)	[lanɲoy] (Pawitra,2009:354lkb)	+	[ɲ] >< [ŋ]; [i]/-#≈[oy]	
30	beri	[awɛh] (TPBBY,2011:33ngka)	[bərri?] (Pawitra,2009:53lka)	-		

Tabel salajengipun

1	2	3	4	5	6	7
31	berjalan	[mlaku] (TPBBY,2011:482ngka)	[aj ^h ɛlən] (Pawitra,2009:225lka)	-		
32	besar	[gəɖɛ] (TPBBY,2011:216ngkb)	[g ^h ɛsar] (Pawitra,2009:185lka)	-		
33	bilamana	[yən] (TPBBY,2011:791ngkb)	[mən] (Pawitra,2009:430lka)	-		
34	binatang	[kewan] (TPBBY,2011:333ngka)	[kewan] (Pawitra,2009:305lkb)	+	~ (korespondensi)	
35	bintang	[lintaŋ] (TPBBY,2011:439ngka)	[bintaŋ] (Pawitra,2009:82lka)	+	[l]/#-~[b]	
36	buah	[buwah] (TPBBY,2011:83ngkb)	[buwɐ] (Pawitra,2009:94lka)	+	[a] ~ [ɐ] ; [h] ~ [Ø]	
37	bulan	[rəmbulan] (TPBBY,2011:616ngka)	[bulən] (Pawitra,2009:90lkb)	+	[a]/#K ₁ -K ₂ #~[ɐ]; [r][ə][m] ~ [Ø]	
38	bulu	[wulu] (TPBBY,2011:788ngka)	[bulu] (Pawitra,2009:91lka)	+	[w]/#-~[b]	
39	bunga	[kəmbaŋ] (TPBBY,2011:345ngkb)	[kəmb ^h ɛŋ] (Pawitra,2009:289lka)	+	[a] ~ [ɐ]; [b] ~ [b ^h]	
40	bunuh	[pati] (TPBBY,2011:535ngkb)	[patɛ] (Pawitra,2009:530lka)	+	[i]/-#~[ɛ]	
41	buru (ber)	[mburu] (TPBBY,2011:82ngkb)	[ab ^h uru] (Pawitra,2009:77lka)	+	Nasal [m] ~ [a]; [b] ~ [b ^h]	
42	buruk	[ɔlɔ] (TPBBY,2011:8ngka)	[j ^h ubɐ?] (Pawitra,2009:238lka)	-		

Tabel salajengipun

1	2	3	4	5	6	7
43	burung	[manUʔ] (TPBBY,2011:459ngka)	[manɔʔ] (Pawitra,2009:407lkb)	+	[U] /#K ₁ -K ₂ #≈[ɔ]	
44	busuk	[bɔsɔʔ] (TPBBY,2011:73ngkb)	[buccɔʔ] (Pawitra,2009:88lkb)	+	[ɔ] ~ [u]; [s] ~ [c]; [Ø] ~ [c]	
45	cacing	[cacɪŋ] (TPBBY,2011:85ngkb)	[cacɛŋ] (Pawitra,2009:97lka)	+	[ɪ] /#K ₁ -K ₂ #≈[ɛ]	
46	cium	[ambUŋ] (TPBBY,2011:12ngka)	[amb ^h uŋ] (Pawitra,2009:15aka)	+	[b] ~ [b ^h]; [U] ~ [u]	ngoko-krama
47	cuci	[umbah] (TPBBY,2011:750ngkb)	[bɛssɔ] (Pawitra,2009:47lka)	-		
48	daging	[dagɪŋ] (TPBBY,2011:129ngka)	[d ^h ɛg ^h ɪŋ] (Pawitra,2009:131lkb)	+	[d]/#-≈[d ^h]; [a] /#K ₁ - K ₂ #≈[ɐ]; [ɪ] ~ [i]; [g] ~ [g ^h]	
49	dan	[karo] (TPBBY,2011:325ngkb)	[mɔsɔ] (Pawitra,2009:433lkb)	-		
50	danau	[tlɔgɔ] (TPBBY,2011:726ngka)	[tɛlag ^h ɐ] (Pawitra,2009:700lka)	+	[g] ~ [g ^h]; [ɔ] ~ [ɐ]; [ɔ] ~ [a]; [Ø] ~[ɛ]	
51	darah	[darah] (TPBBY,2011:130ngkb)	[dɛrɐ] (Pawitra,2009:127lkb)	+	[a] ~ [ɐ]; [h] ~ [Ø]	
52	datang	[datɔŋ] (TPBBY,2011:139kka)	[dɛtɔŋ] (Pawitra,2009:128lka)	+	[a] ~ [ɐ]	krama-ngoko
53	daun	[gɔdɔŋ] (TPBBY,2011:241ngkb)	[dɛun] (Pawitra,2009:128lka)	-		
54	debu	[ablUʔ] (TPBBY,2011:2ngka)	[abu] (Pawitra,2009:3lkb)	+	[ɪ] [ʔ]~ [Ø]; [U] ~ [u]	

Tabel salajengipun

1	2	3	4	5	6	7
55	dekat	[cəpaʔ] (TPBBY,2011:104ngkb)	[səmmaʔ] (Pawitra,2009:638lka)	-		
56	dengan	[karo] (TPBBY,2011:325ngkb)	[bən] (Pawitra,2009:42lka)	-		
57	dengar	[kruŋu] (TPBBY,2011:399ngka)	[kədɪŋ] (Pawitra,2009:283lkb)	-		
58	di dalam	[jəro] (TPBBY,2011:298ngka)	[dɛləm] (Pawitra,2009:126lkb)	-		
59	di mana	[əndi] (TPBBY,2011:185ngkb)	[kamma] (Pawitra,2009:262lkb)	-		
60	di sini	[kənɛ] (TPBBY,2011:332ngka)	[dɪnto] (Pawitra,2009:146lka)	-		
61	di situ	[kɔno] (TPBBY,2011:319ngkb)	[kannaʔ] (Pawitra,2009:266lka)	+	$[ɔ] / \frac{-\#}{\#K_1-K_2\#} \approx [a]; [\emptyset] \sim [n] [?]$	
62	di pada	[iŋ] (TPBBY,2011:270ngkb)	[nəŋ] (Pawitra,2009:444lkb)	+	$[i] \sim [ə]; [\emptyset] \sim [n]$	
63	dingin	[adəm] (TPBBY,2011:3ngkb)	[dɪŋɛn] (Pawitra,2009:145lkb)	-		
64	diri (ber)	[adəg] (TPBBY,2011:3ngkb)	[maj ^h əŋ] (Pawitra,2009:397lkb)	-		
65	dorong	[surUŋ] (TPBBY,2011:690ngka)	[sɔrɔŋ] (Pawitra,2009:667lkb)	+	$[u] / \#K_1-K_2\# \approx [ɔ]; [U] / \#K_1-K_2\# [ɔ]$	

Tabel salajengipun

1	2	3	4	5	6	7
66	dua	[lɔɔ] (TPBBY,2011:443ngka)	[duwa?] (Pawitra,2009:148lkb)	-		
67	duduk	[luŋgUh] (TPBBY,2011:446ngkb)	[luŋg ^h u] (Pawitra,2009:386aka)	+	[u] /#K ₁ -K ₂ #[ɔ]; [U] ~ [u]; [g] ~ [g ^h]; [h] ~ [Ø]	ngoko-krama
68	ekor	[buntUt] (TPBBY,2011:82ngka)	[buntɔ?] (Pawitra,2009:9lkb)	+	[U] ~ [ɔ]; [t]/-#≈[ʔ]	
69	empat	[papat] (TPBBY,2011:529ngkb)	[əmpa?] (Pawitra,2009:157lka)	-		
70	engkau	[kɔwɛ] (TPBBY,2011:386ngkb)	[bɛʔən] (Pawitra,2009:35lka)	-		
71	gali	[bəgal] (TPBBY,2011:51ngka)	[g ^h ɛli] (Pawitra,2009:178lka)	-		
72	garam	[uyah] (TPBBY,2011:765ngka)	[bujɛ] (Pawitra,2009:89lkb)	-		
73	garuk	[garU?] (TPBBY,2011:208ngka)	[g ^h ɛru] (Pawitra,2009:184lkb)	+	[g]/#- ≈[g ^h]; [a] ~ [ɐ]; [U] ~ [u]; [ʔ]~ [Ø]	
74	gemuk	[ləmu] (TPBBY,2011:433ngka)	[ləmpɔ] (Pawitra,2009:371lka)	+	[u]/-#≈[ɔ]; [Ø] ~ [p]	
75	gigi	[gigi] (TPBBY,2011:230ngka)	[g ^h i g ^h i] (Pawitra, 193lka)	+	$[g] / \frac{\#-}{\#V-V \#} \approx [g^h]$	
76	gigit	[cəkɔt] (TPBBY,2011:117ngkb)	[kɛkkɛ?] (Pawitra,2009:285lkb)	-		
77	gosok	[gɔsɔ?] (TPBBY,2011:245ngkb)	[gɔsɔ?] (Pawitra,2009:210lkb)	+	~ (korespondensi)	

Tabel salajengipun

1	2	3	4	5	6	7
78	gunung	[gunUŋ] (TPBBY,2011:257ngkb)	[g ^h unɔŋ] (Pawitra,2009:205lkb)	+	[g]/#-≈[g ^h]; [U] /#K ₁ -K ₂ #≈[ɔ]	
79	hantam	[antəm] (TPBBY,2011:22ngkb)	[antəm] (Pawitra,2009:25lka)	+	~ (korespondensi)	
80	hapus	[kɔsɔʔ] (TPBBY,2011:385ngka)	[kɔsɔk] (Pawitra,2009:329lka)	+	[ʔ]/-#≈[k]	
81	hati	[ati] (TPBBY,2011:31ngka)	[atɛ] (Pawitra,2009:32lkb)	+	[i]/-#≈[ɛ]	
82	hidung	[irUŋ] (TPBBY,2011:274ngka)	[ɛlɔŋ] (Pawitra,2009:154lkb)	+	[i]/#-≈[ɛ]; [r] ~ [l]; [U] ~ [ɔ]	
83	hidup	[urIp] (TPBBY,2011:761ngka)	[ɔrɛp] (Pawitra,2009:505lka)	+	[u]/#-≈[ɔ]; [I] /#K ₁ - K ₂ #≈[ɛ]	
84	hijau	[ijɔ] (TPBBY,2011:265ngkb)	[b ^h iru] (Pawitra,2009:68lkb)	-		
85	hisap	[isəp] (TPBBY,2011:274ngkb)	[ɛsəp] (Pawitra,2009:163lkb)	+	[i]/#-≈[ɛ]	
86	hitam	[irɔŋ] (TPBBY,2011:273ngkb)	[ɛrɔŋ] (Pawitra,2009:162lkb)	+	[i]/#-≈[ɛ]	
87	hitung	[ɛtUŋ] (TPBBY,2011:171ngka)	[ɛtɔŋ] (Pawitra,2009:165lka)	+	[U] /#K ₁ -K ₂ #≈[ɔ]	
88	hujan	[udan] (TPBBY,2011:743ngkb)	[ɔj ^h ɛn] (Pawitra,2009:492lka)	+	[u]/#-[ɔ]; [d] ~ [j ^h]; [a] ~ [ɐ]	
89	hutan	[alas] (TPBBY,2011:8ngkb)	[alas] (Pawitra,2009:12lkb)	+	~ (korespondensi)	

Tabel salajengipun

1	2	3	4	5	6	7
90	ia	[dɛwɛkɛ] (TPBBY,2011:143ngka)	-	-		
91	ibu	[əmbɔʔ] (TPBBY,2011:181ngka)	[əmbuʔ] (Pawitra,2009:156lka)	+	[ɔ] /#K ₁ -K ₂ #≈[u]	
92	ikan	[iwaʔ] (TPBBY,2011:276ngka)	[j ^h ukɔʔ] (Pawitra,2009:239lkb)	-		
93	ikat	[ikət] (TPBBY,2011:266ngka)	[ɛkaʔ] (Pawitra,2009:239lkb)	+	[i]/#-≈[ɛ]; [ə] ~ [a]; [t] /-#≈[ʔ]	
94	ini	[iki] (TPBBY,2011:266ngka)	[jriyɐ] (Pawitra,2009:244lka)	-		
95	isteri	[bɔjɔ] (TPBBY,2011:71ngkb)	[binɛ] (Pawitra,2009:81lka)	-		
96	itu	[kuwi] (TPBBY,2011:411ngkb)	[ruwa] (Pawitra,2009:549lkb)	-		
97	jahit	[jaɪt] (TPBBY,2011:279ngka)	[j ^h aiʔ] (Pawitra,2009:224lka)	+	[j]/#-≈[j ^h]; [t]/-#≈[ʔ]; [I] ~ [i]	
98	jalan	[dalan] (TPBBY,2011:129ngka)	[j ^h ɛlɛn] (Pawitra,2009:225lka)	+	[d]/#-≈[j ^h]; [a] ~ [ɐ]	
99	jantung	[jantUŋ] (TPBBY,2011:284ngkb)	[jɛntɔŋ] (Pawitra,2009:221lka)	+	[a] /#K ₁ -K ₂ #≈[ɐ]; [U] /#K ₁ -K ₂ #≈[ɔ]	
100	jatuh	[tibɔ] (TPBBY,2011:722ngka)	[labu] (Pawitra,2009:343lka)	-		
101	jauh	[adɔh] (TPBBY,2011:4ngkb)	[j ^h ɐu] (Pawitra,2009:231lkb)	-		

Tabel salajengipun

1	2	3	4	5	6	7
102	kabut	[pəɖut] (TPBBY,2011:542ngkb)	[uɤeʔ] (Pawitra,2009:231lkb)	-		
103	kaki	[suku] (TPBBY,2011:684kka)	[sɔko] (Pawitra,2009:660lka)	+	[u] /#K ₁ -K ₂ #≈[ɔ]; [u] /-#≈[o]	krama-ngoko
104	kalau	[yɛn] (TPBBY,2011:791ngkb)	[mɔn] (Pawitra,2009:430lka)	-		
105	kami,kita	-	-	-		
106	kamu	[kɔwɛ] (TPBBY,2011:386ngkb)	[bɛʔən] (Pawitra,2009:35lka)	-		
107	kanan	[təŋən] (TPBBY,2011:714ngka)	[kaŋan] (Pawitra,2009:265lka)	-		
108	karena	[amargɔ] (TPBBY,2011:10ngka)	[amarg ^h ɛ] (Pawitra,2009:15lka)	+	[g] ~ [g ^h]; [ɔ] /-#≈[ɐ]	
109	kata (ber)	[ŋucap] (TPBBY,2011:743ngka)	[ŋɔcaʔ] (Pawitra,2009:457lkb)	+	[u] /#K ₁ -K ₂ #≈[ɔ]; [p] /- #≈[ʔ]	
110	kecil	[ciɪʔ] (TPBBY,2011:109ngkb)	[kɛnɛʔ] (Pawitra,2009:293lkb)	-		
111	kelahi (ber)	[gəlut] (TPBBY,2011:220ngkb)	[atɔkar] (Pawitra,2009:716lka)	-		
112	kepala	[sirah] (TPBBY,2011:669kka)	[sera] (Pawitra,2009:716lka)	+	[i] /#K ₁ -K ₂ #≈[ɛ]; [h] ~ [Ø]	krama-ngoko
113	kering	[garɪŋ] (TPBBY,2011:207kka)	[g ^h ɛriŋ] (Pawitra,2009:184lka)	+	[g] /#-#≈[g ^h]; [a] ~ [ɐ] [ɪ] /#K ₁ -K ₂ #≈[i]	
114	kiri	[kiwɔ] (TPBBY,2011:366ngka)	[kacɛr] (Pawitra,2009:350lka)	-		

Tabel salajengipun

1	2	3	4	5	6	7
115	kotor	[rəgəd] (TPBBY,2011:615ngka)	[kətor] (Pawitra,2009:330lkb)	-		
116	kuku	[kuku] (TPBBY,2011:401ngkb)	[kəkə] (Pawitra,2009:316lkb)	+	$[u] / \frac{-\#}{\#K_1-K_2\#} \approx [ɔ]$	
117	kulit	[kulIt] (TPBBY,2011:402ngkb)	[kələʔ] (Pawitra,2009:317lkb)	+	$[u] / \#K_1-K_2\# \approx [ɔ]; [I] \sim [\varepsilon]; [t] / -\# \approx [ʔ]$	
118	kuning	[kunInj] (TPBBY,2011:408ngka)	[kənən] (Pawitra,2009:322lkb)	+	$[u] / \#K_1-K_2\# \approx [ɔ]; [I] / \#K_1-K_2\# \approx [\varepsilon]$	
119	kutu	[tumə] (TPBBY,2011:736ngka)	[kətə] (Pawitra,2009:330lkb)	-		
120	lain	[liyə] (TPBBY,2011:440ngka)	[laən] (Pawitra,2009:344lkb)	-		
121	langit	[lanjIt] (TPBBY,2011:419ngka)	[lanjɛʔ] (Pawitra,2009:354lkb)	+	$[I] \sim [\varepsilon]; [t] / -\# \approx [ʔ]; [\emptyset] \sim [\eta]$	
122	laut	[səgərə] (TPBBY,2011:652ngka)	[sag ^h ərɐ] (Pawitra,2009:600lka)	+	$[ə] \sim [a]; [g] \sim [g^h]; [ɔ] / -\# \approx [ɐ]$	
123	lebar	[jəmbər] (TPBBY,2011:293ngkb)	[ləbər] (Pawitra,2009:361lka)	-		
124	leher	[gulu] (TPBBY,2011:256ngka)	[g ^h ulu] (Pawitra,2009:203aka)	+	$[g] / -\# \approx [g^h]$	ngoko-krama
125	lelaki	[lanən] (TPBBY,2011:418ngka)	[lakeʔ] (Pawitra,2009:347lkb)	-		
126	lempar	[balən] (TPBBY,2011:40ngkb)	[tambuʔ] (Pawitra,2009:683lka)	-		

Tabel salajengipun

1	2	3	4	5	6	7
127	licin	[luñu] (TPBBY,2011:447ngkb)	[lɛcɛn] (Pawitra,2009:363lkb)	-		
128	lidah	[ilat] (TPBBY,2011:267ngka)	[ɛlat] (Pawitra,2009:153akb)	+	[i]/#-≈[ɛ]	ngoko-krama
129	lihat	[dəlɔŋ] (TPBBY,2011:133ngkb)	[j ^h əllɪŋ] (Pawitra,2011:233lka)	-		
130	lima	[limɔ] (TPBBY,2011:437ngka)	[ləma] (Pawitra,2009:368lkb)	+	[i] /#K ₁ -K ₂ #≈[ə]; [ɔ]/-#≈[a]	
131	ludah	[idu] (TPBBY,2011:264ngkb)	[ɛd ^h u] (Pawitra,2009:151akb)	+	[i]/#-≈[ɛ]; [d] ~ [d ^h]	ngoko-krama
132	lurus	[lurus] (TPBBY,2011:448ngka)	[lɔrɔs] (Pawitra,2009:389lka)	+	[u] /#K ₁ -K ₂ #≈[ɔ]	
133	lutut	[dɔŋkUl] (TPBBY,2011:146ngkb)	[tɔʔɔt] (Pawitra,2009:714lka)	-		
134	main	[dɔlanan] (TPBBY,2011:159ngka)	[maɛn] (Pawitra,2009:396lka)	-		
135	makan	[maŋan] (TPBBY,2011:456ngka)	[kakan] (Pawitra,2009:253lka)	-		
136	malam	[maləm] (TPBBY,2011:453ngkb)	[maləm] (Pawitra,2009:399lkb)	+	~ (korespondensi)	
137	mata	[mɔtɔ] (TPBBY,2011:462ngkb)	[mata] (Pawitra,2009:413lkb)	+	[ɔ] / $\frac{-\#}{\#K_1-K_2\#} \approx [a]$	
138	matahari	[srəŋɛŋɛ] (TPBBY,2011:679ngkb)	[mataarɛ] (Pawitra,2009:413lkb)	-		

Tabel salajengipun

1	2	3	4	5	6	7
139	mati	[pati] (TPBBY,2011:535ngkb)	[mate] (Pawitra,2009:414lka)	+	[p]/#-≈[m]; [i]/-#≈[ɛ]	
140	merah	[abaŋ] (TPBBY,2011:1ngkb)	[mera] (Pawitra,2009:423lka)	-		
141	mereka	-	-	-		
142	minum	[ŋɔmbə] (TPBBY,2011:509ngka)	[ŋɛnɔm] (Pawitra,2009:454lkb)	-		
143	mulut	[lambɛ] (TPBBY,2011:417ngka)	[cɔlɔʔ] (Pawitra,2009:118lkb)	-		
144	muntah	[mutah] (TPBBY,2011:495ngka)	[ŋɔta] (Pawitra,2009:461lkb)	+	Nasal [m] ~ [ŋ]; [u] ~ [ɔ]; [h] ~ [Ø]	
145	nama	[nɔmɔ] (TPBBY,2011:497kbb)	[ñama] (Pawitra,2009:469lkb)	+	Nasal [n]/#-≈[ñ]; [ɔ] ~ [a]	krama-ngoko
146	napas	[napas] (TPBBY,2011:498ngka)	[napas] (Pawitra,2009:441lkb)	+	~ (korespondensi)	
147	nyanyi	[nəmbaŋ] (TPBBY,2011:712ngka)	[nəmb ^h ɛŋ] (Pawitra,2009:441lkb)	+	[a] ~ [ɐ]; [b] ~ [b ^h]	
148	orang	[wɔŋ] (TPBBY,2011:786ngkb)	[ɔrɛŋ] (Pawitra,2009:504lkb)	-		
149	panas	[panas] (TPBBY,2011:523ngkb)	[panas] (Pawitra,2009:518lka)	+	~ (korespondensi)	
150	panjang	[pañjaŋ] (TPBBY,2011:528kka)	[lañj ^h ɛŋ] (Pawitra,2009:355lka)	+	[p]/#-≈[l]; [j] ~ [j ^h]; [a] ~ [ɐ]	krama-ngoko

Tabel salajengipun

1	2	3	4	5	6	7
151	pasir	[pasɪr] (TPBBY,2011:533ngkb)	[pasɛr] (Pawitra,2009:529lka)	+	[ɪ] /#K ₁ -K ₂ #≈[ɛ]	
152	pegang	[cəkəl] (TPBBY,2011:98ngkb)	[təgg ^h u] (Pawitra,2009:698lka)	-		
153	pendek	[cəndaʔ] (YPBBY,2011:101ngkb)	[cənd ^h əʔ] (Pawitra,2009:111lka)	+	[ɖ] ~ [ɖ ^h]; [a] ~ [ə]	
154	peras	[pərəs] (TPBBY,2011:548ngkb)	[pɛrɛt] (Pawitra,2009:544lka)	-		
155	perempuan	[wɛdɔʔ] (TPBBY,2011:768ngkb)	[bɪnɛʔ] (Pawitra,2009:81lkb)	-		
156	perut	[wətən] (TPBBY,2011:780ngka)	[tabuʔ] (Pawitra,2009:675lkb)	-		
157	pikir	[pikɪr] (TPBBY,2011:555ngka)	[pɛkkɛr] (Pawitra,2009:534lkb)	+	[i] /#K ₁ -K ₂ #≈[ɛ]; [ɪ] /#K ₁ -K ₂ # ≈[ɛ]; [Ø] ~ [k]	
158	pohon	[wɪt] (TPBBY,2011:785ngka)	[b ^h uŋka] (Prawitra A,2009:75lkb)	-		
159	potong	[pɔtən] (TPBBY,2011:576ngka)	[pɔtən] (Pawitra,2009:562lka)	+	~ (korespondensi)	
160	punggung	[gəgər] (TPBBY,2011:218ngkb)	[blɛkaŋ] (Pawitra,2009:84lka)	-		
161	pusar	[pusər] (TPBBY,2011:597ngkb)	[pəsər] (Pawitra,2009:560lkb)	+	[u] /#K ₁ -K ₂ #≈[ɔ]	
162	putih	[putɪh] (TPBBY,2011:598ngkb)	[pɔtɛ] (Pawitra,2009:560lkb)	+	[u] /#K ₁ -K ₂ #≈[ɔ]; [ɪ] ~ [ɛ]; [h] ~ [Ø]	

Tabel salajengipun

1	2	3	4	5	6	7
163	rambut	[rambUt] (TPBBY,2011:604ngka)	[ramb ^h ut] (Pawitra,2009:572akb)	+	[b] ~ [b ^h]; [U] ~ [u]	ngoko-krama
164	rumput	[sukət] (TPBBY,2011:683ngkb)	[rəbb ^h ɐ] (Pawitra,2009:578lka)	-		
165	satu	[siji] (TPBBY,2011:265ngkb)	[sittUŋ] (Pawitra,2009:654lkb)	-		
166	saya	[aku] (TPBBY,2011:8ngka)	[əŋkəʔ] (Pawitra,2009:159lka)	-		
167	sayap	[suwiwi] (TPBBY,2011:692ngkb)	[bɛŋbɛŋ] (Pawitra,2009:42lkb)	-		
168	sedikit	[sakədIʔ] (TPBBY,2011:642kka)	[sakəd ^h iʔ] (Pawitra,2009:603lkb)	+	[ə] ~ [ɔ]; [d] ~ [d ^h]; [I] ~ [i]	krama-ngoko
169	sempit	[ciyUt] (TPBBY,2011:112ngka)	[cupiʔ] (Pawitra,2009:124lka)	-		
170	semua	[kabɛh] (TPBBY,2011:311ngka)	[kab ^h i] (Pawitra,2009:248lka)	+	[b] ~ [b ^h]; [ɛ] ~ [i]; [h] ~ [Ø]; [Ø] ~ [b]	
171	siang	[siyaŋ] (TPBBY,2011:671kka)	[siyaŋ] (Pawitra,2009:654lkb)	+	~ (korespondensi)	krama-ngoko
172	siapa	[səpə] (TPBBY,2011:639ngka)	[sapa] (Pawitra,2009:619lkb)	+	$[ɔ] / \frac{-\#}{\#K_1-K_2\#} \approx [a]$	
173	suami	[bɔjɔ] (TPBBY,2011:71ngkb)	[lake] (Pawitra,2009:347lka)	-		
174	sungai	[kali] (TPBBY,2011:317ngka)	[sonay] (Pawitra,2009:664lka)	-		

Tabel salajengipun

1	2	3	4	5	6	7
175	tahu	[ɾeti] (TPBBY,2011:619ngka)	[taɔ] (Pawitra,2009:689lkb)	-		
176	tahun	[taUn] (TPBBY,2011:705ngkb)	[taɔn] (Pawitra,2009:690lka)	+	[U] ~ [ɔ]	
177	tajam	[landəp] (TPBBY,2011:418ngkb)	[taj ^h əm] (Pawitra,2009:677lkb)	-		
178	takut	[wədi] (TPBBY,2011:778ngka)	[kəddi?] (Pawitra,2009:283lka)	+	[w]/#-≈[k]; [Ø] ~ [d] [?]	
179	tali	[tali] (TPBBY,2011:696ngka)	[talɛ] (Pawitra,2009:679lkb)	+	[i]/-#≈[ɛ]	
180	tanah	[tanah] (TPBBY,2011:699ngka)	[tana] (Pawitra,2009:685lka)	+	[h] ~ [Ø]	
181	tangan	[taŋan] (TPBBY,2011:700ngka)	[tanaŋ] (Pawitra,2009:686lkb)	+	[ŋ] >< [n]	
182	tarik	[tarI?] (TPBBY,2011:704ngka)	[tarek] (Pawitra,2009:692lka)	+	[I] /#K ₁ -K ₂ #≈[ɛ]; [?]/-# ≈[k]	
183	tebal	[kandəl] (TPBBY,2011:320ngka)	[kand ^h əl] (Pawitra,2009:264lkb)	+	[d] ~ [d ^h]	
184	telinga	[kupIŋ] (TPBBY,2011:408ngkb)	[kɔpɛŋ] (Pawitra,2009:324lkb)	+	[u] /#K ₁ -K ₂ #≈[ɔ] ;[I] /#K ₁ -K ₂ #≈[ɛ]	
185	telur	[əndog] (TPBBY,2011:185ngkb)	[təllər] (Pawitra,2009:701lkb)	-		
186	terbang	[mabUr] (TPBBY,2011:449ngka)	[ŋɔbuk] (Pawitra,2009:457lkb)	-		

Tabel salajengipun

1	2	3	4	5	6	7
187	tertawa	[ŋguyu] (TPBBY,2011:260ngka)	[g ^h əlla?] (Pawitra,2009:187lkb)	-		
188	tetek	[susu] (TPBBY,2011:690ngkb)	[sɔsɔ] (Pawitra,2009:668lkb)	+	[u] / $\frac{-\#}{\#K-K\#} \approx [\text{ɔ}]$	
189	tidak	[ora] (TPBBY,2011:513ngkb)	[əñjɐ?] (Pawitra,2009:159lkb)	-		
190	tidur	[turu] (TPBBY,2011:739ngkb)	[tɛdun] (Pawitra,2009:697lkb)	-		
191	tiga	[təlu] (TPBBY,2011:711ngka)	[təllɔ] (Pawitra,2009:701lka)	+	[u] / -# ≈ [ɔ]; [Ø] ~ [l]	
192	tikam (me)	[nubru?] (TPBBY,2011:734ngka)	[j ^h ujj ^h u] (Pawitra,2009:239lka)	-		
193	tipis	[tipIs] (TPBBY,2011:724ngkb)	[tɛpɛs] (Pawitra,2009:708lkb)	+	[i] / #K ₁ -K ₂ # ≈ [ɛ]; [I] / #K ₁ -K ₂ # ≈ [ɛ]	
194	tiup	[səbUl] (TPBBY,2011:650ngkb)	[srɛpɔ] (Pawitra,2009:670lkb)	-		
195	tongkat	[təŋkat] (TPBBY,2011:729ngkb)	[təŋkət] (Pawitra,2009:721lkb)	+	[a] / #K ₁ -K ₂ # ≈ [ə]	
196	tua	[tuwɔ] (TPBBY,2011:741ngka)	[tuwa] (Pawitra,2009:728lkb)	+	[ɔ] / -# ≈ [a]	
197	tulang	[balUŋ] (TPBBY,2011:41ngkb)	[təlan] (Pawitra,2009:716lkb)	-		
198	tumpul	[bujəl] (TPBBY,2011:79ngka)	[təmpəl] (Pawitra,2009:720lka)	-		

Tabel salajengipun

1	2	3	4	5	6	7
199	ular	[ulɔ] (TPBBY,2011:747ngka)	[ɔlar] (Pawitra,2009:494lkb)	-		
200	usus	[usus] (TPBBY,2011:743ngkb)	[ɔsɔs] (Pawitra,2009:507lka)	+	$[u] / \frac{\#-}{\#K-K\#} \approx [\varepsilon]$	

Katrangan :

- 1 : Nomer
- 2 : *Glos*
- 3 : *Fonetis* Basa Jawi
- 4 : *Fonetis* Basa Madura
- 5 : *Kekerabatan* (+/-)
- 6 : *Bukti Kekerabatan*
- 7 : **Katrangan**